

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

5

ROČNÍK 33 (LX)
PRAHA
KVĚTEN
1987
CENA 10 KčS

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. (předseda), prof. ing. Milan Branický, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., prof. ing. Miroslav Grznár, DrSc., ing. Zdeněk Hoffmann, CSc., prof. ing. Dimitrij Choma, DrSc., ing. Vladimír Jeníček, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, doc. ing. Mária Kadlečíková, CSc., ing. Jaroslav Korbini, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., doc. ing. Juraj Mikita, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič, DrSc., ing. Vladimír Vácha, CSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Malíková

OBSAH

Schelle K.: K 40. výročí vyhlášení Hradeckého programu	335
Tvrdoň O.: Prohlubování výrobních a ekonomických vztahů v zemědělsko-potravinářském komplexu	345
Jurášek P.: Analýza úrovně rostlinnej výroby v ČSSR a v krajínách RVHP	357
Jurčo V.: Závislost výrobných nákladov mlieka na výrobe objemových krmív a dojivosti	369
Klíma J.: Ekonomika výroby krmivářského průmyslu	379
Klapková H.: Vývoj úrovně odměňování v potravinářském průmyslu	389
<i>Z vědeckého života</i>	
Sokol Z.: Informace o výzkumné činnosti Ústavu racionalizace řízení a práce	401
Přehled hlavních úkolů Státního plánu ekonomického výzkumu na léta 1986–1990	409

Příloha

Statistické přehledy o československém a zahraničním zemědělství
(Vývoj užítkovosti hlavních druhů hospodářských zvířat)

СОДЕРЖАНИЕ

Шелле К.: К 40-й годовщине провозглашения Градецкой программы	335
Тврдоň О.: Углубление производственных и экономических отношений в агро-продовольственном комплексе	345
Юрашек П.: Анализ уровня растениеводства в ЧССР и в странах-членах СЭВ	357
Юрчо В.: Зависимость производственных затрат молока от производства грубых кормов и удойности	369
Клима Я.: Экономика производства кормовой промышленности	379
Клапкова Г.: Развитие оплаты труда в пищевой промышленности	389

Из научной жизни

Сокол З.: Информация о научной деятельности Института рационализации управления и труда	401
Обзор главных задач Госплана экономических исследований на период 1986 до 1990 гг.	409

Приложение

Статистические обзоры о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве
(Развитие продуктивности главных видов скота)

Po skončení druhé světové války patřilo k předním ekonomickým a sociálním i politickým úkolům lidově demokratických zemí upravit pozemkové vlastnictví a vyřešit s tím související zemědělské problémy. Právní normy o pozemkové reformě patřily mnohdy k prvním vládním aktům. Ve většině zemí proběhly reformy jednorázově, Československo však patřilo k těm státům, kde bylo řešení agrárních otázek rozděleno na několik etap. V rámci tohoto postupného řešení zemědělské problematiky na venkově byl důležitým mezníkem duben 1947, kdy došlo k vyhlášení tzv. Hradeckého programu, jehož 40. výročí právě vzpomínáme. Při této příležitosti si v krátkém pojednání ukážeme jeho nezastupitelné místo při uskutečňování revolučních přeměn u nás v oblasti zemědělství.

Situace, která se u nás vytvořila v průběhu národně demokratické revoluce, umožnila to, že rolnická otázka mohla být řešena postupně a relativně poklidnou cestou. Proto na základě bedlivé analýzy poměrů vytyčila Komunistická strana Československa program, v němž se dokázala vyhnout jak avanturismu, tak i zbytečnému opoždění se za vývojem a udržet si na venkově vedoucí roli, kterou neustále prohlubovala.

Do květnových parlamentních voleb v roce 1946 byl v podstatě splněn XI. bod Košického vládního programu, který předpokládal konfiskaci půdy a ostatního zemědělského majetku nepřátel, kolaborantů a zrádců. Již v této první etapě sehrály významnou roli například národní výbory všech stupňů, které se podílely například na uvalování národních správ nad zemědělskými majetky, rozhodovaly o jejich konfiskaci, organizovaly zřizování rolnických komisí a zabezpečovaly po technické stránce jejich práci, napomáhaly při osídlování pohraničí apod.

Postup komunistů od ústředních orgánů až po místní národní výbory při uskutečňování zemědělské politiky strany v prvním roce po osvobození vedl k růstu sympatií rolnictva ke KSČ. Na druhé straně však boj o vesnici fakticky začal (např. v roce 1946 existovalo kolem 16 tisíc statkářů s výměrou nad 50 ha a několik desítek tisíc kulaků — Suchánek 1982, s. 12–13).

VIII. sjezd strany v březnu roku 1946 proto vytyčil další požadavky v oblasti zemědělství, směřující k prospěchu pracujících rolníků a k dalšímu oslabení pozic vykořisťovatelských tříd na venkově. Zároveň se tím naplňovala i linie sjezdu získat většinu národa. V tomto duchu vystupovala KSČ i ve volbách a koncipovala vládní program, který byl schválen všemi stranami Národní fronty v červenci téhož roku. V pasážích o zemědělství předpokládal Budovatelský program zejména: do-

končit konfiskaci půdy, provést revizi prvé pozemkové reformy a přikročit k revizi zbytkových statků. Dále provést mechanizaci zemědělství, přebudovat úpravu honebního práva, celkově zvýšit produktivitu zemědělství atd. (Gottwald 1957, s. 120 a další).

V tomto období se již na ministerstvu zemědělství, které bylo v rukou komunistů, pracovalo na přípravě příslušných legislativních osnov, jež by vytvořily organizačně právní předpoklady realizace zemědělské politiky strany. Na podzim roku 1946 předložil ministr zemědělství J. Ďuriš vládě návrhy šesti zákonů: o revizi pozemkové reformy, o zaknihování přidělů, o technicko-hospodářských úpravách půdy, o myslivosti, o zajištění zemědělského výrobního plánu a o úpravě dělení půdy a zamezení drobení půdy.

Od počátku bylo zřejmé, že prosazení těchto návrhů nebude nijak snadnou záležitostí, protože v tomto případě se návrhy již bezprostředně dotýkaly zájmů vykořisťovatelské třídy. V zájmu získání co nejširší podpory vytisklo ministerstvo zemědělství osnovy v masovém nákladu a prostřednictvím organizací svazu zemědělců a národních výborů je rozeslalo rolníkům k vyjádření. Vyvolaly velmi živou odezvu a již v zimních měsících roku 1946 se konala řada shromáždění, na nichž byly přijímány rezoluce vyjadřující podporu návrhům, zemědělci vysílali deputace do sekretariátu všech stran Národní fronty, jež tlumočily požadavky co nejrychlejšího schválení návrhů atd. (Plevza a Řehůřek 1977, s. 137).

Tato veřejná diskuse zároveň výrazně prohloubila diferenciaci politického života, protože vesnická buržoazie se jednoznačně postavila proti návrhům. Pravice vystoupila s tvrzením, že komunisté překračují rámec vládního programu, porušují dohody uzavřené na půdě Národní fronty, a pokud už byla nucena k ústupkům, snažila se, aby dosáhla v návrzích takových změn, které by byly co nejvýhodnější pro třídu vykořisťovatelů (Adámek 1972, s. 92).

Hnutí rolníků však již nebylo možno zastavit a tak zejména od počátku roku 1947 se střet stupňoval. Velký boj byl sveden zejména na půdě zemědělského výboru parlamentu, kam se v rámci pravicových stran uchýlili někteří představitelé bývalé agrární strany, kteří projednávání předloh všemožně brzdili, podávali demagogické a reakční pozměňující návrhy apod. Jak zde prohlásil nejednou ministr zemědělství J. Ďuriš, ač formálně nebyli proti přijetí šesti návrhů, fakticky jim šlo o ochranu zájmů 5 % velkostatkářů proti 95 % pracujících rolníků (Rudé právo 10. 1., 11. 1., 14. 1. a 21. 1. 1947; Král 1963, s. 212–214).

Zároveň na veřejných schůzích zemědělců odhalovali představitelé KSČ postoj reakce a poukazovali na nesmyslnost její demagogické kampaně, v níž se objevovala tvrzení o údajném nuceném zavádění kolchozů, všeobecném odebírání půdy atd. Zdůrazňovali, že veškerá opatření, která komunisté prosazují, mají jen jeden cíl: prospět pracujícím rolníkům a napomoci k zlepšení životní úrovně celého národa (Rudé právo 16. 2. 1947).

V průběhu rozsáhlé diskuse získala komunistická strana přesný obraz o situaci na venkově a na základě konkrétních podmínek rolníků rozšířila a upřesnila svůj program, s jehož obsahem seznámil J. Ďuriš na shromáždění okresního sdružení Jednotného svazu českých zemědělců 4. dubna 1947 v Hradci Králové. Text jeho projevu byl shrnut do brožury, která byla distribuována mezi rolníky s výzvou, aby pokračovali v diskusi a vyjádřili se k tomu, jak by si představovali co nejlepší řešení všech problémů (Rudé právo 6. 4. 1947; Brodesser 1977, s. 7).

Jádrem Hradeckého programu bylo prosazení zásady, že půda patří těm, kdo na ní pracují. Za tím účelem požadovala Komunistická strana Československa urychlené ukončení konfiskace půdy, vydání zákona o revizi pozemkové reformy a dále začlenění do pozemkové reformy půdy přesahující v rukách jednotlivce, resp. jeho rodiny výměru 50 ha, jakož i veškeré půdy spekulční. Výslovně mělo

být zároveň ústavně zajištěno soukromé vlastnictví k půdě do 50 ha. V souvislosti s tím měl být řešen i přiděl lesů, a to podle zásady, že malé výměry mohly být dávány do soukromého vlastnictví, větší přidělovány družstvům a obcím.

Předpokládalo se dále, že dojde k odstranění disparity mezi zemědělskými a průmyslovými výrobky. Zároveň bylo navrhováno reorganizovat distribuci tak, aby bylo zabezpečeno rychlé a levné předávání zemědělských produktů spotřebiteli. Pokud jde o zemědělské družstevnictví, měla být prosazena zásada jeho demokratické organizace, a to jak u jednotlivých podniků, tak i u ústředního orgánu, kterým se měla stát Ústřední rada družstev.

K významným změnám mělo dojít ve sféře finanční. Předpokládalo se uzákonění jednotné zemědělské daně, odstupňované podle sociálních kritérií tak, aby nejméně platili malí rolníci a nejvíce statkáři. Zcela nově byl pojat zemědělský úvěr jako nástroj podpory rozvoje výroby a životní úrovně, aniž by jeho využívání ohrožovalo jednotlivá hospodářství.

Hradecký program obsahoval rovněž zavedení rolnického pojištění nemocenského, starobního, invalidního a dalších. Všechny jeho formy měly být v co největší míře rozšířeny a placení pojistného bylo koncipováno tak, aby menší rolníci byli zatěžováni v minimálním rozsahu. Rada opatření se týkala zemědělských žen a mládeže.

Zvláštní jednotná právní úprava se chystala též pro zahradnictví, jehož úroveň měla být zvýšena, a rybářství.

Samostatnou kapitolou se stala mechanizace zemědělství, sloužící rolníkům k zvýšení výroby, odstranění namáhavých prací apod., a to vše za nízké ceny.

Konečně chtělo ministerstvo zemědělství dořešit otázku jednotné organizace zemědělců tak, aby se v jejich řídicích orgánech uplatnili nejlepší rolníci bez ohledu na stranickou příslušnost podle třídního složení venkova (tj. převaha malých a středních vlastníků).

Hradecký program představoval ucelenou koncepci zemědělské politiky KSČ v období, kdy začaly postupně dozrávat podmínky dovršení procesu přechodu národní a demokratické revoluce v socialistickou. Ve svém celku směřoval k podpoře drobných a středních rolníků, které tak komunisté získali na svoji stranu, a zároveň znamenal faktickou likvidaci statkářů a velkostatkářů. Právem byl proto již ve své době označen za historický mezník ve vývoji zemědělství. Rolníci z vlastní zkušenosti poznávali, kdo je jejich opravdovým přítelem. Vliv reakčního vedení pravicových stran Národní fronty na vesnici slábl. V rezolucích podepisovaných i vesnickými organizacemi národně socialistické, lidové a slovenské demokratické strany se psalo: „Nyní poznáváme, kdo je s námi a kdo proti nám.“ (Hříbek 1978, s. 177; Rudé právo 22. 4. 1947; Hradecký program 1947, s. 3 a další)

Do parlamentu, který na nátlak komunistů projednával v této době navrženou osnovu zákona o revizi první pozemkové reformy, přijížděly desítky rolnických komisí, bouřlivě odsuzovaly ochranu statkářů a žádaly okamžité uzákonění revize pozemkové reformy. Tyto delegace, v nichž byli příslušníci všech politických stran, byly velmi silnou a účinnou formou tlaku „zdola“. Zastánci statkářů v Národní frontě i pravicoví poslanci, kteří v předvolebním boji namlouvali pracujícím rolníkům, že jsou jejich ochránci, ukázali svou pravou tvář. Museli však po tlakem pracujících rolníků vedených komunisty ustoupit. Plán buržoazie využít za pomoci protikomunistického bloku parlamentu jako nástroje k potlačení požadavků pracujících rolníků byl rozbit.

Velkého ohlasu, který vyhlášení programu mezi veřejností vyvolalo, využili komunisté v dvojím směru: jednak bylo konečně prosazeno přijetí většiny ze zmíněných zemědělských zákonů, a zároveň byl vyvinut tlak na urychlené provedení myšlenek Hradeckého programu. Šlo zejména o zákon č. 55 Sb. o pomoci rolní-

kům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu, č. 90 Sb. o provedení zaknihování konfiskovaného majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na nepřátelský majetek, č. 139 Sb. o rozdělení pozůstalostí se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy, č. 142 Sb. o revizi první pozemkové reformy a č. 225 Sb. o myslivosti. Zákon o technicko-hospodářských úpravách byl pro odpor pravice přijat až po únoru 1948.

Na venkově se rozproudila další živá diskuse, v jejímž rámci se pracující rolníci opět jednoznačně postavili za myšlenky vyjádřené v programu Komunistické strany Československa a z jejich schůzí a shromáždění vzešlo množství podnětů na doplnění jednotlivých bodů. Největší pozornost přitahoval pochopitelně návrh na provedení další pozemkové reformy, který měl být podkladem definitivního spravedlivého uspořádání držby půdy. Stranou pozornosti nebyly ovšem ani otázky regulace zemědělského podnikání, sociálního zabezpečení, úpravy družstevnictví a další (Rudé právo 19. 4., 20. 5., 3. 10. a 22. 11. 1947; Špírk 1959, s. 147 a další).

Na základě získaných zkušeností přistoupilo ministerstvo zemědělství k vypracování prvních předloh zákonů: v průběhu října a listopadu roku 1947 byly vládě předloženy osnovy zákonů o nové pozemkové reformě a o zemědělském úvěru a zároveň byly dokončeny přípravy dalších předpisů. Jejich schválení však narazilo i tentokrát na silný odpor pravice, který byl vcelku pochopitelný, poněvadž nová pozemková reforma se týkala více než 400 tis. ha půdy (Franěk 1973, s. 86; Gottwald 1956, s. 177 a další), a v souvislosti s dalšími opatřeními silně podlamovala pozice statkářů a velkostatkářů. Po zdoluhavých jednáních vláda nakonec schválila návrh zákona o pozemkové reformě, byť v podobě, která omezovala vliv rolnických komisí a národních výborů na její provedení, což byl ústupek ze strany komunistů, kteří naléhali na urychlené vyřízení věcí. 12. února však zemědělský výbor, v němž byla převaha pravicových poslanců, vládní předlohu zamítl a věc uvázla na mrtvém bodě (Hříbek 1978, s. 192–196).

Hradecký program mohl být tak proveden až po únorovém vítězství v roce 1948, kdy jeho realizace se stala jedním z bodů akčního programu vlády Klementa Gottwalda.

Na pořad jednání Ústavodárného národního shromáždění přišla první skupina návrhů 21. března. V úvodním vystoupení opakoval ministr zemědělství, že základním smyslem všech schválených předpisů je uvést v život zásadu: Půda patří těm, kdo na ní pracují!, kterou zajišťoval hlavně zákon o pozemkové reformě a v návaznosti na něj i další předložené návrhy. V rozpravě připomínali jednotliví řečníci jejich skutečně demokratický a lidový obsah i pomoc, kterou bude moci nadále poskytovat stát při plánovité výstavbě a rozvoji zemědělství. Poukazovalo se rovněž na to, že dojde k jednotné úpravě celé oblasti, která odstraní dosavadní roztržstěnou a zastaralou regulaci (těsnopisné zprávy o schůzích Ústavodárného národního shromáždění ČSR, zápis ze 100. schůze 21. 3. 1948).

Počátkem roku 1949 byly pak projednány další dva důležité návrhy, jež tvořily součást Hradeckého programu, a to 2. února zákon o mechanizaci zemědělství a 23. února zákon o JZD. V tomto případě šlo již o opatření směřující bezprostředně k vytvoření předpokladů socialistické přestavby vesnice. To byl ostatně i důvod, proč přišly na pořad dne právě nyní, kdy dozrály podmínky k otevření další etapy rozvoje zemědělství.

Nejvýznamnějším ze zemědělských zákonů přijatých 21. března 1948 byl zákon č. 46/1948 Sb. o nové pozemkové reformě. Podle tohoto zákona byly vlastnické poměry k půdě upraveny tak, aby půda sloužící zemědělské výrobě náležela zemědělským výrobcům, kteří na ní pracují. Ustanovení tohoto zákona se vztahovalo na pozemkové vlastnictví výkonného zemědělce, pokud výměra jeho půdy

včetně půdy jeho rodinných příslušníků nepřesáhla 50 ha. Půda přesahující tuto výměru, stejně jako zastavěné plochy, nádvoří a soukromé cesty, pokud sloužily zemědělské výrobě a nebyly nutné k řádnému hospodaření v dosavadním podniku, byly začleněny do pozemkové reformy a přiděleny oprávněným uchazečům za podmínek stanovených zákonem.

Kromě toho byla do pozemkové reformy ještě začleněna i půda (a to bez zřetele na výměru), na které trvale vlastník sám nepracoval nebo která byla ve vlastnictví právnických osob. Vlastníku se ponechávala na jeho žádost půda pouze do výměry 1 ha. Zároveň byla do pozemkové reformy začleněna tzv. spekulativní půda, tedy půda přesahující 1 ha, kterou vlastník — nezemědělec — koupil, ale od okamžiku koupě na ní nepracoval.

Nový zákon o pozemkové reformě byl prováděn ve třech etapách. První etapou byl soupis, druhou výkup a třetí přiděl. V době do vydání Ústavy 9. května byl prováděn pouze soupis půdy, na níž se vztahovala ustanovení tohoto zákona. A právě při této činnosti měly významnou roli národní výbory. Vlastník půdy, která přesahovala předepsanou výměru, byl povinen předložit do 45 dnů ode dne uveřejnění vyhlášky soupis příslušnému místnímu národnímu výboru. MNV měly za součinnosti místní rolnické komise a místního sdružení příslušného Jednotného svazu zemědělců zjistit vlastníky půdy, na něž se vztahovalo ustanovení tohoto zákona týkající se neobdělávané nebo spekulativní půdy. Tento soupis půdy potom příslušný místní národní výbor zaslal ministerstvu zemědělství, případně na Slovensku pověřenectvu zemědělství, a zároveň podal zprávu o soupisu místní rolnické komisi, aby zahájila řízení o výkupu půdy.

Místní rolnická komise v součinnosti s místním sdružením příslušného Jednotného svazu zemědělců měly za úkol se nejprve pokusit o dohodu s vlastníkem o tom, zda a které z jeho pozemků se vykoupí. Tato dohoda podléhala schválení místního národního výboru, který ji předložil okresnímu národnímu výboru k vydání výměru o jejím začlenění do pozemkové reformy. Při provádění soupisu půdy měly národní výbory i významnou trestní pravomoc v podobě možnosti udělovat pokuty do výše 50 000 Kčs nebo vězení do 6 měsíců (případně mohly být uloženy i oba tresty najednou) těm osobám, které nepředložily soupis včas nebo v něm úmyslně uvedly nesprávné údaje.

Při provádění tohoto zákona sehrály významnou roli i rolnické komise, které si zvolily oprávnění uchazeči při místním národním výboru, v jehož obvodu se nacházela půda podléhající začlenění do pozemkové reformy.

Realizace tohoto zákona v praxi znamenala definitivní likvidaci statkářského vlastnictví půdy na venkově a ukázala cestu další zemědělské politiky lidově demokratického státu.

Druhým z řady zemědělských zákonů realizovaných v rámci Hradeckého programu byl zákon č. 43/1948 Sb., který upravoval institut zemědělského úvěru. Tím se rozuměly státem zaručené peněžní půjčky, poskytované zemědělcům na prostředky potřebné k řádnému provozu zemědělských podniků, k zlepšení a zvýšení zemědělské výroby a k zajištění výstavby zemědělství. Kromě toho se poskytovaly i jiným osobám na zařízení všeobecně sloužící zemědělství v souhlase se zemědělským výrobním plánem, zejména k rozvoji mechanizace, k vybudování zařízení sloužících k zhotovení a uchování zemědělských výrobků a k povznesení životní úrovně zemědělského obyvatelstva.

Zemědělský úvěr mohl být buď krátkodobý, nebo dlouhodobý. Krátkodobý (tzv. provozní úvěr) měl sloužit k opatření si základních zemědělských provozních potřeb, zejména osiva, sadby a průmyslových hnojiv. Dlouhodobý úvěr zase měl být poskytován k opatření peněžních prostředků jednak pro obnovu zemědělských podniků, které byly zničeny nebo vážně poškozeny v době nesvobody, jednak pro

investice k udržení a zvelebení zemědělské výroby, a konečně pro oddlužení zemědělců, kteří bez své viny upadli do zadlužení.

K zajištění realizace tohoto zákona byly mimo jiné zřízeny Okresní zemědělské úvěrové komise při okresních národních výborech a při národních výborech statutárních měst, jejichž úkolem bylo projednat odůvodněné žádosti o úvěr se státní zárukou a o platy ze Zemědělského zajišťovacího fondu, zřízeného při ministerstvu zemědělství v Praze.

Okresní zemědělská úvěrová komise byla čtyřčlenná, v čele s předsedou okresního národního výboru, který se však mohl nechat zastupovat jiným členem ONV. Dále byli jejími členy: člen rady okresního národního výboru, do jehož působnosti spadaly zemědělské věci, zástupce okresního sdružení Jednotného svazu zemědělců, kterého na návrh příslušného Jednotného svazu zemědělců jmenoval ministr zemědělství, a zástupce finanční správy, kterého zase jmenoval ministr financí.

Úkolem tohoto okresního zemědělského orgánu bylo zejména zjistit, zda v jednotlivých případech jsou dány podmínky pro poskytnutí úvěru podle tohoto zákona, zda poskytnutí platu ze Zemědělského zajišťovacího fondu při ministerstvu zemědělství přispěje k dosažení cíle sledovaného tímto zákonem a zda žadatel nemá jiné finanční prostředky pro dosažení tohoto cíle. Komise zjistila, do jaké výše mohl být žadateli poskytnut úvěr, přičemž musela přihlédnout k tomu, aby podnik nebyl přeinvestován. Pokud zjistila důvody pro kladné vyřízení žádosti, návrh s příslušným odůvodněním zaslala ministerstvu zemědělství.

Tímto zcela novým pojetím zemědělského úvěru mohli rolníci získat nejen prostředky k obnově zemědělského hospodářství zničeného v době války, k likvidaci dluhů a k pořízení investic dlouhodobým úvěrem, ale především, což mělo zásadní politický význam, získali jistotu, že v případě, že bez svého zavinění nebudou moci splácet úroky nebo splátky úvěru, nebudou zbaveni svého hospodářství.

Dalším významným zákonem, kterým se realizoval po Vítězném únoru 1948 Hradecký program, byl zákon č. 45/1948 Sb., jímž se měnil a doplňoval zákon ze dne 3. července 1947, č. 139 Sb., o rozdělení pozůstalosti se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy. Podle čl. I tohoto zákona se především měnilo ustanovení § 18, odst. 1 až 3 citovaného zákona z roku 1947 v tom smyslu, že vlastník zemědělského pozemku směl tento pozemek, nečinila-li jeho celková výměra více než 50 ha, volně zcizovat dětem, rodičům, manželovi nebo sourozencům, případně osobám s ním ve stejném stupni sešvagřeným. Jinak zemědělský podnik směl být podle tohoto zákona prodán jen zemědělcům k doplnění jejich zemědělské nesoběstačnosti, zemědělským zaměstnancům atd., ovšem za podmínek stanovených v tomto zákoně. Úkolem okresních národních výborů potom bylo udělit k tomuto scizení potřebný souhlas, který mohl být odepřen pouze z důvodů v zákoně stanovených.

Zákon č. 47/1948 Sb. o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků, jinak také nazývaný scelovací zákon, upravoval podmínky a postupy při scelování rozdrobených a rozptýlených pozemků, arondaci pozemků a lesů, odstraňování cizích pozemků (enkáv) a vyrovnávání hranic, jakož i kultivaci horských pastvin, se všemi s tím organicky souvisejícími technickými úpravami (meliorace, komunikace atd.), pokud jich bylo třeba k řádnému provedení těchto pozemkových úprav a pokud se výsledky těchto pozemkových úprav měla zvýšit zemědělská výroba a lépe zajistit výživa veškerého obyvatelstva.

K provedení tohoto zákona byla zřízena řada orgánů, jejichž vznik i činnost souvisely s činností příslušných okresních národních výborů. Především to byly oblastní komise pro technicko-hospodářské úpravy pozemků, které vykonávaly pravomoc v I. stupni ve všech věcech upravených tímto zákonem. Oblastní komise

se skládala z předsedy a z tolika členů, aby každý okresní národní výbor z obvodu oblastní komise byl zastoupen jedním členem. Předsedou komise byl předseda ONV v sídle komise. Ostatní členy jmenoval ministr zemědělství, a to z volených členů zemědělských komisí ONV, kteří byli výkonnými zemědělci, a další členy především z řad odborníků.

Ve II. stupni vykonávala pravomoc zemská komise pro hospodářsko-technické úpravy pozemků (po zavedení krajského zřízení to byla krajská komise), jejímž předsedou byl předseda zemského národního výboru (později předseda krajského národního výboru). Nejvyšším dozorčím úřadem bylo ministerstvo zemědělství.

Národní výbory však měly nejen významné poslání při vytváření a řízení scelovacích orgánů a úřadů, ale rovněž mohly samy podávat návrhy na zahájení řízení o pozemkové úpravě, musely být přizvány k šetření při tomto řízení, měly v rukou trestní pravomoc proti těm, kdo odmítli uposlechnout úředních opatření a nařízení vydaných podle tohoto zákona nebo mařili výkon rozhodnutí (možnost uložení pokuty až do 5 000 Kčs) atd.

Dalším zákonem byl zákon č. 49/1948 Sb. o zemědělské dani, které podléhaly fyzické osoby, jež provozovaly na vlastní účet zemědělské hospodářství až do výměry 50 ha pozemků s katastrálním výtěžkem. Zákonem bylo sledováno nahrazení dosavadního velmi složitého daňového systému, který platil v období předmnichovské Československé republiky pro zemědělce a který byl uplatňován i v prvních poválečných letech, jednotnou zemědělskou daní.

Kromě uvedených právních norem a zákona č. 44/1948 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon o revizi první pozemkové reformy č. 142/1947 Sb., které byly realizací Hradeckého programu vyhlášeného v dubnu roku 1947, vyšlo ještě několik dalších významných zákonů, které svým zaměřením rovněž můžeme zařadit do série zemědělských zákonů, které dovršily národní a demokratickou revoluci v našem zemědělství. Byl to zákon č. 99/1948 Sb. o národním pojištění, kterým bylo i pro rolníky zavedeno pojištění, které dříve neexistovalo, zákon č. 187/1948 Sb. o Ústřední radě družstev, zákon č. 207/1948 Sb. o ochraně pachtýřů zemědělských podniků a pachtýřů zemědělských pozemků, a konečně zákon č. 27/1949 Sb. o mechanizaci zemědělství.

Přijaté zákony byly dokladem toho, že komunistická strana bezprostředně po únorovém vítězství pokračovala v nastoupené politice, vytyčené již Budovatelským programem Gottwaldovy vlády, v realizaci zásad zakotvených v usnesení VIII. sjezdu strany v roce 1946, a konečně v Akčním programu Gottwaldovy vlády v roce 1948. Bylo to i v souladu s připravovanou ústavou, v níž byl kladen ještě větší důraz na zvýšení zemědělské výroby. Hradecký program, znamenající v podstatě poslední etapu poválečných pozemkových reforem, má tak svoje trvalé nezastupitelné místo v rozvoji našeho zemědělství a pro vytváření socialistických základů zemědělské výroby.

Literatura

ADÁMEK, V.: Boj KSČ za přerůstání národně demokratické revoluce v socialistickou v letech 1945–1947. Praha 1972.

BRODESSER, S.: K 30. výročí vyhlášení Hradeckého programu. Vlastivědný věstník moravský, 1977, č. 1.

FRANĚK, R.: Rolnická otázka. Praha 1973.

GOTTWALD, K.: O rolnické otázce. Praha 1956.

GOTTWALD, K.: Spisy XIII. Praha 1957.

HŘÍBEK, B.: Hradecký program a jeho význam v zápase Komunistické strany Československa o další upevnění a prohloubení dělnicko-rolnického svazku (jaro 1947 — únor 1948). Československý časopis historický, 1978, č. 2.

KRÁL, V.: Cestou k únoru. Praha 1963.

PLEVZA, V.—ŘEHŮŘEK, M.: Vítězná revolúcia. Bratislava 1977.

SUCHÁNEK, J.: Vznik koncepce JZD. Praha 1982.

ŠPIRK, L.: Zemědělské družstevnictví v kapitalistické a lidově demokratické ČSR. Praha 1959.

Hradecký program. Praha 1947.

Došlo 22. 10. 1986

SCHELLE K., právnická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, nám. 25. února 2, 602 00 Brno

K 40. výročí vyhlášení Hradeckého programu

Zeměd. Ekon., 33, 1987, č. 5, s. 335—343. — lit. 11, res. čes., rus., angl., něm.

Hradecký program, zákony zemědělské, pozemková reforma, zemědělská daň, technicko-hospodářské úpravy pozemků, zemědělský úvěr, teoretické pojednání

Článek se zabývá významem vyhlášení a realizace Hradeckého programu v dubnu 1947. Nejdůležitější částí tohoto programu byl návrh zákona o nové pozemkové reformě. Dále to byly zákony o zemědělské dani, o technicko-hospodářských úpravách pozemků, o zemědělském úvěru a další. K jeho realizaci došlo ovšem po únoru 1948.

ШЕЛЛЕ К., Естественный факультет Университета Й. Э. Пуркине, нам. 25 унора 2, 602 00 Брно

K 40-ой годовщине провозглашения Градецкой программы

Zeměd. Ekon., 33, 1987, № 5, с. 335—343. — лит. 11, рез. чешск., русск., англ., нем.

Градецкая программа, сельскохозяйственные законы, земельная реформа, сельхозналог, технико-хозяйственное землеустройство, сельскохозяйственный кредит, теоретическое обоснование

Статья рассматривает значение провозглашения и реализации Градецкой программы в апреле 1947 г. Самой важной частью этой программы был проект закона о новой земельной реформе. Далее это были законы о сельхозналоге и технико-хозяйственном землеустройстве, о сельскохозяйственных кредитах и др. Однако такой закон был реализован после февраля 1948 г.

The 40th Anniversary of the Hradec Programme Declaration

Zeměd. Ekon., 33, 1987, No. 5, pp. 335–343. — refs 11, summaries in cs, ru, en, de

the Hradec Programme, agrarian laws, agrarian reform, agricultural tax, technical and administrative reallocation of plots, agricultural credit, theoretical treatise

In this article we treat the importance of the declaration and realization of the Hradec Programme in April 1947. The most important part of this programme was a draft of the law of a new agrarian reform. Further there were laws of agricultural taxes, technical and administrative reallocation of plots, agricultural credit, etc. Its realization started, however, in the era after February 1948.

SCHELLE K., Juristische Fakultät der J. E. Purkyně-Universität, nám. 25. února 2, 602 00 Brno

Zum 40. Jahrestag der Verkündung des Hradecker Programms

Zeměd. Ekon., 33, 1987, Nr. 5, S. 335–343. — Lit. 11, Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

Hradecker Programm, Landwirtschaftsgesetze, Bodenreform, Landwirtschaftssteuer, techn.-ökonom. Aufbereitung der Grundstücke, Landwirtschaftskredit, theoret. Aspekte

Im Beitrag wird die Bedeutung der Verkündung des Hradecker Programms im April 1947 behandelt. Der wichtigste Bestandteil dieses Programms war der Vorschlag des Gesetzes über die neue Bodenreform. Ferner waren das Gesetze über die Landwirtschaftssteuer, die technisch-ökonomische Aufbereitung der Grundstücke, die landwirtschaftlichen Kredite u. a. Die Realisierung dieses Programms begann jedoch erst nach dem siegreichen Februar 1948.

Adresa autora:

JUDr. Karel Schelle, CSc., právnická fakulta University J. E. Purkyně,
nám. 25. února 2, 602 00 Brno

V VI. ročníku celostátní soutěže o nejlepší vědeckou práci mladých výzkumníků (do 35 let) udělily Československá akademie zemědělská a ÚV SSM dvanáct společných cen. Na druhém místě ocenili jedenáct prací a na třetím místě devět prací ukončených v roce 1986.

V soutěži hodnotily odborné komise 129 přihlášených prací ze zemědělství, potravinářství, lesního hospodářství a ochrany biosféry. Mezi nimi měli velmi čestné a kvalitní zastoupení i mladí ekonomové 45 pracemi.

Z oblasti ekonomiky, organizace a řízení získali:

První místo, společnou cenu ČSAZ a ÚV SSM a zlatou medaili Zenit – mistr zítřka:

Ing. J. Záhoran, CSc., Vysoká škola ekonomická Bratislava, za práci *Úloha kooperace při rozvoji koncentrace a specializace v kooperačním obvodě č. III – Piešťany*

Ing. I. Zentková, Vysoká škola zemědělská Nitra, za práci *Možnosti aplikace dekompozičních přístupů v modelování mechanismu vstřícného plánování*

Druhé místo a stříbrnou medaili Zenit – mistr zítřka:

Ing. P. Kulhavý, CSc. a ing. J. Chvojková, Vysoká škola zemědělská Praha, za práci *Tvorba plánu mzdových prostředků na úrovni vnitropodnikových jednotek*

Ing. I. Hložánek, Vysoká škola zemědělská Brno, za práci *Využití trendových funkcí v plánování zemědělské výroby*

Třetí místo a bronzovou medaili Zenit – mistr zítřka:

Ing. J. Kondáš, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy Bratislava, za práci *Formování cílů dlouhodobého rozvoje ZPoK v SSR*

Ing. N. Pourová, Vysoká škola zemědělská Praha, za práci *Systémová analýza vztahů rostlinné a živočišné výroby zemědělského podniku se zaměřením na intenzitu výroby*

(Ska)

Zabezpečení výživy obyvatel se v období vědeckotechnické revoluce stává záležitostí neustále většího počtu odvětví výrobní i nevýrobní sféry národního hospodářství. Funkce, místo a postavení těchto makrostrukturálních celků při uspokojování konečných potřeb obyvatel závisí na dosaženém stupni rozvoje výrobních sil a socialistických výrobních vztahů.

V době, kdy výrobní síly nebyly ještě dostatečně rozvinuty a výroba zemědělských potravinářských surovin, jejich úprava i přeměna na hotové výrobky byla záležitostí velkého počtu jednotlivých, vzájemně izolovaných výrobců, bylo třeba, aby zemědělská prvovýroba celoročně vážala značný počet nekvalifikovaných pracovních sil. V období sezónních prací musely být doplňovány o další pracovníky.

Rozdrobená zemědělská výroba, vyznačující se značnou spotřebou jednoduché práce vkládané do zemědělského výrobního procesu, neumožňovala, aby se vědeckotechnický pokrok stal rozhodujícím faktorem při snižování namáhavosti a zvyšování kulturnosti zemědělské práce. Získané produkty, až na některé speciální plodiny, se používaly převážně k samozásobení vlastních výrobců a členů jejich rodin. Pouze menší část produkce se vyčleňovala pro tržní účely a sloužila jako zboží.

Uzavřený výrobní cyklus produkce zemědělských potravinářských surovin spolu s naturálním samozásobením výrobců nevytvářel dostatečný prostor pro účinné působení stimulační funkce a tím prohlubování dělby práce ve vlastní zemědělské prvovýrobě a mezi prvovýrobou a zpracovatelským průmyslem. Odrazem této skutečnosti byla vysoká pracnost výroby, nízká produktivita práce a úzký poměr mezi počtem pracovníků zaměstnaných v zemědělské prvovýrobě a počtem obyvatel, pro které jeden zemědělský pracovník vyráběl potraviny.

Jak uvádí K. Marx (1953, s. 377), „máme-li na zřeteli jen práci samu, můžeme označit rozdělení společenské výroby na její velké druhy, jako zemědělství, průmysl atd., za obecnou dělbu práce, třídění těchto druhů výroby na obory a podobory za zvláštní dělbu práce a dělbu práce uvnitř dílny za jednotlivou dělbu práce“.

OBDOBÍ VĚDECKOTECHNICKÉ REVOLUCE

Zcela jinak je tomu v období vědeckotechnické revoluce, kdy dochází k plánovitému využívání výsledků vědeckotechnického pokroku pro zabezpečení plné nasycenosti individuálních a kolektivních potřeb obyvatel. Dosažení stavu relativně plné nasycenosti potřeb obyvatel umožňuje přeměna vědy v bezprostřední výrobní sílu a její spojení s technikou v jeden dialektický celek. „Přeměna vědy ve výrobní

síly neznamená, že věda se stává jakýmsi třetím samostatným prvkem výrobních sil vedle výrobních prostředků a lidí pracujících ve výrobě. Úlohu výrobní síly získává nikoli sama o sobě, nýbrž jen prostřednictvím techniky, technologie a lidí.“ (Afanasjev 1976, s. 34)

Svémi funkcemi zasahuje věda do všech sfér a stránek reprodukčního procesu. Výsledky vědeckého bádání, objevy a vynálezy umožňují vznik nových oborů průmyslové činnosti. Současně stimulují tradiční výrobní odvětví ke zvyšování objemu produkce a změnám sortimentu vyráběné produkce na základě přestavby výrobní základny.

Vědeckotechnická revoluce vyžaduje a současně i předpokládá vysoký stupeň zespolenštění výrobních prostředků, aby na základě jejich plánovitého rozmístění v územních celcích se vědeckotechnický pokrok mohl prosazovat kvantitativními a kvalitativními změnami v průřezu celého zemědělského reprodukčního procesu. Hájek (1985) uvádí, že „v období nástupu vědeckotechnické revoluce dochází k rozsáhlým kvantitativním i kvalitativním změnám v oblasti výrobních sil a výrobních vztahů. Mění se podmínky výroby i význam a váha jejich jednotlivých složek v procesu rozšířené socialistické reprodukce, vyvíjejí a zdokonalují se socialistické výrobní vztahy“.

KVALITATIVNÍ ZMĚNY JAKO PROJEV VĚDECKOTECHNICKÉHO POKROKU

Předpokladem uskutečnění kvantitativních změn byla koncentrace půdní základny jako základního výrobního prostředku a výrobní podmínky současně. K ní docházelo postupným slučováním relativně malých, katastrálních územím ohraničených zemědělských celků do velkých ekonomických celků.

Dynamický proces plošného zvětšování JZD vynikne při vzájemném srovnání jejich počtu a plošné výměry za období 1960–1985. Z 10 816 JZD v roce 1960 v celé ČSSR se jejich počet do roku 1985 snížil na 1 677, tj. 15,50 % stavu roku 1960. Současně vzrostla jejich průměrná velikost ze 420 ha zemědělské půdy na 2 553 ha, tj. více než šestkrát. V ČSR se za hodnocené období snížil počet JZD z 8 133 na 1 044, tj. 12,67 % původního stavu. Průměrná velikost se zvýšila téměř sedmkrát a činí 2 499 ha zemědělské půdy. V SSR nebyl pokles počtu JZD tak výrazný; z původních 2 623 jich koncem roku 1985 hospodařilo 633, což bylo 24 %. Zato jejich průměrná velikost vzrostla na 2 642 ha zemědělské půdy proti 620 ha v roce 1960.

V nově vzniklých ekonomických celcích se začíná omezovat mnohaodvětvovost výroby. Místo ní nastupuje mezipodniková, podniková a vnitropodniková specializace jako projev dokonalejšího ovládnutí přírodních sil a současně i odraz prohlubující se společenské dělby práce.

Nově vzniklé ekonomické celky mají vytvořeny předpoklady pro dosahování výrazného posunu ve využívání produktů vědeckotechnické revoluce nejenom ve výrobě užitných hodnot, ale i při plnění sociálního programu podniků.

Intenzivnější využívání vědeckotechnického pokroku se v nově vzniklých ekonomických celcích promítlo ve všech odvětvích, oblastech i činnostech. V rostlinné výrobě umožnila koncentrace plodin dosáhnout vysokého stupně mechanizovanosti polních prací. Ke zcela mechanizované sklizni obilovin, která se v současné době realizuje na 98 % ploch sklízecími mlátičkami o vysoké výkonnosti a nízkých sklizňových ztrátách, se přiblížila sklizeň cukrovky sklízecími soupravami. V současném období sklízecí soupravy sklízí cukrovku téměř z 99 % ploch. Sklizeň chmele česacími stroji se rozšířila na více než 50 % a brambor bramborovými sklízecími již na 80 % ploch. Podstatného zlepšení se rovněž dosáhlo v používání mechanizačních prostředků při pěstování ovoce a zeleniny.

V živočišné výrobě umožnil vědeckotechnický pokrok zdárný chov hospodářských zvířat o nebývale vysokých koncentracích a založil existenci zemědělských podniků specializovaných na určitý druh hospodářských zvířat. Kapacity závodů pro chov dojníc byly propočteny s ohledem na výměru zemědělské půdy a stav dojníc na 650–1 500 ks, přičemž však v příznivých výrobních podmínkách převýšila jejich koncentrace hranici 1 500 ks. U dalších kategorií hospodářských zvířat jsme svědky jejich úspěšného chovu ve značně vyšších koncentracích.

Změny ve vybavenosti práce základními výrobními fondy, jejichž hodnota v přepočtu na jednoho pracovníka dosáhla koncem roku 1985 celkové výše 298 tis. Kčs, zatímco v roce 1948 se pohybovala jen něco málo přes 19 tis. Kčs, a mohutnění materiálně technické základny dokumentují nově vybudované kapacity na skladování obilí, bramborárny i velkoobjemové klimatizované sklady na ovoce a zeleninu s decentralizovaným přímým chlazením prostřednictvím freonových jednotek.

Ekonomická síla nově vzniklých právně a ekonomicky samostatných hospodářských subjektů umožňuje neustálé obohacování základních výrobních fondů, zejména o aktivní základní prostředky vyšších inovačních řádů. Tím dochází k substituci živé práce prací zvěcnělou a na jejím základě k uvolňování pracovníků ze zemědělské prvovýroby, nejdříve ve prospěch sekundární, později i terciární sféry národního hospodářství.

KVALITATIVNÍ ZMĚNY JAKO PROJEV VĚDECKOTECHNICKÉHO POKROKU

Projevem kvalitativních změn je rozsáhlé využívání inputu průmyslové povahy ve výrobní spotřebě zemědělství, a to v takovém rozsahu, že input pocházející z průmyslových odvětví začíná značně převyšovat spotřebu vlastního zemědělského meziprojektu. „Tím byl založen trend k stále významnějšímu a rozhodujícímu podílu průmyslové práce na rozvoji zemědělství. Do svazku dělnické třídy s družstevním rolnictvem vstoupil kvalitativně nový prvek.“ (Rubík 1985, s. 113–119)

Na těchto změnách se významně podílí krmivářský průmysl jako zcela nový obor průmyslové činnosti. Význam krmivářského průmyslu je třeba spatřovat především v tom, že na bázi jaderných krmiv vyrábí krmné směsi obohacené nezbytnými specifickými látkami s vyrovnaným poměrem živin, čímž přeměňuje a daleko účinněji zhodnocuje vyprodukované zrniny. Zvětšováním objemu vyráběných krmných směsí a rozšiřováním jejich sortimentu se stává stále významnějším partnerem zemědělských podniků, především živočišné výroby, která zcela závisí na jejich kvalitě a včasnosti dodávek. Má značný vliv na dosahovanou užítkovost hospodářských zvířat a přibližování práce zemědělské prvovýroby průmyslovému charakteru.

Pro intenzifikaci živočišné výroby je značným přínosem, že má k dispozici široký sortiment krmných směsí, které pozitivně ovlivňují stupeň intenzity a tím i ekonomickou efektivnost investic a celkovou dobu jejich návratnosti. Kvalitativní posun ve výrobě směsí přineslo jejich granulování. V roce 1985 dosáhl podíl granulovaných směsí již 30 % a po celou 7. pětiletku vykazovala jejich výroba mírný vzestup.

Zavádění krmných směsí ve výživě hospodářských zvířat prohloubilo významně dělbu práce a vyvolalo potřebu nových profesí zaměřených na obsluhu složitějšího výrobního zařízení, technologií zpracování produktů rostlinné a živočišné výroby a výroby krmných směsí. Technologický postup výroby směsí vyžaduje od pracovníků krmivářského průmyslu i určité znalosti chemie, biochemie a složení obilí. Současně se změnil i způsob přepravy krmných směsí. Zastaralé pytlování nahradí-

la bezobalová přeprava, jejíž podíl na celkovém přepraveném množství dosáhl v roce 1985 již 85,3 %.

Tyto změny zvyšují nároky na řídicí a organizační schopnosti pracovníků. Postupně zaváděná automatizace do pracovního procesu nebo alespoň některých jeho částí jako zcela nový prvek zemědělského pracovního procesu, využívání výpočetní techniky a zabezpečování ekologické rovnováhy vyžaduje vysoce kvalifikované pracovníky, kteří jsou schopni pohotově využívat výsledků vědeckotechnického pokroku v zemědělském výrobním procesu, pro výrobu nových užitečných hodnot. Současně mají dostatek vůle si neustále doplňovat a prohlubovat studiem načerpané poznatky. Tím se dosahuje stavu, že přeměna vědy ve výrobní sílu se realizuje v jejich „znalostech, schopnostech, dovednostech a návycích“ (Afanasjev 1976, s. 34).

Výroba zemědělských produktů a jejich přeměna na hotové výrobky je na základě celospolečenské objednávky cílevědomě organizována a usměrňována řídicím centrem tak, aby při jejím naplňování zcela vynikla stabilizační a stimulační funkce zemědělství. Přitom bylo současně zabezpečeno efektivní využívání výrobních prostředků, které mají řízené subjekty ve svém vlastnictví, ve správě nebo v užívání, a pracovních sil účelně rozmístěných ve výrobním procesu zemědělsko-potravinářského komplexu.

S procesem zespoločňování výrobních prostředků musí nezbytně docházet k přizpůsobování výrobních vztahů, neboť „výrobní vztahy, formující ekonomickou základnu společnosti, se rozvíjejí na základě rozvoje všech forem společenské dělby práce, kterou K. Marx nazval článkem spojujícím člověka s člověkem. Na základě individuální dělby práce se rozvíjejí mezilidské vztahy typu jednotlivců—jednotlivců a na základě společenské dělby práce (odvětvové, regionální a územní dělby práce) se formují vztahy jednotlivců—kolektivů—sociální skupina—třída—společnost. Konečně na základě mezinárodní dělby práce se utvářejí společenské vztahy společnost—společnost, stát—stát . . .“ (Kutta 1985, s. 9). Zabezpečení proporcionálního rozvoje výrobních sil tudíž předpokládá neustálé přizpůsobování výrobních vztahů.

Dělbou práce cílevědomě rozkládaný a neustále prohlubovaný výrobní proces se na kvalitativně vyšším stupni spojuje do homogennějších celků, aby se náležitě využilo všech předností, které dělba práce přináší.

ROZVOJ SPOLUPRÁCE NA ZÁKLADĚ HORIZONTÁLNÍ DĚLBY PRÁCE

Pro horizontální dělbu práce je příznačné, že působením vědeckotechnického pokroku dochází na určitém stupni rozvoje výrobních sil k vyčleňování některých činností ze zemědělského podniku. Přitom s podniky, z nichž se specializované jednotky postupně vyčlenily, jsou svázány kooperačními smlouvami. S procesem vyčleňování pracovních nebo výrobních činností dochází současně k dělbě práce uvnitř podniků samotných, ať již původních, nebo na základě společenské dělby práce zcela nově vzniklých.

„Kooperace založená na dělbě práce . . . je ve svých počátcích výtvar přirozeně vzniklý. Jakmile se však do jisté míry ustálí a rozšíří, stává se uvědomělou, plánovitou a systematickou formou . . .“ (Marx 1978, s. 361).

U horizontální dělby práce rozlišujeme v praxi mezi jednoduchou podnikovou spoluprací založenou na smluvních vztazích, mezi kooperačními sdruženími bez právní subjektivity a s právní subjektivitou a společnými zemědělskými podniky jako právně a ekonomicky samostatnými hospodářskými organizacemi s vlastním hospodářsko-správním aparátem.

U jednoduché mezipodnikové spolupráce nevzniká žádné společné vlastnictví, ani orgány kooperujících podniků. Jedná se pouze o určitou, předem smluvně dohodnutou, oboustranně výhodnou spolupráci za účelem dokonalého využití přírodních zdrojů, zemědělské techniky a zařízení na úpravu rostlinných produktů. V podstatě jde pouze o místně rozdělený a časově přesně ohraničený výrobní proces, v němž jsou zapojeni pracovníci stejné profese. Proto také nedochází ke vzniku nových, často speciálních profesí, jako jsme toho svědky u vyšších forem zespolčenštění výroby.

U kooperačních sdružení již nejde jen o spolupráci dvou právně a ekonomicky samostatných subjektů. Kooperační sdružení se vyznačuje tím, že je vytváří více právně a ekonomicky samostatných subjektů, přičemž spektrum činností, pro které jsou vytvářeny, je značně široké. Zřizují se pro společné využívání pracovních prostředků, výrobu užitných hodnot, úpravu, přeměnu a zhodnocování produkce, úkoly spojené s investičním procesem, zabezpečování sociálního programu pracovníků podniku, skladování pracovních předmětů a další.

Vznik kooperačních sdružení zaměřených na výrobu užitných hodnot, jakož i vznik společných zemědělských podniků umožnily poznatky zemědělských biologických věd a technických disciplín, vycházející z matematicko-fyzikální podstaty studovaných jevů. Jak uvádí Kabrhel (1984, s. 116): „Biologické vědy jsou nejrevolučnějším činitelem dalšího rozvoje zemědělství v současné etapě. Proto je nezbytné nové poznatky biologických věd urychleně uplatňovat v praxi, v zájmu zvyšování objemu produkce a kvality výrobků v průmyslově organizované zemědělské velkovýrobě.“

Vznik, existenci a rozvoj kooperačních sdružení můžeme zkoumat z hlediska právních vztahů, vlastnictví, přivlastňování produkce ze společně provozované činnosti a z hlediska dělby práce. Pokud jsou kooperační sdružení zaměřena na provozování takové činnosti, jejímž výsledkem jsou užitné hodnoty, pak za moment, v němž dochází k prohlubování společenské dělby práce, považujeme ukončení výroby ještě rozpracovaného výrobku u jednoho subjektu a bezprostřední pokračování výrobního procesu téhož výrobku u subjektu druhého. Je to vlastně okamžik, který horizontálně přerušil výrobní proces, aby se v něm u jiného subjektu dále pokračovalo. K momentu vzájemného předávání rozpracovaného produktu se upínají ekonomické a právní nástroje. Po jejich zapracování do dohod nebo do smluv deklarují, spolu s dalšími náležitostmi rozhodnými pro předávání výrobku a realizaci jeho další výroby, stupeň ekonomické zralosti a právní uvědomělosti jednotlivých účastníků vzájemných smluvních vztahů.

Pokud výrobní program kooperačního sdružení není zaměřen na získávání nových výrobků, ale jeho náplní je pouze společné využívání pracovních prostředků za účelem dokonalějšího zhodnocování a dosahování příznivějších ekonomických výsledků, nedochází v tomto případě k dělbě práce v pravém slova smyslu. Při této činnosti chybí totiž onen moment horizontálně přerušené výrobní a zpracovatelské vertikály a založení další etapy výroby u ekonomicky a právně samostatných subjektů.

Společné zemědělské podniky svou podstatou představují dokonalější formu zespolčenštění zemědělské velkovýroby a přispívají k dalšímu prohlubování společenské dělby práce. Jejich specifikou je, že ve většině případů hospodaří bez půdy. Svým charakterem a výrobním zaměřením přesahují rámec výrobní základny několika podniků zemědělské prvovýroby. Dosahovanými výsledky účinně přispívají ke zvyšování tržní produkce a prohlubování socialistických výrobních vztahů.

Specializované společné zemědělské podniky na živočišnou výrobu se vyznačují rozvětvenou dělbou práce, která spojuje podniky zemědělské prvovýroby s podniky služeb patřícími do zemědělsko-potravinářského komplexu, s odběratel-

skými a dodavatelskými odvětvími. Mechanizovaný a v některých případech i zčásti automatizovaný pracovní proces vyžaduje kvalifikované řídící i manuální pracovníky, kteří by byli schopni aplikovat poznatky vědy a techniky v praxi společných zemědělských podniků a současně dokázali náležitě „využít potenciálních schopností zvířat vyšlechtěných až na neobvykle vysokou produkci a přefázených z přirozeného prostředí do specializovaných velkovýkrmů s vysokou koncentrací zvířat a s uměle řízeným režimem“ (Kolektiv 1980, s. 11).

Přednost společných zemědělských podniků spočívá v tom, že podle svého výrobního zaměření umožňují členským podnikům, aby do nich přesunuly určitou část, nebo případně i celé odvětví živočišné výroby. Tím se dosahuje optimálního uspořádání živočišné výroby, prohlubování specializace a zvyšování koncentrace chovaných zvířat. Ekonomickým přínosem přesunu hospodářských zvířat z členských podniků do společných zemědělských podniků je růst efektivnosti zemědělské výroby a zvyšování produktivity společenské práce.

V prohlubující se společenské dělbě práce zaujímají zvláštní postavení podniky zemědělských služeb. Jsou to specializované socialistické organizace, které jiným organizacím poskytují za úplatu různá věcná plnění při zabezpečování jejich výrobního programu. Podniky služeb vznikají jako produkt vědeckotechnického pokroku na určitém stupni rozvoje výrobních sil.

Z hlediska typů rozeznáváme podniky služeb jako zařízení několika zemědělských organizací a podniků, tedy společné zemědělské podniky, a státní hospodářské organizace určitého typu výrobně hospodářské jednotky.

Společným rysem všech podniků služeb je, že ve většině případů jsou výsledky jejich výrobní činnosti určeny k výrobní spotřebě v podnicích zemědělské prvovýroby. Tím se stávají přímými účastníky výrobního procesu zemědělských podniků a výsledky své práce bezprostředně zhodnocují a ovlivňují jejich reprodukční proces. Nedílnou součástí těchto organizací je rozvětvená poradenská služba a v posledním období i rozvíjející se obchodní činnost.

Pro podniky služeb jako společné zemědělské podniky je příznačné, že vyrůstají z tradičního rámce zemědělského podniku postupným vyčleňováním těch činností, které vyžadují speciální pracovní prostředky a specializované pracovníky vysoké kvalifikace, bohatých zkušeností, dovedností a zručnosti, aby dokonale ovládali složité technologické postupy. Od podniků zemědělských služeb pak podniky zemědělské prvovýroby očekávají, že budou provádět práce v optimálních lhůtách, na vysokém stupni kvality a poskytovat právní záruky za jejich provedení při ekonomicky výhodné ceně. Výhodnost či nevýhodnost ekonomických podmínek je rozhodující a možno říci, že i určující pro vyhledávání těchto činností, zejména pak těch, které poskytují agrochemické podniky podnikům zemědělské prvovýroby.

Specifikou agrochemických podniků je, že samy nevyrábějí žádné zemědělské produkty, které by sloužily k další výrobní spotřebě v odvětví rostlinné a živočišné výroby nebo přímo k uspokojování konečných potřeb obyvatel. Pro členské organizace zabezpečují a realizují na vědeckém základě především činnosti spojené s výživou a chemickou ochranou rostlin. Dosavadní hospodářská činnost agrochemických podniků se orientovala na poskytování služeb na úseku aplikace průmyslových hnojiv a chemických přípravků a s tím spojené skladování těchto výrobků chemického průmyslu.

Zvyšování zemědělské výroby kvalitativní intenzifikací předpokládá také účinnější a komplexnější poskytování služeb všemi podniky, které na tomto úseku vyvíjejí svou činnost. Proto k původním oblastem zajišťovaným agrochemickými podniky přibyla organizace leteckých prací pro zemědělství a zřídila se střediska řízené výživy rostlin a hospodářských zvířat. Pracují v nich vysokoškolsky vzdělání

odborníci, kteří pomocí moderně vybavených laboratoří diagnostikují stav půdy, provádějí rozborů rostlin a složení krmiv. Využíváním výpočetní techniky a matematicko-statistických metod sestavují optimální dávky krmiv a plány hnojení. Metodicky vedou a usměrňují činnost odborných pracovníků jednotlivých úseků podniků zemědělské prvovýroby.

Tak jak se dělba práce mění v podnicích prvovýroby, prohlubuje se i v samotných agrochemických podnicích. Pro sjednocení, koordinaci a usměrňování jejich činnosti v rámci kraje do jednoho centra zakládají si tyto podniky krajská kooperační sdružení bez právní subjektivity.

Kromě společných zemědělských podniků provádějí dlouhodobě různé práce podniky služeb, založené na bázi státního vlastnictví. Můžeme je rozdělit na státní hospodářské organizace a organizace rozpočtové. Obě skupiny se vyznačují tím, že v poskytování služeb mají dlouholetou tradici a významnou měrou se podílejí na intenzifikaci zemědělské výroby. Z hlediska účasti na hmotné stránce reprodukčního procesu je členíme na služby biologické, technické a ostatní. Každá složka má v prohlubující se dělbě práce své nezastupitelné místo a postavení.

V dalším zvyšování intenzity a efektivnosti zemědělské velkovýroby musí sehrát významnou úlohu především podniky biologických služeb. Proto jejich „další vývoj bude zaměřen na rozšiřování a prohlubování stávajících a na zavádění nových činností. Cílem je zabezpečit přednostně úkoly státní péče a poskytovat zemědělským podnikům pro vymezený okruh činností komplexní služby, soustavně je zdokonalovat podle stavu vědeckého poznání, technického rozvoje a potřeb velkovýroby za podmínek, které jsou pro zemědělské podniky výhodné a ekonomicky přijatelné“, jak se uvádí v Dlouhodobém programu rozvoje odvětví zabezpečujících výživu lidu, schváleném na 11. zasedání ÚV KSČ.

ROZVOJ SPOLUPRÁCE NA ZÁKLADĚ VERTIKÁLNÍ DĚLBY PRÁCE

Na dělbu práce nemůžeme nahlížet pouze jako na prostředek, který dělí pracovní proces na jeho jednotlivé, relativně samostatné části, mezi nimiž se vytvářejí stále složitější rozvětvené vztahy. Smysl dělby práce je daleko hlubší. Spočívá v tom, že mimo funkci rozdělovací musí současně naplňovat i funkci integrační. Působit tedy jak ve směru horizontálním, tak ve směru vertikálním, a prostřednictvím integračních seskupení pomáhat sjednocovat horizontálně rozdělený odvětvový výrobní proces v jeden homogenní celek.

„Obecně vzato, proces meziodvětvové integrace je výrazem kvalitativně nového stadia vývoje společenské dělby práce. Jako zákonitá tendence rozvoje výrobních sil má progresivní proces dělby práce zároveň rozporný charakter. Na jedné straně diferencuje výrobní a ostatní činnosti v rámci společenské reprodukce, napomáhá vzniku nových, specializovaných a relativně oddělených činností, vede ke stále složitější struktuře společenské výroby. Na tomto základě může sílit tendence reprodukční (a v podmínkách zbožné peněžních vztahů i ekonomické) oddělenosti, zvyšovat se úloha lokálních, tj. odvětvových, resp. resortních a jiných dílčích cílů a zájmů. Na druhé straně vyvolává dělba práce nutnost kooperace specializovaných činností a vede k rozvoji odpovídajících spojení účastníků reprodukčního procesu.“ (Divila a Gouli 1983)

S procesem relativního osamostatňování výrobních i ostatních činností, zabezpečujících výrobu zemědělských surovin pro výrobu potravin, úpravu surovin i jejich přeměnu na hotové produkty, dochází k tomu, „že meziprodukcí surovin a zpracováním finálních produktů, které jsou předmětem uspokojování konečných potřeb se postupně objevuje stále více zprostředkujících článků. Při současné úrov-

ni společenské dělby práce, specializace a kooperace pouze část všeho vyprodukovaného zboží a služeb vstupuje do finální spotřeby; většina je určena pro výrobní spotřebu“ (tamtéž). Tím vzniká nutnost kloubit tyto složité a neustále se větvcí činnosti do jednoho celku – zemědělsko-potravinářského komplexu, řídit a usměrňovat je z jednoho centra.

Řídící centrum má za úkol na základě národohospodářského plánu, jako přímého nástroje řízení za využití všech ostatních nepřímých nástrojů, zajišťovat nejenom proporcionální rozvoj vzniklého komplexu jako systému zabezpečujícího výživu lidu, ale současně rozvíjet i jeho jednotlivé subsystémy jako rovnocenné nedílné součásti systému. Vertikální dělba práce tak zakládá zcela nové vazby a vztahy mezi jednotlivými právně a ekonomicky samostatnými subjekty.

Složitost neustále se prohlubujících meziodvětvových vztahů vynikne při porovnání zemědělské produkce určené k výrobní spotřebě a zpracování v odvětvích zpracovatelského průmyslu a k jejich finálnímu užití v letech 1973 a 1982. Zatímco v roce 1973 bylo k výrobní spotřebě určeno 76,23 % zemědělské produkce, činil v roce 1982 podíl produktů, které byly určeny k dalšímu zpracování, již 83,20 %. Naproti tomu k finálnímu užití bylo v roce 1973 určeno 20,91 % výrobků. V roce 1982 se podíl finálního užití snížil na 12,78 %. Z výrobků určených k výrobní spotřebě došlo ke snížení výrobní spotřeby ve vlastním zemědělství z 30,48 % v roce 1973 na 27,59 % v roce 1982. Naproti tomu podstatné změny doznaly dodávky výrobků k průmyslovému zpracování – ze 45,60 na 55,48 %. Z nich pak výrobky určené průmyslu potravin a pochutin se zvýšily z 37,69 na 49,14 %. Tato čísla dokazují, že zemědělská prvovýroba se ve stále větším rozsahu zapojuje do celospolečenské dělby práce a vyrábí výrobky určené převážně k dalšímu zpracování.

V některých případech překračuje dělba práce hranice zemědělsko-potravinářského komplexu. Zpracování zemědělských surovin v lehkém průmyslu, příprava polotovarů a úprava pokrmů z tradičních potravin, prodej potravin a zásobování zemědělsko-potravinářského komplexu výrobními prostředky jsou prvky ze společenské dělby práce, které vytváří komplex nového typu – zemědělsko-průmyslový.

Vertikální dělba práce zakládá zcela nové vztahy a vazby mezi jednotlivými relativně samostatnými výrobci. Rozdíl v porovnání s kooperací spočívá v tom, že zatímco kooperace představuje vzájemně výhodnou formu spolupráce, uspořádání a upevňování výrobních a ekonomických vztahů založených na společných zájmech ekonomicky a právně zcela samostatných subjektů, integrace je vyšší formou spojení jednotlivých výrobců, skloubených v jeden celek právě dělbou práce.

Podstatu integrace je nutno spatřovat v tom, že zúčastněné podniky sice vycházejí ze svých zájmů, ale pro dodržení vzájemné výhodnosti je buď zcela, nebo alespoň z podstatné části podřizují svému partnerovi, resp. společně vytvořenému integračnímu orgánu. Integrace předpokládá a také vyžaduje podstatně těsnější vztahy a vzájemnou provázanost mezi jednotlivými subjekty vzhledem ke skutečnosti, že do jednoho celku jsou sloučeny samostatné výrobní a obchodní jednotky často i různorodých činností. Společně přijímaná rozhodnutí překračují rámec kompetencí jednotlivých účastníků, a proto veškerá činnost s tím spojená je svěřena integrátorovi. Z ekonomického hlediska neznamená integrace jen vztahy podřízenosti a nadřízenosti právně a ekonomicky samostatných subjektů, ale je založena na společných zájmech jednotlivých účastníků.

Prohlubující se dělba práce na základě vědeckotechnického pokroku zakládá v zemědělsko-potravinářském komplexu zcela nové tendence, typické pro nastupující fáze dalšího rozvoje socialistické zemědělské velkovýroby, kterou můžeme právem označit jako novou etapu realizace leninského družstevního plánu. Odstraňuje sociální různorodost práce, rozdíly mezi sociálními skupinami dělnické a rolnické třídy a vytváří stejné výrobní, kulturní a sociální podmínky života ve městech a na vesnici. Sblížuje fyzickou a duševní práci za neustálého zvyšování nároků na kvalifikaci řídicích a obslužných pracovníků.

Bez zvýšení kvalifikace pracovníků nelze zajistit efektivní a rentabilní intenzifikaci zemědělské výroby, neboť jak uvádí V. G. Afanasjev: „V procesu intenzifikace se mění i lidé — hlavní výrobní síly, prohlubuje se dělba práce, vznikají stále nové profese, zanikají staré profese a přetvářejí se existující profese. Roste kvalifikace pracujících a zvyšují se požadavky na jejich odbornou a všeobecnou průpravu.“

Literatura

- AFANASJEV, V. G.: Vědeckotechnická revoluce, řízení a vzdělávání. Praha, SPN 1976.
DIVILA, E.—GOULI, R.: Meziodvětvové komplexy potřeb — základní hlediska. Polit. Ekon., 1983, č. 3.
HÁJEK, L.: Utváření meziodvětvových vztahů v rámci národohospodářského komplexu. Polit. Ekon., 1985, č. 1.
KABRHEL, J. a kol.: Základy zemědělské politiky KSČ. Praha, Svoboda 1984.
KOLEKTIV: Specificky účinné látky ve výživě zvířat. Praha, Academia 1980.
KUTTA, F.: Cílově programový princip v řízení společenských procesů. Polit. Ekon., 1985, č. 1.
MARX, K.: Kapitál I. Praha, SNPL 1953.
MARX, K.: Kapitál I. Praha, Svoboda 1978.
RUBÍK, J.: Etapy upevňování dělnicko-rolnického svazku. Polit. Ekon., 1985, č. 2.
Dlouhodobý program rozvoje odvětví zabezpečujících výživu lidu. Praha, FMZVŽ 1984.

Došlo 16. 10. 1986

Prohlubování výrobních a ekonomických vztahů v zemědělsko-potravinářském komplexu

Zeměd. Ekon., 33, 1987, č. 5, s. 345–355. — lit. 10, res. čes., rus., angl., něm.

dělbá práce, ZPK, ZPoK, funkce rozdělovací, funkce integrační, teoretické pojednání

Zemědělsko-průmyslový komplex může splnit úkoly vytyčené XVII. sjezdem KSČ jedině důsledným prosazováním a využíváním intenzifikačních faktorů v průřezu celého reprodukčního procesu výroby potravin. Jedním z nich je společenská dělbá práce. Na jejím základě dochází při tvorbě a zpracování zemědělských produktů k cílevědomému rozvíjení výrobních a ekonomických vztahů uvnitř zemědělsko-potravinářského komplexu mezi jednotlivými výrobními odvětvími a v rámci nich mezi právně a ekonomicky samostatnými subjekty. Na dělbú práce nemůžeme nahlížet pouze jako na prostředek, který dělí pracovní proces na jeho jednotlivé relativně samostatné části. Její smysl je daleko hlubší. Mimo funkci rozdělovací musí současně naplňovat i funkci integrační a prostřednictvím integračních podniků, seskupení a vzájemných vazeb pomáhat sjednocovat horizontálně rozdělený odvětvový výrobní proces zemědělských surovin a jejich přeměnu na potraviny v jeden meziodvětvový národohospodářský komplex.

ТВРДОНЬ О., Сельскохозяйственный институт, Земедельска 5, 613 00 Брно

Углубление производственных и экономических отношений в агропродовольственном комплексе

Zeměd. Ekon., 33, 1987, № 5, с. 345–355. — лит. 10, рез. чешск., русск., англ., нем.

разделение труда, АПК, АПоК, функция распределения, функция интеграции, теоретическое обоснование

Агропромышленный комплекс намеченные XVII. съездом задачи может решить только путем продвижения и использования интенсификационных факторов в профиле всего процесса воспроизводства продуктов питания. Одним из них является общественное разделение труда. На его основе при образовании и разработке сельхозпродуктов начинают целенаправленно развиваться производственные и экономические отношения внутри агропродовольственного комплекса между отдельными производственными отраслями и в рамках их между юридическо-экономически независимыми субъектами. Разделение труда нельзя брать только как средство, разделяющее рабочий процесс на его отдельные относительно самостоятельные части. Смысл его гораздо глубже, кроме функции разделения (распределения) оно одновременно должно охватывать и интеграцию; с помощью интеграционных предприятий, группировки и взаимосвязей оно должно помогать объединять горизонтально разделенный отраслевой производственный процесс сельхозсырья и его переработку в продукты питания в один межотраслевой народнохозяйственный комплекс.

Intensification of Production and Economic Relations in the Agricultural and Food Production Complex

Zeměd. Ekon., 33, 1987, No. 5, pp. 345–355. — refs 10, summaries in cs, ru, en, de

division of labour, agro-industrial complex, agricultural and food production complex, dividing function, integration function, theoretical treatise

Within the agro-industrial complex the targets set out by the XVIIth Congress of the Communist Party of Czechoslovakia can be fulfilled only by persistent enforcement and utilization of intensification factors in the profile of the whole reproduction process of food production. One of them is the social division of labour. On its basis, during the creation and processing of agricultural products there occurs within the agricultural and food production complex purposeful development of production and economic relations between particular production sectors and within these sectors between legally and economically independent organizations. The division of labour cannot be considered only as a means which divides the working process into relatively independent parts. Its role is greater, except its dividing function, it must also have an integration function, and through the mediation of integration enterprises, combination of enterprises, and mutual linkages it must help to unify the production process, horizontally divided into sectors, of agricultural raw materials and their transformation into foods, in one inter-branch national-economy complex.

TVRDOŇ O., Hochschule für Landwirtschaft, Zemědělská 5, 613 00 Brno

Vertiefung der Produktions- und Wirtschaftsbeziehungen im Agrar-Lebensmittel-Komplex (ALK)

Zeměd. Ekon., 33, 1987, Nr. 5, S. 345–355. — Lit. 10, Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

Arbeitsteilung, AIK, ALK, Distributionsfunktion, Integrationsfunktion, theoret. Aspekte

Der AIK kann die vom XVII. Parteitag gestellten Aufgaben nur erfüllen, wenn er die Intensivierungsfaktoren im gesamten Reproduktionskomplex der Nahrungsgüterproduktion konsequent durchsetzt und nutzt. Einer dieser Faktoren ist die gesellschaftliche Arbeitsteilung. Auf ihrer Grundlage kommt es bei der Herstellung und Verarbeitung von landwirtschaftlichen Produkten zur zielstrebigsten Entwicklung von Produktions- und Wirtschaftsbeziehungen innerhalb des ALK zwischen den einzelnen Produktionsbereichen und in deren Rahmen zwischen juristisch und ökonomisch selbständigen Subjekten. Die Arbeitsteilung kann man nicht nur als Mittel der Aufteilung des Arbeitsprozesses auf einzelne, relativ selbständige Teile betrachten. Ihr Sinn ist weit tiefer. Neben der Aufteilungsfunktion muß sie gleichzeitig eine Integrationsfunktion erfüllen sowie mit Hilfe von integrierten Betrieben, Gruppierungen und gegenseitigen Verbindungen zur Verknüpfung des horizontal geteilten Produktionsprozesses von landwirtschaftlichen Rohstoffen und deren Verarbeitung zu Nahrungsgütern in einen einheitlichen zwischenzweiglichen Volkswirtschaftskomplex beitragen.

Adresa autora:

Doc. JUDr. ing. Oldřich Tvrdouň, CSc., Vysoká škola zemědělská,
Zemědělská 5, 662 67 Brno

Vydra V.: K návrhu programu racionálního využívání energie v ZPK

Kašpar M.: Snížení energetické náročnosti strojních investic

Novák B.: Energetické úspory v racionálním využívání prostředků výživy a ochrany rostlin

Juráň C.: Racionalizácia využívania dodatkovej energie v rastlinnej výrobe

Vydra V.: Možnosti úspor energie v zemědělských stavbách

Preininger M.: Energetické hodnocení struktury rostlinné výroby

Ruml M.: Využití organické hmoty k energetickým účelům

Kušiak J.: Možnosti snižování energetické náročnosti výroby potravin racionalizací jejich finální spotřeby

Zvoníček J.: Úspory paliv a energie v potravinářském průmyslu

Vydra V.: Úloha rezerv výrobních prostředků při zabezpečování rovnoměrnosti reprodukčního procesu v ZPoK

Jeníček V.: Energetická náročnost v zemědělsko-potravinářské sféře a efektivnost jejího zhodnocení ve vnějších vztazích

Z vědeckého života

Zoborský I.: Životné jubileum prof. Milana Špyrku

Ak chceme skúmať isté vybrané stránky efektívnosti rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach, treba sa nám trochu aj poohliadať po svete. Tak potom môžeme primeranejšie analyzovať a posúdiť vybrané odvetvia rastlinnej výroby v ČSSR na pozadí svetového diania. Lepšie sa potom dajú posúdiť dosiahnuté výsledky, potenciálne možnosti, zámery i výhľady do budúcnosti.

Poľnohospodárska pôda sa skladá zo štyroch základných kultúr:

1. orná pôda,
2. intenzívne kultúry,
3. lúky,
4. pasienky.

V jednotlivých krajinách sveta je rozdielna štruktúra kultúr, ako aj rozdielna efektívnosť a intenzita výroby na každej z nich.

Zhruba do prvej polovice 20. storočia sa vo väčšine krajín udržiavala približne rovnaká proporcia v raste intenzity výroby na každej z týchto kultúr, hoci už vtedy empiria ukazovala, že potenciálne možnosti rastu intenzity výroby sú väčšie na ornej pôde a intenzívnych kultúrach než na lúkach a pasienkoch.

S nástupom vedeckotechnickej revolúcie, biologizáciou a zefektívňovaním výroby v druhej polovici 20. storočia začali sa vo väčšine krajín prehlbovať rozdiely v úrovni výroby medzi týmito kultúrami.

Ani naša krajina sa tomuto procesu nevyhla. Intenzita výroby rastie rýchlejšie na ornej pôde a na intenzívnych kultúrach, zatiaľ čo na lúkach a pasienkoch rastie pomalšie, ba niekde dokonca stagnuje.

Orná pôda a intenzívne kultúry sú — a vari navždy aj zostanú — najdôležitejšími poľnohospodárskymi kultúrami v absolútnej väčšine krajín.

Na celom svete sa nachádza asi 1,400 mil. ha ornej pôdy a asi 100 mil. ha intenzívnych kultúr. To je iste úctyhodná rozloha.

Na tento jav však treba pozeráť veľmi prezieravo, opatrne a v najširších možných súvislostiach. Z našich prepočtov vyplýva, že z tejto nominálnej rozlohy sa neobrába okolo 200 mil. ha, čo je takmer toľko ako rozloha celej ornej pôdy v ZSSR.

Orná pôda a intenzívne kultúry sa nachádzajú v najrozličnejších prírodných pásmach a nemožno posudzovať ich prírodnú, ekonomickú či potenciálnu úrodnosť očami krajín mierneho pásma.

Prevažná časť ornej pôdy a intenzívnych kultúr sa nachádza v krajinách mierneho pásma a v subtropoch. Odborníci upozorňujú na niektoré zvláštne rysy týchto dvoch makrooblastí, ktoré výrazne vplývajú na intenzitu a efektívnosť rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach.

Predovšetkým je to prirodzená úrodnosť pôd. V krajinách mierneho pásma – a ČSSR je takmer klasickým predstaviteľom krajín tohto pásma – je výrazne lepšia úrodnosť pôd (čiernozeme, hnedozeme atď.).

Krajiny mierneho pásma majú menšie výkyvy v zrážkach medzi jednotlivými rokmi, ako aj v zrážkach počas roka. V subtropoch tomu tak žiaľ nie je. Tu sa striedajú obdobia extrémneho sucha s obdobiami extrémnych zrážok.

Ekvivalentom našej zimy je v subtropoch obdobie sucha. Počas zimy nastáva u nás nielen útlm vegetácie, ale aj útlm v rozmnožovaní chorôb a škodcov atď. V subtropoch sa choroby a škodcovia rozširujú neustále počas celého roka, čo nepriaznivo vplyva na väčšinu odvetví rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach.

Prechod zo zimy do obdobia počiatku vegetácie je u nás pozvoľný, zimná vlaha postupne vsiakne do pôdy. Pôdu možno v primeranom čase vhodne pripraviť, osiať, postupne plodiny kultivovať a napokon zberať.

V subtropoch je prechod „zimy“, t. j. sucha, do obdobia počiatku vegetácie a dažďov omnoho kratší. Vyprahnutú a suchú pôdu treba urýchlene pripraviť a skultivovať. Prudké dažde spolu s prenikavým slnkom tu spôsobujú vážne poškodenie úrod a zapríčiňujú, že sa pôdy sústavne znehodnocujú.

V súvislosti s niektorými úvahami o efektívnosti hlavných odvetví rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach v ČSSR sme zámerne chceli poukázať a upozorniť na niektoré vážne výhody, ktoré má naša krajina v porovnaní s mnohými inými krajinami.

ANALÝZA ÚROVNE RASTLINNEJ VÝROBY NA ORNEJ PÔDE A INTENZÍVNYCH KULTÚRACH

Metodické a vecné otázky merania úrovne

Na meranie jednotlivých vybraných stránok úrovne rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach v medzinárodnom kontexte možno použiť najmä tieto dve skupiny ukazovateľov:

1. izolované naturálne ukazovatele,
2. syntetické hodnotové ukazovatele.

Izolované naturálne ukazovatele vyjadrujú len čiastkový jav. Pri intenzite výroby sú to hektárové úrody v tonách, pri produktivite práce to môže byť spotreba práce v hodinách na 1 tonu rastlinného výrobku, pri miere sebestačnosti sa môže uvádzať výroba jednotlivých rastlinných produktov v kg na 1 obyvateľa.

Tieto izolované naturálne ukazovatele možno pri medzinárodných komparáciách uplatniť pomerne ľahko. Majú síce istú, avšak len čiastkovú preukaznosť; ich vypovedacia hodnota je pochopiteľne obmedzená vecnou povahou používaného aparátu.

Syntetické hodnotové ukazovatele majú na rozdiel od izolovaných naturálnych ukazovateľov komplexnú vypovedaciu hodnotu. Bežne sa používajú v rámci jednotlivých krajín na meranie intenzity výroby, produktivity práce, miery sebestačnosti atď. Avšak tieto „národné“ hodnotové ukazovatele ťažko transponovať do medzinárodných polôh z rôznych metodických i vecných dôvodov, ako aj preto, že za niektoré krajiny jednoducho nie sú k dispozícii.

Keď sme teda chceli merať jednotlivé vybrané stránky úrovne rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach pomocou syntetických hodnotových ukazovateľov, museli sme si skonštruovať (vypočítať) stále svetové producentské ceny všetkých 147 vybraných poľnohospodárskych produktov za priemer rokov 1968–1972 v US dolároch a devízových rubľoch za 1 tonu.

Bol to zložitý výpočet, pri ktorom sa použilo 6 skupín rôznych zahraničných i našich materiálov. Metodické i vecné náležitosti tohto výpočtu sú podrobne rozvedené v autorovej monografii (Jurášek 1982, s. 168–171).

Naša komparácia sa vzťahuje potenciálne za svet na 76 rastlinných výrobkov z ornej pôdy a 46 výrobkov z intenzívnych kultúr, spolu teda 122 výrobkov. Za jednotlivé členské krajiny RVHP je pochopiteľne tento počet už menší.

Keď sme trojročné priemery (1982–1984) produkcie jednotlivých výrobkov (v tis. t) násobili príslušnými cenami, dostali sme za jednotlivé krajiny RVHP, za RVHP ako celok a za svet hrubú rastlinnú produkciu z ornej pôdy a intenzívnych kultúr v tis. US dolárov a devízových rubľov.

Ak máme tieto veličiny k dispozícii, môžeme vypočítať štruktúru HRP, intenzitu výroby, produktivitu práce, ako aj mieru sebestačnosti.

Štruktúra kultúr a plodín

ČSSR patrí medzi krajiny s nezvyčajne vysokým podielom ornej pôdy a intenzívnych kultúr na poľnohospodárskej pôde – až takmer 76 %; za svet ako celok je to sotva 32 % a v niektorých krajinách je to dokonca hlboko pod 10 % (tab. I).

I. Podiel jednotlivých kultúr na výmere poľnohospodárskej pôdy a ich príspevok na HRP v ČSSR a vo svete v % (priemer 1982–1984)

Kultúra	Podiel na výmere p. p.		Podiel na HRP	
	ČSSR	Svet	ČSSR	Svet
1. Orná pôda	73,6	29,6	84,1	76,0
2. Intenzívne kultúry	2,0	2,2	9,0	14,1
3. Lúky	12,5	5,8	5,4	3,8
4. Pasienky	11,9	62,4	1,5	6,1
Spolu	100,0	100,0	100,0	100,0

Rastlinná produkcia najmä z ornej pôdy rozhodujúcou mierou vplýva priamo alebo sprostredkované na sebestačnosť v rastlinných, ale i živočíšnych výrobkoch.

Paleta kultúrnych rastlín pestovaných na ornej pôde sveta je neobyčajne pestrá čo do počtu a úžitkových vlastností. Ak máme hovoriť o hospodársky najvýznamnejších, predstavuje ich počet za svet okolo 120, v ČSSR okolo 60.

Bolo by možné porovnávať štruktúru zberových plôch v ČSSR a v zahraničí ako jeden zo základných ukazovateľov potenciálnych predpokladov intenzity výroby na ornej pôde.

Bude vari správnejšie, ak uvedené plodiny zhrnieme do 12 agregovaných skupín v cenovom vyjadrení a posúdime ich podiel v % na HRP (tab. II).

Na prvý pohľad vidieť veľké rozdiely za ČSSR a svet. Svet ako celok má pestrejšiu paletu plodín a menšie nároky na jadrové a objemové krmivá, než je tomu u nás.

Tab. III ukazuje podiel desiatich najvýznamnejších plodín v ČSSR a vo svete, ktoré predstavujú vyše 74 % celej HRP v ČSSR a okolo 48 % vo svete.

II. Podiel agregovaných skupín plodín (výrobkov) na HRP v ČSSR a vo svete v % (priemer 1982–1984)

Skupina plodín (výrobkov)	ČSSR	Svet
1. Zrnoviny	41,5	36,5
2. Hľuznaté plodiny	6,9	5,0
3. Strukoviny	1,3	1,9
4. Olejnaté plodiny	2,8	6,1
5. Technické plodiny	0,8	5,5
6. Cukrová repa a cukrová trstina	6,1	4,1
7. Zelenina	5,2	9,0
8. Krmoviny na ornej pôde	19,5	8,8
9. Ovocie	6,8	9,9
10. Ostatné výrobky na intenzívnych kultúrach	2,2	4,2
11. Seno z lúk	5,4	3,8
12. Seno z pasienkov	1,5	6,1
Spolu	100,0	100,0

III. Podiel 10 najvýznamnejších plodín (výrobkov) na HRP v ČSSR a vo svete v % (bez sena z lúk a pasienkov) (priemer 1982–1984)

Poradie	ČSSR		Svet	
	plodina	podiel	plodina	podiel
1.	Pšenica	21,1	1. Ryža	11,8
2.	Jačmeň	13,6	2. Pšenica	9,9
3.	Viacročné krmoviny	11,6	3. Kukurica na zrno	7,8
4.	Zemiaky	6,9	4. Viacročné krmoviny	3,9
5.	Cukrová repa	6,1	5. Sója, cukrová trstina, jačmeň	3,0
6.	Kukurica na siláž	6,0	6. Bavlna, hrozno	2,8
7.	Kukurica na zrno	3,1	7. Zemiaky	2,7
8.	Raž	2,1	8. Kukurica na siláž	2,6
9.	Repka olejka, hrozno	2,0	9. Tabak	2,4
10.	Ovos	1,6	10. Jablká, pomaranče, káva	1,3
	Spolu	76,1		58,3

Jedným z dôležitých, i keď trochu izolovaných ukazovateľov intenzity výroby na ornej pôde sú hektárové úrody. Zostaňme pri najdôležitejších. Za priemer rokov 1982–1984 boli najvyššie indexy v porovnaní so svetom (index 100) u týchto troch plodín: pšenica – 224, jačmeň – 214, raž – 198; najnižšie indexy boli u týchto troch plodín: cukrová repa – 107, zemiaky – 127, kukurica na zrno – 147.

Mohli by sme analyzovať aj širšiu paletu plodín čo do úrovne hektárových úrod. Vcelku môžeme zhrnúť, že relatívne vysokú až veľmi vysokú úroveň hektárových úrod dosahujeme u zrnovín, strukovín, niektorých olejnatých a technických plodín a u viacerých druhov zeleniny. Menej úspešní sme najmä u okopanín a krmovín na ornej pôde. A predsa každý vie, aký význam majú u nás tieto plodiny. Kým pri pšenici a jačmeni sme sa za posledných 25 rokov dostali zo 17. na 10. miesto svetového rebríčka, u zemiakov sme klesli z 22. na 26. miesto a u cukrovej repy sme dokonca klesli zo 14. na 23. miesto.

Izolované ukazovatele v hektárových úrodách vybraných plodín na prvý pohľad ukazujú, akoby to bolo s intenzitou rastlinnej výroby u nás v porovnaní so zahraničím pomerne v poriadku.

Až syntetický ukazovateľ o celkovej intenzite všetkých odvetví (plodín) na ornej pôde a intenzívnych kultúrach môže ukázať pravdivejší obraz.

Na intenzitu rastlinnej výroby vplyvajú najmä tieto tri skupiny faktorov:

1. výmera pôdy na 1 obyvateľa;
2. štruktúra poľnohospodárskych kultúr a štruktúra pestovaných plodín;
3. ostatné podmienky a faktory:
 - živá práca,
 - zhmotnená práca,
 - ostatné podmienky a faktory (prírodné podmienky, agrotechnika, výrobná tradícia, hospodárska makroklima atď.).

Uvedené skupiny faktorov môžu pôsobiť izolovane, kumulatívne alebo komplexne. Zvyčajne však ide o vzájomnú interakciu týchto faktorov, výsledkom ktorej je určitá intenzita rastlinnej výroby.

Prax poľnohospodárstva jednotlivých krajín je neobyčajne zložitá, mnohotvárna, zaujímavá a poučná. Vzájomná interakcia jednotlivých faktorov pôsobí v jednotlivých krajinách s rozličnou intenzitou a mení sa v čase i priestore. Vzniká tak celá škála variantov a vzájomných väzieb v pôsobnosti týchto faktorov. Naznačíme len tri základné varianty.

Jedným z podmieňujúcich kritérií intenzity rastlinnej výroby je výmera pôdy na 1 obyvateľa. Pri rovnakej výmere pôdy na 1 obyvateľa bude vyššia intenzita rastlinnej výroby v krajinách s priaznivejšou štruktúrou kultúr a plodín, ako aj s priaznivejšími ostatnými podmienkami a faktormi.

Pri rovnakej štruktúre kultúr a plodín bude vyššia intenzita rastlinnej výroby v krajinách s nižšou výmerou pôdy na 1 obyvateľa a s priaznivejším súborom ostatných podmienok a faktorov.

Pri rovnakých ostatných podmienkach a faktoroch bude vyššia intenzita výroby v krajinách s nižšou výmerou pôdy na 1 obyvateľa a s priaznivejšou štruktúrou kultúr a plodín.

V jednotlivých krajinách sa však môžu vyskytovať niektoré osobitosti:

– rovnaká nominálna výmera pôdy na 1 obyvateľa nemusí mať ešte charakter reálnej efektívnej výmery, pretože pôda môže mať rozličnú prírodnú a ekonomickú úrodnosť;

— vysoký alebo nízky podiel intenzívnych kultúr či plodín nemusí vždy znamenať vysokú či nízku intenzitu rastlinnej výroby;

— súbor nepriaznivých prírodných podmienok môže do veľkej miery kompenzovať vysoký stupeň rozvoja výrobných síl, nižší stupeň rozvoja výrobných síl môžu čiastočne kompenzovať priaznivé prírodné podmienky.

V rôznorodej praxi poľnohospodárstva jednotlivých krajín je vzájomná pôsobnosť týchto troch skupín faktorov (z ktorej každú možno rozložiť na celú škálu ďalších zložiek) veľmi zložitá. Vzniká pestrá paleta vzájomných väzieb a interakcií. Výsledkom ich vzájomnej pôsobnosti je úroveň intenzity rastlinnej výroby.

Možno budeme na prvý pohľad sklamaní, pretože spomedzi desiatich členských krajín RVHP sa v intenzite výroby zaraďujeme na 4. miesto. Pred nami sú: 1. Maďarsko, 2. NDR, 3. Bulharsko.

IV. Intenzita rastlinnej výroby v členských krajinách RVHP (priemer 1982–1984)

Poradie	Krajina	Intenzita*)		Index
		US \$	devíz. Rb	Svet = 100
1.	Maďarsko	270	243	399
2.	NDR	244	220	359
3.	Bulharsko	234	211	344
4.	Československo	221	199	325
5.	Kuba	214	193	314
6.	Poľsko	204	184	300
7.	Vietnam	190	171	279
8.	Rumunsko	184	166	271
9.	ZSSR	53	47	76
10.	Mongolsko	3	3	4
	RVHP	59	53	87
	Svet	68	61	100

*) hrubá rastlinná produkcia na 1 ha pôdy v stálych svetových produkčných cenách za priemer 1968–1972

Československo má malú výmeru ornej pôdy aj intenzívnych kultúr na jedného obyvateľa, primerané prírodné podmienky, ako aj vysoký stupeň rozvoja výrobných síl. To by bolo predpokladom aj pre vyššiu intenzitu výroby. Na druhej strane naše ťažiskové plodiny — krmoviny na ornej pôde, zemiaky, cukrová repa a chmeľ — nevykazujú dostatočnú intenzitu. Podiel potenciálne intenzívnych plodín (olejnaté a technické plodiny, zelenina atď.) je pomerne nízky.

Produktivita práce

Zaiste by bolo zaujímavé urobiť medzinárodnú komparatívnu analýzu takých ukazovateľov efektívnosti rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach, ako sú najmä: spotreba práce na 1 ha a 1 tonu, náklady na 1 ha a 1 tonu, rentabilita, dôchodkovosť, zisk atď.

Žiaľ, príslušné materiály sú buď neúplné, neporovnateľné, alebo jednoducho vôbec nie sú k dispozícii.

Na druhej strane by sme však mohli povedať, že produktivita práce v poľnohospodárstve odráža alebo aspoň naznačuje v istých súvislostiach, aká je celková efektívnosť rastlinnej výroby. Kde je vysoká produktivita, tam je nízka spotreba práce na 1 tonu výrobku, ale pravdepodobne aj nízke náklady na 1 tonu, primeraná rentabilita, dôchodkovosť a zisk.

Vypočítať produktivitu práce pracovníkov rastlinnej výroby v medzinárodnom kontexte je ešte zložitejšie a ťažšie než v prípade intenzity výroby. Upozorňujeme preto, že tento výpočet má len podmienenú vypovedaciu hodnotu.

Produktivitu práce sme vypočítali ako HRP, ktorá pripadá na jedného prepočítaného pracovníka v rastlinnej výrobe. Výpočet je za priemer 1982–1984.

Spomedzi desiatich členských krajín RVHP sa Československo zaraďuje v tomto ukazovateli na 2. miesto – index oproti svetovému priemeru je až 669.

V. Produktivita práce pracovníkov v rastlinnej výrobe v členských krajinách RVHP (priemer 1982–1984)

Poradie	Krajina	Produktivita práce*)		Index
		US \$	devíz. Rb	Svet = 100
1.	NDR	4155	3740	786
2.	Československo	3538	3184	669
3.	Maďarsko	3003	2703	568
4.	Bulharsko	2126	1913	402
5.	ZSSR	2085	1877	394
6.	Kuba	1935	1742	366
7.	Mongolsko	1456	1310	275
8.	Rumunsko	1406	1265	266
9.	Poľsko	1282	1154	242
10.	Vietnam	168	151	32
	RVHP	1414	1273	267
	Svet	529	476	100

*) hrubá rastlinná produkcia na 1 stáleho pracovníka v stálych svetových producentských cenách za priemer 1968–1982

Miera sebestačnosti

Analýza problému sebestačnosti (v našom prípade sebestačnosti v rastlinných produktoch z ornej pôdy a intenzívnych kultúr) a jej medzinárodná komparabilita nie sú jednoduchou záležitosťou.

Na svete niet jedinej krajiny, ktorá by bola úplne sebestačná vo všetkých poľnohospodárskych produktoch či potravinách.

Vieme, že na svete existujú krajiny s nepriamym poľnohospodárstvom, krajiny, ktoré sú v určitých poľnohospodárskych produktoch prebytkové, v iných však schodkové a môžu mať kompenzačnú sebestačnosť a pod.

Okrem toho existuje istá pestrosť modelov výroby i spotreby poľnohospodárskych produktov, daná výrobnými podmienkami, biologickými dispozíciami, spoločenskými zvyklosťami atď.

Na svete je len nepatrný počet výrazne prebytkových krajín a veľký počet hlboko schodkových krajín.

Pokúsme sa posúdiť miesto Československa v medzinárodnom kontexte členských krajín RVHP čo do miery optimálnej sebestačnosti rastlinných produktov z ornej pôdy a intenzívnych kultúr.

Pri výpočte miery sebestačnosti sme postupovali takto:

Vypočítali sme hrubú poľnohospodársku produkciu v jednotlivých krajinách RVHP, RVHP ako celku a za svet. Každé množstvo spomedzi 147 možných produktov sme v príslušnej krajine vyčíslili v hodnotovom (cenovom) vyjadrení. Z tohto pramenného materiálu sme potom za každú krajinu RVHP, za RVHP ako celok a za svet vypočítali hodnotu potravinovej rastlinnej produkcie.

Pri jednotlivých výrobkoch alebo skupinách výrobkov sme postupovali nasledovne:

1. zrnoviny
 - + započítaná je hodnota zrnovín skutočne použitých na ľudskú výživu a výkrm hospodárskych zvierat
 - odpočítaná je hodnota zrnovín určených na priemyselné spracovanie výrobkov nepotravinového charakteru
2. hľuznaté plodiny
 - + započítaná je hodnota hľuznatých plodín skutočne použitých na ľudskú výživu a výkrm hospodárskych zvierat
 - odpočítaná je hodnota hľuznatých plodín určených na priemyselné spracovanie výrobkov nepotravinového charakteru
3. strukoviny
 - + započítaná je hodnota strukovín skutočne použitých na ľudskú výživu a výkrm hospodárskych zvierat
 - odpočítaná je hodnota strukovín určených na priemyselné spracovanie výrobkov nepotravinového charakteru
4. olejnaté plodiny
 - + jedlé olejnaté plodiny (napr. mak), ktoré sa použijú na ľudskú výživu vcelku, sú započítané v plnej hodnote; ďalej je tu započítaný v plnej hodnote olej z ostatných jedlých olejnatých plodín (sója, slnečnica atď.), ako aj hodnota výliskov z jedlých olejnatých plodín, ktoré slúžia ako krmivo
 - odpočítaná je hodnota ostatných olejnatých plodín, ktoré neslúžia na ľudskú výživu
5. technické plodiny
 - odpočítaná je hodnota všetkých technických plodín (surový tabak, priadne rastliny atď.)
6. cukrová repa a cukrová trstina
 - + započítaná je celá hodnota
7. zelenina
 - + započítaná je celá hodnota
8. krmoviny na ornej pôde
 - + započítaná je celá hodnota
9. ovocie
 - + započítaná je hodnota všetkého ovocia vrátane stolového hrozna
 - odpočítaná je hodnota hrozna na výrobu vína
10. ostatné produkty na intenzívnych kultúrach
 - + započítaná je hodnota produktov, ktoré majú charakter potravín a požívatín (orechy, kakao, čaj atď.)
 - odpočítaná je hodnota ostatných produktov (chmeľ, prírodný kaučuk atď.)

Pri našich výpočtoch miery sebestačnosti v rastlinnej produkcii z ornej pôdy a intenzívnych kultúr sme sa nevyhnutne museli uchýliť k istým metodickým a vecným zjednodušeniam, pretože charakter a povaha vstupných údajov nám neumožnili úplne presne vypočítať disponibilitu rastlinnej produkcie z týchto dvoch kultúr.

Vypočítanú hodnotu rastlinnej produkcie z ornej pôdy a intenzívnych kultúr za jednotlivé krajiny RVHP, za RVHP ako celok a za svet sme vydělili počtom obyvateľstva a dostali sme hodnotu rastlinnej produkcie v US dolároch a devízových rubľoch na jedného obyvateľa.

Porovnávanie týchto hodnôt so svetovým priemerom by nebolo vhodné, lebo svetový priemer je hlboko pod optimom požadovanej rastlinnej produkcie z ornej pôdy a intenzívnych kultúr.

Existuje však už teraz skupina krajín sveta, ktorá dosiahla optimálny štandard stravovania, rozumnú štruktúru v spotrebe jednotlivých druhov rastlinných produktov a má optimálnu disponibilitu rastlinných produktov domácej proveniencie.

Pri výpočte takéhoto optima v disponibilitu rastlinnej produkcie z ornej pôdy a intenzívnych kultúr sme vybrali 15 krajín s najrozvinutejším poľnohospodárstvom. Ide o 3 socialistické a 12 nesocialistických krajín (poradie je podľa abecedy): Austrália, Belgicko—Luxembursko, Československo, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Kanada, Maďarsko, NDR, NSR, Nový Zéland, Spojené kráľovstvo, Švédsko, USA.

Keď sme množstvá dorobených rastlinných produktov (išlo o priemerné veľičiny za súbor všetkých 15 krajín spolu) vynásobili príslušnými svetovými produkčnými cenami, dostali sme určitú sumu v US dolároch a devízových rubľoch v prepočte na jedného obyvateľa.

Táto suma odráža optimálnu, reálne už dosiahnutú disponibilitu rastlinných produktov určenú pre ľudskú výživu a pre výkrm hospodárskych zvierat. K nej sme dávali do pomeru sumy dosiahnuté na jedného obyvateľa v jednotlivých krajinách RVHP, v RVHP spolu a za svet. Tak sme vypočítali mieru sebestačnosti v percentách vzhľadom na optimum, ktoré predstavuje 100 %.

VI. Miera sebestačnosti v rastlinnej produkcii v členských krajinách RVHP (priemer 1982—1984)

Poradie	Krajina	Sebestačnosť v %
1.	Maďarsko	119
2.	NDR	91
3.	Československo	86
4.	Bulharsko	84
5.	Rumunsko	77
6.	Poľsko	71
7.	ZSSR	68
8.	Mongolsko	67
9.	Kuba	66
10.	Vietnam	28
	RVHP	68
	Svet	44
	Optimum	100

Z tohto výpočtu vyplýva, že Československo dosahuje mieru sebestačnosti vo výške 86 % vzhľadom na optimum. Zaráďujeme sa, avšak s istým odstupom, na 3. miesto, hneď za Maďarskom (119 %) a NDR (91 %).

Miera sebestačnosti našej krajiny v rastlinných produktoch z ornej pôdy a intenzívnych kultúr — skôr vysoká ako nízka — nech je výzvou pre mobilizáciu ďalších zdrojov a faktorov tak, aby sa celková efektívnosť a úroveň rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach naďalej zvyšovala.

ZÁVER

Komparatívna analýza úrovne rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach v ČSSR — v porovnaní s ostatnými členskými krajinami RVHP, s RVHP ako celkom, ako aj so svetom — vykazuje isté osobitné rysy.

Hoci má naša krajina malú disponibilitu pôdy na jedného obyvateľa, relatívne priaznivú štruktúru kultúr, ako aj vysoký stupeň rozvoja výrobných síl, v intenzite výroby sa zaráďuje na 4. miesto. Je to spôsobené najmä vysokým stupňom rozvoja výrobných síl v našom poľnohospodárstve.

Pokiaľ ide o mieru sebestačnosti, nachádza sa ČSSR v rámci členských krajín RVHP na 3. mieste, čo možno hodnotiť pozitívne. Je to výsledok vzájomnej interakcie rôznych výrobných-ekonomických podmienok.

Vo vybraných ukazovateľoch úrovne rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach je ČSSR v rámci krajín RVHP na pomerne priaznivom mieste. Naša krajina má však potenciálne rezervy i možnosti, aby sa úroveň týchto ukazovateľov naďalej zvyšovala.

Literatúra

JURÁŠEK, P.: Poľnohospodárstvo členských krajín RVHP. Bratislava, Príroda 1982.
Production Yearbook 1984. Rome, FAO 1985.

Došlo 5. 2. 1986

JURÁŠEK P., Vysoká škola ekonomická, Odbojárov 10, 832 20 Bratislava

Analýza úrovne rastlinnej výroby v ČSSR a v krajinách RVHP

Zeměd. Ekon., 33, 1987, č. 5, s. 357–368. — 6 tab., lit. 2, res. slov., rus., angl., něm.

ČSSR, RVHP, rostlinná výroba, plodiny na orné půdě, intenzivní kultury, struktura, intenzita, produktivita práce, míra soběstačnosti, analýza srovnávací, teoretická pojednání

Článek sa zaoberá niektorými ukazovateľmi úrovne rastlinnej výroby na ornej pôde a intenzívnych kultúrach v ČSSR a členských krajinách RVHP. Vysvetľuje sa metodika výpočtu ukazovateľov. Analyzuje sa štruktúra výroby, intenzita výroby, produktivita práce a miera sebestačnosti.

ЮРАШЕК П., Экономический институт, Оdboяров 10, 832 20 Братислава

Анализ уровня растениеводства в ЧССР и в странах-членах СЭВ

Zeměd. Ekon., 33, 1987, № 5, с. 357–368. — 6 табл., лит. 2, рез. слов., русск., англ., нем.

ЧССР, СЭВ, растениеводство, культуры на пашне, многолетные насаждения, структура, интенсивность, производительность труда, степень самообеспеченности, сравнительный анализ, теоретическое обоснование

В статье рассматриваются некоторые показатели уровня растениеводства на пашне и многолетних насаждениях в ЧССР и странах—членах СЭВ. Объясняется методика вычисления показателей. Анализируется структура производства, интенсивность производства, производительность труда и степень самообеспеченности.

JURÁŠEK P., University of Economics, Odbojárov 10, 832 20 Bratislava

Analysis of the Level of Plant Production in the Czechoslovak Socialist Republic and in the Member Countries of the Council for Mutual Economic Assistance

Zeměd. Ekon., 33, 1987, No. 5, pp. 357–368. — 6 tabs, refs 2, summaries in sl, ru, en, de

Czechoslovak Socialist Republic, Council for Mutual Economic Assistance, plant production, crops on arable land, permanent crop cultures, structure, intensity, labour productivity, rate of self-sufficiency, comparative analysis, theoretical treatise

In this article we treat some indicators of the level of plant production on arable land and in permanent crop cultures in the Czechoslovak Socialist Republic and the member countries of the Council for Mutual Economic Assistance. The method of calculating the indicators is explained. The structure of production, production intensity, labour productivity and rate of self-sufficiency are analysed.

Analyse des Niveaus der Pflanzenproduktion in der ČSSR und den RGW-Ländern

Zeměd. Ekon., 33, 1987, Nr. 5, S. 357–368. — 6 Tab., Lit. 2, Zus. in Slowak., Russ., Engl., Dtech.

ČSSR, RGW, Pflanzenproduktion, Feldfrüchte, Dauerhaltenkulturen, Struktur, Intensität, Arbeitsproduktivität, Grad der Selbstgenügsamkeit, Vergleichsanalyse, theoret. Aspekte

Im Beitrag werden einige Kennziffern des Niveaus der Pflanzenproduktion auf Ackerland sowie von Dauerhaltenkulturen in der ČSSR und in den RGW-Ländern behandelt. Erläutert wird die Methodik der Berechnung dieser Kennziffern. Die Produktionsstruktur, die Produktionsintensität, die Arbeitsproduktivität und das Maß der Selbstgenügsamkeit werden analysiert.

Adresa autora:

Doc. Ing. Prokop Jurášek, CSc., Vysoká škola ekonomická, ul. Odbojárov 10, 832 20 Bratislava

Nastupujúci systém hospodárenia — intenzifikácia výroby či veľkovýroby — má byť sprevádzaný požadovanou rentabilitou príslušného výrobku.

Celý rad nami analyzovaných poľnohospodárskych podnikov poukázal na dôležitosť vzťahu medzi výrobou sušiny z objemových krmív, dosahovanou produkciou mlieka a výrobnými nákladmi na mlieko. Analýza študovaných JRD a ŠM potvrdila, že najdôležitejšiou zložkou pre dosiahnutie optimálnej intenzity výroby mlieka a zároveň zníženia výrobných nákladov, resp. zvýšenia rentability, je výroba, resp. spotreba kvalitných objemových krmív v prepočte na DJ.

PREHEAD LITERATÚRY

Jurčo (1984) vypočítal, že pre optimálnu úžitkovosť dojníc sa vyžaduje vyrobiť na DJ 4,4 t sušiny z kvalitného objemového krmiva. Na základe prác Poděbradského a Musila (1978) sa ukazuje, že rentabilita výroby mlieka podstatnou mierou závisí od úrovne dojivosti a štruktúry krmnej dávky. Nižšia rentabilita je spojená s vyššou spotrebou koncentrovaných krmív. Zvyšovaním stavov hovädzieho dobytku zvýšime intenzitu výroby len vtedy, keď v predstihu zvyšujeme výrobu krmív. Nezosúladenie výroby krmív s hustotou hovädzieho dobytku na 100 ha poľnohospodárskej pôdy (Jurčo 1979) spôsobilo zníženie počtu odchovaných teľiat od 100 kráv o 11 % a zníženie produkcie mlieka na dojniciu o 27 %. Zároveň sa zvýšili výrobné náklady na 1 l mlieka o 11 % a na 1 kg mäsa o 16 %. Kolář a Seidenglanz (1969) porovnávali vlastné náklady na 1 krmný deň s vlastnými nákladmi na 1 l mlieka. Prišli k záveru, že pri zvýšení nákladov na krmivá o 100 Kčs na 100 krmných dní musíme zvýšiť dojivosť o 0,72 l, ak nemá dôjsť k zníženiu miery rentability. Na dosiahnutie požadovaného zisku na 1 l mlieka odporúčajú Tóth a Šimčák (1983) zladenie výroby krmív s produkčnou schopnosťou dojníc. Jurčo (1980) vypočítal korelačné závislosti medzi zvýšením produkcie mlieka a znížením nákladov na krmivá $r = -0,470^{++}$. Taktiež zistil, že pri zvýšení dojivosti o 100 l poklesli náklady na krmivá na 1 l mlieka o 2,7 hal. a vlastné náklady klesli o 4,27 hal. Kliment (1977), Kvapilík (1984) a Javůrek (1984) uvádzajú, že zvýšenie dojivosti o 100 l mlieka prináša zníženie vlastných nákladov, resp. zvýšenie zisku o 3—5 hal. na 1 l mlieka.

Našou úlohou bolo odpovedať na otázku, ako zvýšená výroba objemových krmív, vyjadrená v sušine na DJ a na 1 ha poľnohospodárskej pôdy, znižuje celkové výrobné náklady (CN) a vlastné výrobné náklady (VN) na 1 l mlieka a ako ovplyvňuje produkciu mlieka a natalitu. Ako podkladový materiál nám poslúžili zootechnicko-výrobné údaje zo 114 poľnohospodárskych podnikov Západoslovenského (ZsK) a Juhomoravského (JmK) kraja, ktoré plnili výrobné úlohy päťročnic. Za základ prepočtov a korelácií sme vzali výrobu objemových krmív vyjadrenú v sušine na DJ a 1 ha p.p. a od nej sme odvíjali závislosti produkcie mlieka, počtu narodených teliat od 100 kráv a výrobných nákladov na 1 l mlieka bez cenovej úpravy (OCÚ) a s cenovou úpravou (ÚCÚ). Počet poľnohospodárskych podnikov v príslušných kalkuláciách bol čiastočne odlišný. Pri produkcii mlieka sme zvlášť počítali závislosti na dojivosti a zvlášť na výrobe mlieka na dojniciu (celková výroba mlieka: priemerný stav dojníc), pretože v niektorých podnikoch boli medzi týmto hodnotením produkcie rozdiely 190 až 340 l.

Pri sledovaní závislosti výroby objemových krmív na plodnosti sme vyhodnotili počet narodených teliat od 100 kráv a nie na 100 kráv, nakoľko v druhom prípade sú započítané aj teľatá od prvôtok a tieto hodnoty by skresľovali skutočnú natalitu.

Základný materiál sme rozdelili a zvlášť sme spracovali údaje zo ZsK a zvlášť z JmK, pretože sa medzi krajinami ukázali rozdiely vo výrobe sušiny z objemových krmív na DJ a 1 ha p.p., v produkcii mlieka na dojniciu a taktiež v plodnosti kráv. Takéto rozdelenie sme pokladali za potrebné aj preto, lebo v podnikoch príslušných krajov boli rozdiely aj v organizácii rastlinnej a živočíšnej výroby.

Výsledky boli spracované metódou najmenších štvorcov, vypočítané boli jednotlivé funkcie závislostí, ktoré boli vyjadrené rovnicou $y = a + b \cdot x_1$.

VÝSLEDKY

Študovanú problematiku sme rozdelili a samostatne spracovali a komentovali za poľnohospodárske podniky:

- A. Západoslovenského kraja,
- B. Juhomoravského kraja.

Štúdium závislosti výroby sušiny z objemových krmív na nákladoch na 1 l mlieka a na produkcii mlieka v rámci Západoslovenského kraja

Výroba sušiny na DJ

Priemerná výroba objemových krmív vyjadrená v sušine bola v študovaných podnikoch ZsK (OCÚ $n = 86$, ÚCÚ $n = 81$) 3,65 t. Pri kalkulácii OCÚ boli vypočítané CN na 1 l mlieka 4,01 Kčs a VN 3,62 Kčs. Závislosť medzi výrobou krmív v sušine a CN bola negatívna $r = -0,285^{++}$. Prepočty regresného koeficienta (b_{yx}) ukazujú, že zvýšením výroby sušiny o 1 t znížili by sa CN na 1 l mlieka o 0,24 Kčs. Podobne bola vypočítaná negatívna závislosť aj medzi výrobou sušiny a VN $r = -0,229^+$, $b_{yx} = 0,18$.

Výroba sušiny z objemových krmív sa prejavuje aj v dojivosti, resp. vo výrobe mlieka na dojniciu. Vypočítaná bola pozitívna závislosť medzi výrobou sušiny a do-

I. Vplyv výroby sušiny na ekonomiku a intenzitu výroby mlieka (ZsK)

Ukazovateľ		$\bar{y}$	$\bar{x}$	r	t -test	b_{yx}
Výroba sušiny na DJ – OCÚ ($n=86$)	t	3,65				
– CN	Kčs		4,01	–0,285	–2,723	–0,246
– VN	Kčs		3,62	–0,229	–2,159	–0,182
– dojivosť	l		3832,0	0,475	4,943	547,956
– výroba mlieka na dojnicu	l		3587,0	0,512	5,458	609,593
– narodených teliat od 100 kráv	ks		69,5	0,146	0,520	1,043
Výroba sušiny na DJ – ÚCÚ ($n=81$)	t	3,62				
– CN	Kčs		4,06	–0,352	–2,343	–0,315
– VN	Kčs		3,67	–0,284	–2,637	–0,243
– dojivosť	l		3840,0	0,489	4,979	570,006
– výroba mlieka na dojnicu	l		3589,0	0,532	5,591	642,608
– narodených teliat od 100 kráv	ks		69,0	0,082	0,119	0,236
Výroba sušiny na 1 ha p.p. – OCÚ ($n=86$)	t	2,62				
– CN	Kčs		4,01	–0,204	–1,908	–0,191
– VN	Kčs		3,62	–0,137	–1,270	–0,119
– dojivosť	l		3832,0	0,404	4,052	510,394
– výroba mlieka na dojnicu	l		3587,0	0,381	3,778	519,241
– narodených teliat od 100 kráv	ks		69,5	0,121	0,294	0,627
Výroba sušiny na 1 ha p.p. – ÚCÚ ($n=81$)	t	2,60				
– CN	Kčs		4,06	–0,185	–1,670	–0,178
– VN	Kčs		3,67	–0,124	–1,108	–0,114
– dojivosť	l		3840,0	0,438	4,327	550,453
– výroba mlieka na dojnicu	l		3589,0	0,430	4,232	559,460
– narodených teliat od 100 kráv	ks		69,0	0,142	0,471	0,882

jivosťou $r = 0,475^{+++}$, ako aj produkciou mlieka na dojniciu $r = 0,512^{+++}$. Zvýšenie výroby sušiny o 1 t dáva predpoklad na zvýšenie dojivosti o 550 l a výroby mlieka na dojniciu o 600 l.

Za objektívnejší spôsob šetrenia vplyvu výroby sušiny na náklady na 1 l mlieka pokladáme účtovanie nákladov s ÚCÚ. Pri tomto účtovaní boli CN v priemere na 1 l mlieka 4,06 Kčs a ich závislosť na výrobe sušiny je negatívna $r = -0,352^{++}$, pritom VN na 1 l mlieka boli 3,67 Kčs a mali taktiež negatívnu závislosť na výrobe sušiny $r = -0,284^{++}$. Zvýšenie výroby sušiny o 1 t na DJ sa prejaví v znížení CN o 0,31 Kčs a VN o 0,24 Kčs. Je prekvapujúce, že výrobné náklady OCÚ sú nižšie oproti ÚCÚ len o 5 hal.

Ukázala sa taktiež pozitívna závislosť výroby sušiny na dojivosti $r = 0,489^{+++}$ a na výrobe mlieka na dojniciu $r = 0,532^{+++}$. Vypočítané regresné koeficienty naznačujú, že zvýšením výroby sušiny o 1 t na DJ zvýšila by sa dojivosť o 570 l a výroba mlieka na dojniciu o 640 l.

Zvýšená výroba objemových krmív mala pozitívnu, ale nevýznamnú tendenciu závislosti aj na počte narodených teliat od 100 kráv, a to pri účtovaní OCÚ $r = 0,146$ a ÚCÚ $r = 0,082$. Vypočítané pozitívne závislosti sú síce nepreukazné, ale z chovateľského hľadiska sú veľmi dôležité.

Výroba sušiny na 1 ha p.p.

Pozoruhodné závislosti sme vypočítali aj pri štúdiu výroby sušiny z objemových krmív z 1 ha p.p.

V študovaných poľnohospodárskych podnikoch pri kalkulácii OCÚ bola priemerná výroba 2,62 t sušiny z objemových krmív na 1 ha p.p. Vzťah výroby sušiny k CN na 1 l mlieka bol $r = -0,204^{+}$, $b_{yx} = 0,19$. Pri prepočítaní vzťahu výroby sušiny k VN bola nevýznamná negatívna tendencia závislosti $r = -0,137$. Medzi výrobou sušiny a dojivosťou bola pozitívna závislosť $r = 0,404^{+++}$ a výrobou mlieka na dojniciu $r = 0,381^{+++}$. Zvýšenie výroby sušiny z 1 ha p.p. o 1 t dáva predpoklad na zvýšenie dojivosti o 510 l a výroby mlieka na dojniciu o 519 l.

Pri štúdiu závislosti výroby sušiny na 1 ha p.p. na CN na 1 l mlieka s ÚCÚ bola vypočítaná negatívna tendencia závislosti $r = -0,185$. Nízka negatívna tendencia závislosti bola aj medzi výrobou sušiny a VN $r = -0,124$. Podobné závislosti ako pri výrobe sušiny na DJ boli aj medzi výrobou sušiny na 1 ha p.p. a dojivosťou $r = 0,434^{+++}$ a výrobou mlieka na dojniciu $r = 0,430^{+++}$. Zvýšením výroby sušiny na 1 ha o 1 t zvýšila by sa dojivosť, resp. výroba mlieka na dojniciu o cca 550 l.

Zo získaných výsledkov, resp. dopadov výroby objemových krmív zisťujeme, že zvýšenie výroby sušiny o 1 t na DJ malo väčší vplyv na zvýšenie produkcie mlieka a zníženie výrobných nákladov ako zvýšenie výroby sušiny o rovnakú hodnotu na 1 ha p.p. Vyrobené krmivo – sušina na DJ – podmieňuje priamo produkciu mlieka prípadne mäsa, kým pri prepočte výroby sušiny na 1 ha p.p. účinnosť vyrobeného krmiva pre výrobu mlieka prípadne mäsa závisí aj od hustoty hovädzieho dobytká, resp. DJ na 100 ha p.p. Vyrobené krmivo z 1 ha p.p. nemôže aj preto tak priamo vplývať na produkciu mlieka, lebo jeho výroba sa znižuje o objemové krmivá potrebné pre konkurenčné druhy zvierat, napr. kone, ovce, ošípané. Ostáva potom menej krmív pre vlastnú produkciu u hovädzieho dobytká.

Prekvapujúce sa zdajú vypočítané neúmerne vysoké regresné koeficienty reprezentujúce zníženie CN na 1 l mlieka (pri zvýšení výroby sušiny o 1 t) o 0,24 až 0,31 Kčs. Keď si ale uvedomíme, že náklady na krmivo pri správnom účtovaní majú byť zastúpené cca 50 % z CN a že zvýšením spotreby objemového krmiva sa

ušetrí jadrové krmivo, ďalej že optimálna výroba (spotreba) objemového krmiva výrazne zvyšovala produkciu mlieka, zdá sa byť logické, že zvýšenie výroby objemových krmív na požadovanú hranicu umožňuje vypočítané zníženie výrobných nákladov na 1 l mlieka.

V práci Jurču (1984) sme vypočítali, že optimálna požiadavka výroby objemových krmív v sušine je 4,4 t na DJ. Vyžaduje sa preto zvýšenie výroby sušiny o 0,8 t, teda zo súčasného priemerného stavu 3,6 t na 4,4 t. To zároveň znamená zvýšenie dojivosti o 440 l ($550 \text{ l} : 10 \times 8$), resp. výroby mlieka na dojniciu o 480 l ($600 : 10 \times 8$). Dosiahnutie požadovanej výroby objemových krmív 4,4 t a spotreby 3,55 t v sušine by umožnilo zníženie CN na cca 3,81 Kčs (OCÚ) a 3,82 Kčs (ÚCÚ) a VN na 3,44 Kčs. Zníženie výrobných nákladov o 0,20–0,24 Kčs na 1 l mlieka by sa rovnakou mierou premietlo do zvýšenia zisku a zároveň by sa zvýšila miera rentability o 6,5–7 %.

Štúdium závislosti výroby sušiny z objemových krmív na nákladoch na 1 l mlieka a na produkcii mlieka v rámci Juhomoravského kraja

Pretože problematiku výroby objemových krmív a jej vplyv na intenzifikáciu chovu hovädzieho dobytku pokladáme za veľmi dôležitú, urobili sme podobný rozbor a analýzu výsledkov poľnohospodárskych podnikov Juhomoravského kraja (OCÚ $n = 28$, ÚCÚ $n = 26$).

Výroba sušiny na DJ

Priemerná výroba sušiny z objemových krmív bola v študovaných poľnohospodárskych podnikoch pri účtovaní OCÚ 4,15 t, CN 4,02 Kčs a VN 3,67 Kčs. Korelačné závislosti medzi výrobou sušiny na DJ a CN boli $r = -0,451^+$ a VN $r = -0,439^+$. Regresné koeficienty naznačujú, že zvýšením výroby sušiny o 1 t poklesli by CN o 0,41 Kčs.

Priemerná výroba sušiny z objemových krmív na DJ bola pri účtovaní s ÚCÚ 4,12 t, CN na 1 l mlieka 4,06 Kčs a VN 3,72 Kčs. Závislosť medzi výrobou sušiny na DJ a CN bola $r = -0,515^{++}$ a VN $r = -0,494^{++}$. Zvýšením výroby sušiny o 1 t poklesli by CN na 1 l mlieka o 0,40 Kčs.

Pri porovnaní vzťahu výroby objemových krmív k produkcii mlieka v podnikoch účtujúcich OCÚ bola vypočítaná pozitívna závislosť na dojivosti $r = 0,505^{++}$ a na výrobe mlieka na dojniciu $r = 0,545$, $b_{yx} =$ cca 500.

Pri spracovaní závislosti výroby sušiny z objemových krmív vo vzťahu k dojivosti s ÚCÚ $r = 0,474^{++}$ a k výrobe mlieka na dojniciu $r = 0,507^{++}$, $b_{yx} = 440$.

V študovanej populácii JmK sa zvýšená výroba objemových krmív, resp. zlepšenie úrovne výživy veľmi výrazne prejavilo aj vo zvýšenom počte narodených teliat od 100 kráv. Vypočítaná závislosť medzi výrobou sušiny a počtom narodených teliat od 100 kráv bola $r = 0,369^+$ (OCÚ) a $r = 0,384^+$ (ÚCÚ). Z regresných koeficientov možno dedukovať, že zvýšením výroby objemových krmív o jednotku zvýšil by sa počet teliat od 100 kráv cca o 8–9 ks.

Výroba sušiny na 1 ha p.p.

Priemerná výroba sušiny z objemových krmív na 1 ha p.p. bola 3,08 t. Jej vzťah k výrobným nákladom na 1 l mlieka pri účtovaní OCÚ bol k CN $r = -0,316$

II. Vplyv výroby sušiny na ekonomiku a intenzitu výroby mlieka (JmK)

Ukazovateľ		$\bar{y}$	$\bar{x}$	r	t -test	b_{yx}
Výroba sušiny na DJ – OCÚ ($n=28$)		4,15				
– CN	Kčs		4,02	–0,451	–2,580	–0,418
– VN	Kčs		3,67	–0,439	–2,494	–0,412
– dojivosť	l		3932,0	0,505	2,983	496,745
– výroba mlieka na dojnicu	l		3908,0	0,545	3,316	492,760
– narodených teliat od 100 kráv	ks		69,5	0,369	2,027	9,111
Výroba sušiny na DJ – ÚCÚ ($n=26$)		4,12				
– CN	Kčs		4,06	–0,515	–2,947	–0,400
– VN	Kčs		3,72	–0,494	–2,780	–0,400
– dojivosť	l		3889,4	0,474	2,640	439,309
– výroba mlieka na dojnicu	l		3862,3	0,507	2,878	432,708
– narodených teliat od 100 kráv	ks		69,3	0,383	2,033	9,234
Výroba sušiny na 1 ha p.p. – OCÚ ($n=28$)		3,08				
– CN	Kčs		4,02	–0,316	–1,699	–0,318
– VN	Kčs		3,67	–0,315	–1,691	–0,321
– dojivosť	l		3932,0	0,322	1,735	344,543
– výroba mlieka na dojnicu	l		3908,0	0,371	2,037	364,528
– narodených teliat od 100 kráv	ks		69,5	0,390	2,160	10,459
Výroba sušiny na 1 ha p.p. – ÚCÚ ($n=26$)		3,06				
– CN	Kčs		4,06	–0,413	–2,220	–0,344
– VN	Kčs		3,72	–0,400	–2,141	–0,349
– dojivosť	l		3889,4	0,293	1,504	292,246
– výroba mlieka na dojnicu	l		3862,3	0,307	1,580	262,814
– narodených teliat od 100 kráv	ks		69,3	0,366	1,927	8,837

a $VN = -0,315$. O niečo vyššia bola závislosť výroby sušiny na výrobných nákladoch s ÚCÚ, a to pri CN $r = -0,413^+$ a VN $r = -0,400^+$. Zvýšením výroby sušiny o mernú jednotku znížili by sa CN o 0,34 Kčs na 1 l mlieka. Vyššie závislosti pri účtovaní nákladov s ÚCÚ možno pokladať za prirodzené, i keď rozdiel v nákladoch ÚCÚ oproti OCÚ je iba 4 haľ.

Výroba objemových krmív na 1 ha p.p. mala pozitívnu závislosť aj na produkcii mlieka. V podnikoch pri účtovaní OCÚ bol vzťah k dojivosti $r = 0,322$, ale vo vzťahu k výrobe mlieka na dojniciu $r = 0,371^+$.

Pri účtovaní nákladov s ÚCÚ boli závislosti o niečo nižšie, a to medzi výrobou sušiny a dojivosťou $r = 0,293$ a výrobou mlieka na dojniciu $r = 0,307$.

Prekvapujúca je vysoká závislosť medzi výrobou sušiny na 1 ha p.p. a počtom narodených teliat od 100 kráv. Pri účtovaní nákladov OCÚ $r = 0,390^+$ a s ÚCÚ $r = 0,366$ tesne pod hranicou významnosti. Zvýšenie výroby sušiny o 1 t sa prejavuje vo zvýšenom počte narodených teliat od 100 kráv o 10,5 ks.

Pre praktickú aplikáciu výsledkov do praxe, a to zvýšenie produkcie mlieka, zníženie nákladov na 1 l mlieka a taktiež zvýšenie počtu narodených teliat od 100 kráv, treba vypočítané regresné koeficienty prepočítať na požadovanú hodnotu výroby sušiny na DJ, t.j. 4,4 t, ako sa to urobilo v Západoslovenskom kraji.

Výsledky z obidvoch spracovaných skupín, t.j. JRD a ŠM ZsK a JmK majú prakticky zhodné ukazovatele závislosti v tom zmysle, že zvýšená výroba sušiny z objemových krmív na požadovanú hodnotu jednoznačne pôsobí na:

- a) zvýšenie plodnosti dojníc vyjadrenej počtom narodených teliat od 100 kráv,
- b) zvýšenie produkcie mlieka na dojniciu cca o 500 l v ZsK a cca o 400 l v JmK,
- c) zníženie výrobných nákladov na 1 l mlieka o cca 0,24 Kčs v ZsK a cca 0,18 Kčs v JmK.

Získané údaje sú ďalším krokom k riešeniu zložitej problematiky správnej výživy hovädzieho dobytku. Nestačí však len poznať a zaistiť výrobu objemových krmív v požadovanom množstve sušiny na DJ, ale je nutné urobiť plnohodnotnú nadväznosť výroby objemových krmív na optimálnu úroveň výživy.

DISKUSIA

V súčasnej dobe, keď sledujeme cieľ zvýšiť produkciu a zároveň znížiť výrobné náklady, treba vypočítané hodnoty pokladať za dôležité najmä preto, že reprezentujú veľkú škálu poľnohospodárskych podnikov zo Západoslovenského i z Juhomoravského kraja, teda i s rozdielnymi výrobnými a zootechnickými podmienkami.

Zlepšená krmná dávka zásluhou zvýšenej výroby objemových krmív na DJ výrazne zvýšila produkciu mlieka cca o 400–500 l na dojniciu. Na primárnu úlohu v produkcii mlieka upozornili práce celého radu autorov. Poděbradský a Musil (1978) udávajú, že dojivosť závisí od štruktúry krmnej dávky, a Tóth a Šimčák (1983) odporúčajú zladať výrobu krmív s produkčnou schopnosťou dojníc, čo zároveň umožňuje dosiahnuť požadovaný zisk na 1 l mlieka.

Pozoruhodná je vypočítaná preukazná závislosť medzi zvýšením produkcie mlieka a znížením nákladov $r = -0,470$ v práci Jurču (1980). Uvedenú závislosť potvrdzujú aj terajšie výsledky, pretože zvýšenie výroby sušiny z objemových krmív na DJ podmieňuje zvýšenie dojivosti $r = 0,475$. Zvýšená produkcia mlieka zároveň

znižuje CN $r = -0,285$. Obidve závislosti sú vysoko významné. Kliment (1977), Kvapilík (1984) a Javůrek (1984) vo svojich prácach uvádzajú, že zvýšením dojivosti o 100 l mlieka na dojnica a rok sa znížili náklady na 1 l mlieka o 3–5 hal. Podobne aj v tejto štúdii zvýšenie dojivosti o 400–500 l mlieka na dojnica vyvolalo zníženie CN na 1 l mlieka o 0,20–0,24 Kčs a zvýšenie miery rentability o 6,5–7 %.

V predchádzajúcej práci Jurču (1965), ako aj v súčasne spracovávanej štúdii sa jasne potvrdilo, že dosahovaná výroba mlieka v prepočte na 1 ha p.p. viac závisí na množstve vyrobeného krmiva na 1 ha p.p., teda na optimálnej výžive, ako na hustote hovädzieho dobytku, resp. dojníc na 100 ha p.p.

Pre optimálnu intenzitu výroby mlieka, príp. mäsa na 1 ha p.p., resp. DJ je dôležité dodržať hustotu DJ podľa požadovaného množstva vyrobenej sušiny z objemového krmiva na DJ, t.j. 4,4 t, a vyrobenej sušiny z objemového krmiva z 1 ha p.p. napr. 3,3 t ($330 : 4,4 = 75$ DJ). Takéto zastúpenie umožní nielen vysokú intenzitu výroby mlieka, príp. masá na 1 ha p.p., ale aj dosiahnutie vysokej rentability z jednotky výrobu.

ZÁVER

Vypočítané hodnoty ukázali, že zvýšením sušiny z objemových krmív na optimálnu hodnotu 4,4 t na DJ by sa znížili výrobné náklady na 1 l mlieka o 0,20–0,24 Kčs. Pokles nákladov bol podmienený zvýšenou dojivosťou cca o 400–500 l mlieka, ako aj zvýšenou natalitou, vyjadrenou počtom narodených teľiat od 100 kráv.

Literatúra

- JAVŮREK, J.: Normálové kalkulace vlastních nákladů chovu dojníc. Ekon. poľn., 1984, č. 5, s. 210–213.
- JURČO, V.: K problému vzťahov medzi rastlinnou a živočíšnou výrobou. Poľnohospodárstvo, 1965, č. 8, s. 623–636.
- JURČO, V.: Nielen zvýšiť, ale aj zintenzívniť výrobu v chove hovädzieho dobytku. Ekon. poľn., 1979, č. 6, s. 255–259.
- JURČO, V.: Vplyv rôznych plemien a úžitkových typov na produktivitu práce a ekonomiku získavania mlieka. [Záverečná správa.] Nitra, VÚŽV 1980.
- JURČO, V.: Výroba mlieka a mäsa pri rôznej úrovni reprodukcie hovädzieho dobytku. [Záverečná správa.] Nitra, VÚŽV 1984.
- KLIMENT, J.: Ekonomické postavenie a rozvojové problémy chovu hovädzieho dobytku v podmienkach priemyselňovania poľnohospodárskej výroby. náš chov, 1977, č. 3.
- KVAPILÍK, J.: Vyřezování krav ve velkokapacitných objektech. (v rukopise), Rapotín, VÚCHS 1984.
- PODEBRADSKÝ, Z.–MUSIL, J.: Ekonomické zhodnocení provozu velkokapacitných kravínů. [Záverečná správa.] Uhřetěves, VÚŽV 1978.
- TÓTH, M.–ŠIMČÁK, P.: Vybrané problémy nákladovosti výroby mlieka v nových technológiách chovu dojníc. Acta oper.-oecon. Univ. Agric. Nitra 1983.

Došlo 29. 9. 1986

Závislosť výrobných nákladov mlieka na výrobe objemových krmív a dojivosti

Zeměd. Ekon., 33, 1987, č. 5, s. 369–378. — 2 tab., lit. 9, res. slov., rus., angl., něm.

skot, dojnice, krmiva objemná, výroba mléka, náklady výrobní, analýza vztahů, analýza ekonomická, výsledky výzkumu

Článok rozoberá vplyv výživy (výroby krmív na DJ) na produkciu mlieka, na reprodukciu a na celkové a vlastné náklady na 1 l mlieka. Analýza ukázala, že zvýšením výroby sušiny z objemových krmív na optimálnu hodnotu 4,4 t na DJ sa výrobné náklady na 1 l mlieka znížili o 0,20–0,24 Kčs najmä zvýšenou dojivosťou (o 400–500 l) a zvýšenou natalitou, vyjadrenou počtom teliat od 100 kráv.

ЮРЧО В., Научно-исследовательский институт животноводства, Глоговска 2, 949 92 Нитра

Зависимость производственных затрат молока от производства грубых кормов и удойливости

Zeměd. Ekon., 33, 1987, № 5, с. 369–378. — 2 табл., лит. 9, рез. слов., русск., англ., нем.

крупный рогатый скот, дойные коровы, грубые корма, производство молока, производственные затраты, анализ отношений, экономический анализ, результаты исследования

В статье рассматривается влияние питания (производство кормов на УЕ гол.) на продукцию молока, на непродукцию и на общие затраты и себестоимость 1 л молока. Анализ показал, что путем повышения производства сухого вещества из грубых кормов до оптимального значения 4,4 л на УЕ гол. производственные затраты на 1 л молока понизились на 0,20–0,24 кроны, главным образом в результате повышенной удойности (на 400–500 л) и повышенной жизнеспособности, выраженной числом телят от 100 коров.

JURČO V., Research Institute of Animal Production, Hlohovská 2, 949 92 Nitra

A Relation of Milk Production Costs to Bulk Feed Production and Milk Yield

Zeměd. Ekon., 33, 1987, No. 5, pp. 369–378. — 2 tabs, refs 9, summaries in sl, ru, en, de

cattle, dairy cow, roughage, milk production, production costs, analysis of relations, economic analysis, results of research

In this article we analyse the influence of nutrition (production of feeds per cattle unit) on milk production, reproduction, and total and prime costs of the production of one litre of milk. The analysis showed that an increase in dry matter production from roughage to the optimum amount of 4.4 t per cattle unit reduced the production costs per litre of milk by 0.20 to 0.24 Czechoslovak crowns, especially due to the higher milk yield (by 400 to 500 litres) and higher natality expressed by the number of calves from 100 cows.

Abhängigkeit der Produktionskosten der Milch von der Produktion von Rauhfutter und der Melkleistung

Zeměd. Ekon., 33, 1987, Nr. 5, S. 369–378. — 2 Tab., Lit. 9, Zus. in Slowak., Russ., Engl., Dtech.

Rinder, Milchkühe, Rauhfutter, Milchproduktion, Produktionskosten, Analyse der Beziehungen, ökon. Analyse, Forschungsergebnisse

Untersucht wird der Einfluß der Fütterung (Futtermittelproduktion pro Melkeinheit) auf die Milchproduktion, die Gesamt- und die Selbstkosten pro 1 Liter Milch. Die Analyse zeigte, daß mit der Erhöhung der Produktion von Trockenfutter aus dem Rauhfutter auf den optimalen Wert von 4,4 Tonnen pro ME sich die Produktionskosten pro 1 Liter Milch um 0,20–0,24 Kčs verringern, insbesondere durch eine höhere Melkleistung (um 400–500 l) sowie einer höheren Natalität, ausgedrückt in einer höheren Kälberanzahl von 100 Kühen.

Adresa autora:

Ing. Vladimír Jurčo, CSc., Výskumný ústav živočíšnej výroby, Hlohovská 2,
949 92 Nitra

Na XVII. sjezdu KSČ bylo zdůrazněno, že základním úkolem zemědělsko--průmyslového komplexu je trvale zajišťovat racionální výživu lidu při současném zvyšování celkové míry soběstačnosti ve výrobě potravin. Od zemědělské prvovýroby to bude vyžadovat zvýšení hrubé zemědělské produkce v 8. pětiletce ve srovnání se 7. pětiletkou o 6–7 %. Přitom rostlinnou výrobu bude třeba zvýšit o 8–9 % a živočišnou o 5–6 %.

Zemědělská prvovýroba se při plnění tohoto úkolu neobejde bez kvalitní práce odvětví průmyslové výroby, dodávající do zemědělství potřebné výrobní prostředky. Významnou úlohu zde sehrává také krmivářský průmysl, který je součástí koncernu Zemědělské zásobování a nákup (ZZN). Tato důležitá jednotka zemědělsko--průmyslového komplexu dodává do zemědělství ročně kolem 5 mil. tun krmných směsí, bíkovinných koncentrátů, minerálních krmných přísad a minerálně vitamínových koncentrátů celkem.

Protože výroba těchto krmiv vyžaduje nemalý objem spotřeby výrobních prostředků, je třeba sledovat vývoj této spotřeby, zejména v souvislosti s vyrobeným množstvím krmiv.

Cílem článku je analýza a hodnocení vývoje ukazatelů charakterizujících ekonomiku výroby krmivářského průmyslu ve vybraném odštěpném závodě ZZN.

MATERIÁL A METODIKA

Ekonomické ukazatele výroby krmivářského průmyslu byly sledovány ve výrobních ZZN odštěpného závodu Brno v letech 1977 až 1985.

Analýza a hodnocení ekonomiky výroby krmivářského průmyslu vychází z vývoje vyrobeného množství krmiv celkem (dále jen krmiv), nákladové náročnosti výroby, zejména materiálových a pracovních nákladů připadajících na jednotku vyrobených krmiv. Je posouzen vývoj vybavenosti výroben základními prostředky na jednoho pracovníka a vývoj ekonomické účinnosti základních prostředků počítané z výkonů připadajících na jednotku pořizovací ceny základních prostředků, dále pak vývoj produktivity práce (jako objem vyrobených krmiv na jednoho pracovníka) a vývoj rentability nákladů.

V zájmu objektivního posouzení zkoumaných ekonomických ukazatelů bylo využito matematicko--statistických metod. Byla hodnocena absolutní úroveň a relativní proměnlivost všech posuzovaných ukazatelů, která byla v průběhu sledovaného časového období dosažena ($\bar{y}$, v_y – %). Při posuzování vývojových tendencí bylo s ohledem na statistickou neprůkaznost rozdílů mezi korelačními indexy

polynomů vyšších stupňů a lineárními modely využito regresního modelu typu:

$$y' = a_{yt} + b_{yt} \cdot t$$

Stupeň závislosti jednotlivých endogenních ukazatelů na čase byl kvantifikován prostřednictvím korelačních indexů (I_{yt}):

$$I_{yt} = \sqrt{1 - \frac{\text{var}(y - y')}{\text{var } y}}$$

kde: $\text{var}(y - y')$ kvantifikuje rozptyl empirických hodnot endogenního ukazatele okolo hodnot teoretických
 $\text{var } y$ charakterizuje rozptyl empirických hodnot endogenní veličiny

OBJEM VÝROBY A JEJÍ NÁKLADOVÁ NÁROČNOST

Vycházíme-li z údajů tab. I, zjišťujeme, že výroba krmiv (proměnná y_1) ve sledovaném období 1977 až 1985 vykazuje nízkou variabilitu okolo průměrné absolutní úrovně, která dosáhla hodnoty 168,59 tis. tun. Na podkladě vypočtených hodnot základních statistických charakteristik, jež jsou shrnuty v tab. II, je zřejmé, že výroba krmiv má v hodnoceném období sestupný trend, s průměrným ročním absolutním úbytkem 2,8035 tis. tun, tj. 1,75 %.

Pokud jde o náklady celkem připadající na jednotku výroby krmiv (proměnná y_{12}), zjišťujeme, že i přes prokázané poklesy, k nimž došlo v letech 1978, 1983 a 1984 (tab. I), vykázal tento ukazatel za celé sledované období statisticky průkazné zvýšení v hodnotě průměrného ročního absolutního přírůstku 0,0477 tis. Kčs na 1 tunu výroby, což představuje relativní zvýšení o 1,95 %, při průměrné absolutní úrovni 2,25 tis. Kčs na 1 tunu krmiv (tab. II).

Shodně s náklady celkem, které se v průběhu hodnocených let projevíly vzestupnou tendencí, doznaly materiálové náklady na 1 tunu výroby (proměnná y_9) rovněž zvýšení, s poklesy ve stejných letech (tab. I), při průměrném ročním absolutním zvýšení o 0,0362 tis. Kčs na 1 tunu výroby, tj. o 1,66 %. Přitom průměrná absolutní úroveň tohoto ukazatele dosáhla za celé sledované období hodnoty 2,03 tis. Kčs na 1 tunu výroby krmiv (tab. II).

Z nákladů materiálových byly zvláště sledovány náklady na technické palivo a energii připadající na jednotku výroby krmiv (proměnná y_{10}). Tyto náklady dosáhly za období posuzovaných let průměrné absolutní úrovně 9,44 Kčs na 1 tunu produkce. Z hlediska kolísavosti nelze opomenout zjištěnou vysokou úroveň hodnoty variačního koeficientu, který v daném případě dosáhl hodnoty $v_y = 22,53$ %. U tohoto posuzovaného ukazatele je v průběhu sledovaného období patrný statisticky vysoce průkazný nárůst při průměrném ročním absolutním přírůstku 0,6833 Kčs na jednotku produkce, tj. 5,61 % (tab. II). Náklady na technické palivo a energii vykazují ze všech sledovaných ekonomických ukazatelů druhý nejvyšší vzestupný trend (obr. 1 a 2).

Náklady pracovní připadající na jednotku výroby (proměnná y_{11}) se pohybovaly v rozpětí od 11,00 do 12,00 Kčs (tab. I), s průměrnou absolutní úrovní za celé sledované období 11,44 Kčs na 1 tunu výroby. Přitom kolísavost vykazovala velmi nízkou úroveň, s hodnotou variačního koeficientu $v_y = 4,60$ %. Pracovní náklady doznaly ve sledovaných letech také zvýšení, a to statisticky průkazné, s průměrným ročním absolutním přírůstkem 0,1702 Kčs na 1 tunu, což představuje zvýšení o 1,40 % (tab. II).

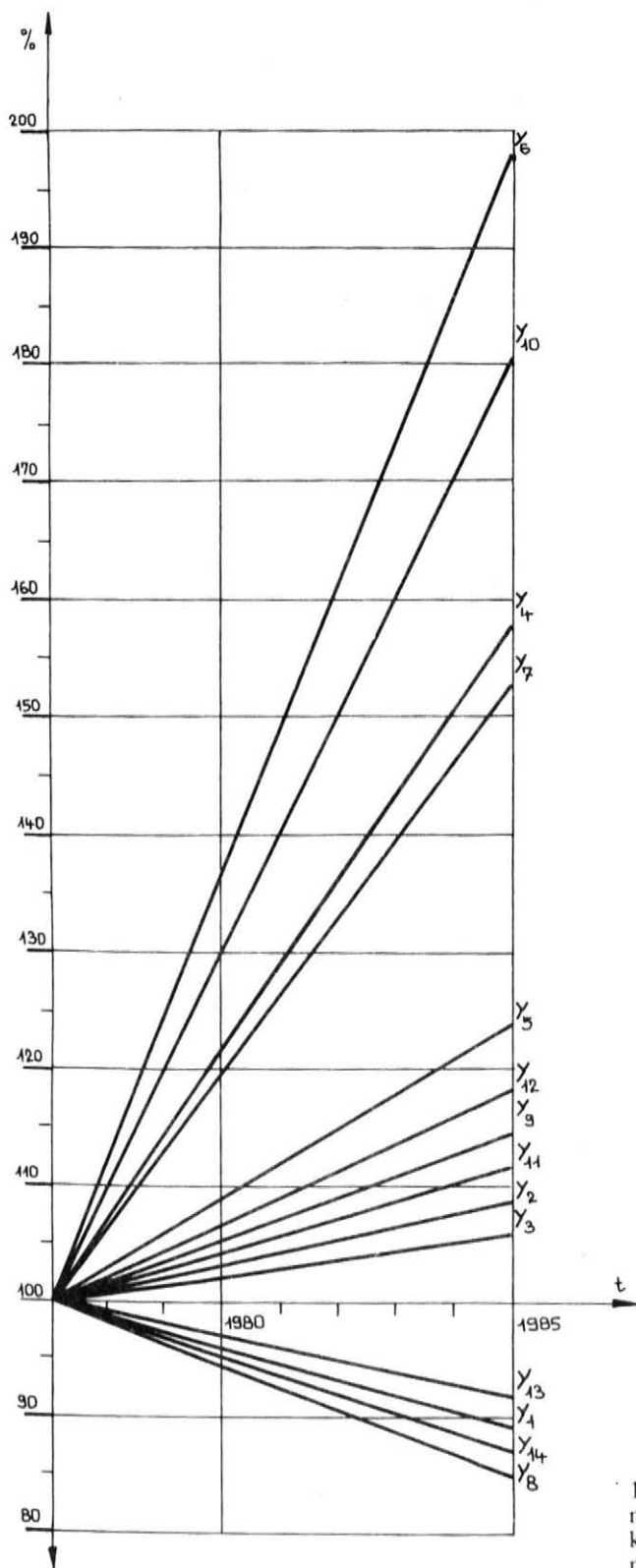
I. Vybrané ekonomické ukazatele výroby krmiv v ZZN, k. p., odštěpný závod Brno, za období 1977–1985

Ukazatel	Měr. jedn.	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Výroba krmiv celkem	tis.	161,352	199,879	169,361	178,048	175,204	155,844	158,122	156,570	162,951
Výroba celkem na 1 pracovníka	t	906,47	1 129,26	1 002,14	1 041,22	1 024,58	1 032,08	1 020,14	1 050,80	1 123,80
Budovy a stavby v PC	mil. Kčs	44,600	39,821	40,166	40,169	40,336	42,673	50,795	41,940	41,940
Stroje a zařízení v PC	mil. Kčs	16,466	19,352	22,719	23,933	23,849	26,019	25,242	29,162	27,379
Základní prostředky celk. v PC	mil. Kčs	61,066	59,173	62,885	64,102	64,185	68,692	76,037	71,102	69,319
Stroje a zařízení v PC na 1 pracovníka	tis. Kčs	92,506	109,333	134,432	139,959	139,468	172,311	162,852	195,718	188,821
Základní prostředky celk. v PC na 1 pracovníka	tis. Kčs	343,067	334,311	372,101	374,865	375,351	454,914	490,561	477,195	478,062
Výkony celkem na 1 000 Kčs zákl. prostř. v PC	tis. Kčs	5,985	6,689	5,677	7,191	6,663	5,741	5,183	5,053	5,987
Náklady materiálové na 1 tunu výroby	tis. Kčs	1,990	1,715	1,821	2,131	2,165	2,205	2,196	1,847	2,228
Tech. palivo a energie na 1 tunu výroby	tis. Kčs	7,000	7,000	7,000	9,000	9,000	12,000	11,000	11,000	11,000
Náklady pracovní na 1 tunu výroby	tis. Kčs	11,000	12,000	11,000	11,000	12,000	12,000	12,000	11,000	11,000
Náklady celkem na 1 tunu výroby	tis. Kčs	2,174	1,890	2,046	2,325	2,362	2,423	2,412	2,198	2,451
Rentabilita nákl. mat.	%	4,60	5,24	3,39	6,80	3,63	4,33	3,65	5,22	4,32
Rentabilita nákl. celk.	%	4,22	4,76	3,02	6,37	3,33	3,94	3,32	4,38	3,92

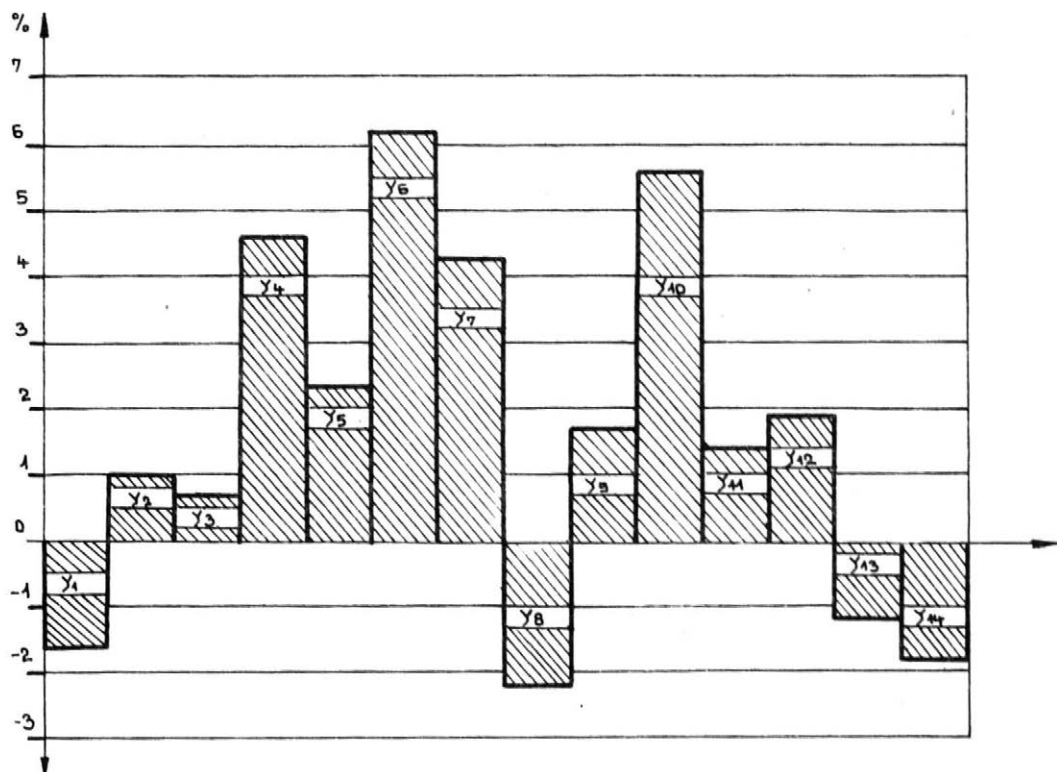
II. Základní statistické charakteristiky vybraných ekonomických ukazatelů výroby krmiv a jejich trend v ZZN, k. p., odštěpný závod Brno, za období 1977–1985

Ukazatel	Symbol	Číselná charakteristika		Parametry regresního modelu $y' = a_{yt} + b_{yt} \cdot t$			Průměrný roční relativní (+) přírůstek (-) úbytek v %
		absolutní úrovně ($\bar{y}$)	relativní proměnlivost ($v_y - \%$)	a_{yt}	b_{yt}	I_{yt}	
Výroba krmiv celkem v tis. t	y_1	168,59	8,42	182,61	-2,8035	0,540	-1,75
Výroba celkem na 1 pracovníka v t	y_2	1 036,70	6,38	981,65	11,0133	0,456	+1,02
Budovy a stavby v PC v mil. Kčs	y_3	42,49	8,18	40,87	0,3246	0,256	+0,74
Stroje a zařízení v PC v mil. Kčs	y_4	23,79	16,50	17,11	1,3369	0,932 ⁺⁺	+4,59
Základní prostř. celkem v PC v mil. Kčs	y_5	66,28	8,12	57,98	1,6615	0,845 ⁺⁺	+2,28
Stroje a zařízení v PC na 1 pracovníka v tis. Kčs	y_6	148,38	23,41	87,24	12,2267	0,964 ⁺⁺	+6,19
Základní prostředky v PC na 1 pracovníka v tis. Kčs	y_7	411,16	15,32	304,02	21,4266	0,931 ⁺⁺	+4,31
Výkony celkem na 1 000 Kčs základ. prostř. v PC v tis. Kčs	y_8	6,02	11,84	6,63	-0,1223	0,469	-2,21
Náklady materiál. na 1 t výroby v tis. Kčs	y_9	2,03	9,58	1,85	0,0362	0,509	+1,66
Technické palivo a energie na 1 t výroby v Kčs	y_{10}	9,44	22,53	6,02	0,6833	0,879 ⁺⁺	+5,61
Náklady pracovní na 1 t výroby v Kčs	y_{11}	11,44	4,60	10,59	0,1702	0,744 ⁺	+1,40
Náklady celkem na 1 t výroby v tis. Kčs	y_{12}	2,25	8,51	2,01	0,0477	0,681 ⁺	+1,95
Rentabilita nákladů materiálů v %	y_{13}	4,57	23,29	4,84	-0,0522	0,134	-1,19
Rentabilita nákladů celkových v %	y_{14}	4,14	24,29	4,48	-0,0695	0,189	-1,80

Index korelace I_{yt} průkazný na hladině významnosti⁺ $P = 0,05$ ⁺⁺ $P = 0,01$

1. Grafické znázornění trendu vybraných ekonomických ukazatelů výroby krmiv v ZZN, k. p., odštěpný závod Brno, za období 1977–1985

2. Grafické znázornění průměrných relativních změn (+ přírůstků, - úbytků) vybraných ekonomických ukazatelů výroby krmiv v ŽZN, k. p., oděpný závod Brno, za období 1977-1985

Z grafického znázornění trendů a průměrných relativních změn sledovaných ukazatelů nákladů na jednotku výroby (proměnné y_9 , y_{10} , y_{11} a y_{12} na obr. 1 a 2) je patrné, že nejvyšší nárůst byl u nákladů na technické palivo a energii (y_{10}), které jsou součástí nákladů materiálových (y_9), jež vykazovaly zase větší nárůst než náklady pracovní (y_{11}).

VYBAVENOST VÝROBNY KRMIV ZÁKLADNÍMI PROSTŘEDKY A JEJICH EKONOMICKÁ ÚČINNOST

Vybavenost výroby krmiv základními prostředky v pořizovací ceně byla sledována v celkovém objemu a v přepočtu na jednoho pracovníka. Počet pracovníků se s nepatrným kolísáním postupně snižoval ze 178 osob v roce 1977 na 145 osob v roce 1985, tj. o 33 osob (18,54 %).

Celkový objem základních prostředků (proměnná y_5) vykázal ve zkoumaném období postupný nárůst až do roku 1983 a menší pokles v posledních dvou sledovaných letech (tab. I). Průměrná absolutní úroveň tohoto ekonomického ukazatele činila 66,28 mil. Kčs. Byl zjištěn statisticky vysoce průkazný nárůst základních prostředků celkem, s průměrným ročním absolutním přírůstkem 1,6615 mil. Kčs, tj. o 2,28 % (tab. II).

U aktivní části základních prostředků, tj. strojů a zařízení (proměnná y_4), byl zaznamenán rovněž postupný nárůst s průměrnou absolutní úrovní 23,79 mil. Kčs.

Také tento ukazatel vykazuje statisticky vysoce průkazné zvýšení s průměrným ročním absolutním přírůstkem 1,3369 mil. Kčs, tj. 4,59 %. Přitom podíl aktivní části základních prostředků z celku se postupně zvyšoval z 26,96 % v roce 1977 na 39,50 % v roce 1985.

U pasivní části základních prostředků, tedy budov a staveb (proměnná y_3), došlo k poměrně nízkému kolísání ($v_y = 8,18 \%$), s průměrnou absolutní úrovní 42,49 mil. Kčs. I u této položky došlo ke zvýšení, s průměrným ročním absolutním přírůstkem 0,3246 mil. Kčs, tj. o 0,74 %, i když statistická průkaznost tohoto jevu nebyla zjištěna (tab. II).

Celkový objem základních prostředků připadajících na jednoho pracovníka (proměnná y_7) se s výjimkou poklesu v roce 1978 postupně zvyšoval až do konce sledovaného období a dosáhl maxima v roce 1983 (tab. I). Průměrná absolutní úroveň tohoto ukazatele za zkoumaná léta dosáhla hodnoty 411,16 tis. Kčs při variabilitě $v_y = 15,32 \%$. Zaznamenané zvýšení je statisticky vysoce průkazné ($I_{yt} = 0,931^{++}$), při průměrném ročním absolutním přírůstku 21,4266 tis. Kčs na jednoho pracovníka, tj. o 4,31 %.

Stroje a zařízení v přepočtu na jednoho pracovníka (proměnná y_6) doznaly ve sledovaných letech značného nárůstu. Byly sice zjištěny určité poklesy v letech 1981, 1983 a 1985, které však vysoce převyšují úroveň tohoto ukazatele v počátečních letech sledování (tab. I). Průměrná absolutní úroveň dosáhla výše 148,38 tis. Kčs při poměrně vysoké variabilitě ($v_y = 23,41 \%$). Nárůst je statisticky vysoce průkazný ($I_{yt} = 0,964^{++}$), s průměrným ročním absolutním přírůstkem 12,2267 tis. Kčs na jednoho pracovníka, tj. o 6,19 %.

Posoudíme-li vzestupné trendy sledovaných ukazatelů základních prostředků (proměnné y_3, y_4, y_5, y_6 , a y_7 na obr. 1 a 2), potom jak v celkovém objemu, tak v přepočtu na jednoho pracovníka dosáhly nejvýraznějšího zvýšení stroje a zařízení, tedy aktivní část základních prostředků (y_4 a y_6).

Ekonomická účinnost základních prostředků, charakterizovaná výkony výroby krmiv připadajícími na 1 000 Kčs základních prostředků (proměnná y_8), vykazovala pak ve zkoumaných letech 1977 až 1985 dosti velké kolísání (tab. I a II). Průměrná absolutní úroveň činila 6,02 tis. Kčs. Za celé sledované období došlo k poklesu ekonomické účinnosti základních prostředků, s průměrným ročním absolutním úbytkem 0,1223 tis. Kčs ($-2,21 \%$). Statistická průkaznost tohoto poklesu však nebyla zjištěna (tab. II).

PRODUKTIVITA PRÁCE A RENTABILITA NÁKLADŮ

Při posuzování produktivity práce vyjádřené objemem výroby krmiv na jednoho pracovníka (proměnná y_2) můžeme konstatovat, že její úroveň při zjištěném kolísání hodnot (tab. I a II) zaznamenala zvýšení o 1,02 %, s průměrným ročním absolutním přírůstkem výroby 11,0133 t na jednoho pracovníka. Průměrná absolutní úroveň tohoto ukazatele za hodnocená léta 1977 až 1985 činila 1036,70 t na jednoho pracovníka. Produktivita práce, počítaná uvedenou metodou, doznala tedy nárůstu i přes sestupný trend výroby. Je to způsobeno tím, že uvedený úbytek pracovníků ve výrobnách, související s postupným nárůstem vybavenosti výroben základními prostředky, zejména stroji a zařízením, měl výraznější trend než klesající výroba krmiv.

Hodnotíme-li rentabilitu nákladů materiálových (proměnná y_{13}), můžeme říci, že vykazovala ve sledovaných letech značnou variabilitu ($v_y = 23,29 \%$) a sestupný trend s relativním úbytkem $-1,19 \%$. Průměrná absolutní úroveň činila 4,57 %. Rovněž u rentability nákladů celkových (proměnná y_{14}) byla zaznamenána

velká variabilita ($v_y = 24,29 \%$) a sestupná tendence s relativním úbytkem $-1,80 \%$. Průměrná absolutní úroveň tohoto ukazatele měla hodnotu $4,14 \%$ (tab. I a II).

CELKOVÉ HODNOCENÍ A ZÁVĚR

Z analýzy a hodnocení vývoje vybraných ekonomických ukazatelů výroby krmivářského průmyslu ZZN odštěpného závodu Brno v letech 1977 až 1985 vyplývá, že výroba krmiv měla klesající tendenci při současném zvyšování nákladů. Došlo ke značnému nárůstu vybavenosti výroben krmiv základními prostředky, zejména stroji a zařízeními. Zároveň došlo k poklesu ekonomické účinnosti základních prostředků a rentability nákladů.

Pokles výroby krmiv byl ovlivněn snížením a v posledních letech 7. pětiletky zastavením dovozu obilovin na výrobu krmiv ze zahraničí. Vliv na nižší objem výroby měl také tlak na snižování spotřeby jaderných krmiv na jednotku produkce živočišné výroby v zemědělských podnicích, což se odráželo v nižší poptávce po krmivech vyrobených krmivářským průmyslem ZZN.

Snaha o další zkvalitňování služeb ZZN odštěpného závodu Brno pro zemědělskou prvovýrobu v oblasti krmivářského průmyslu, zejména zajištění vyšší kvality a nutriční hodnoty krmiv, si vyžádala značné prostředky, zvláště na rekonstrukci výroben krmiv, včetně modernizace ve vybavenosti stroji a zařízeními. V posledních deseti letech také vzrostly náklady na suroviny, energii, přepravné, zvýšila se výrobní i správní režie. To vše pak mělo za následek zvýšení nákladové náročnosti výroby, která v souvislosti se společenským požadavkem nezvyšovat ceny služeb krmivářského průmyslu vedla také ke snížení rentability nákladů na výrobu krmiv.

Literatura

KLÍMA, J.: Ekonomika služeb. Praha, SPN 1984.

ROD, J.: Statistika, základy biometrie. Praha, SPN 1966.

Komplexní rozbor hospodářské činnosti ZZN, k. p. odštěpného závodu Brno za léta 1977–1985.

Došlo 28. 7. 1986

Ekonomika výroby krmivářského průmyslu

Zeměd. Ekon., 33, 1987, č. 5, s. 379–388. — 2 grafy, 2 tab., res. čes., rus., angl., něm.

ZPK, krmivářský průmysl, krmiva, výroba, ukazatele ekonomické, metody matematicko-statistické, analýza vývoje, analýza ekonomická

Práce se zabývá ekonomikou výroby krmivářského průmyslu. Ve výrobních ZZN jednoho okresu byl analyzován a hodnocen vývoj výroby krmiv v souvislosti s vybaveností výroben základními prostředky a jejich ekonomickou účinností a s nákladovou náročností výroby. Dále pak byla sledována produktivita práce a rentabilita nákladů. Pro objektivní posouzení zkoumaných ekonomických ukazatelů bylo využito matematicko-statistických metod. Byla hodnocena absolutní úroveň a relativní proměnlivost sledovaných ukazatelů a pro posouzení jejich vývoje aplikovány modely vývojových tendencí lineárního typu. Jsou uvedeny také faktory, které výrazně ovlivnily ekonomiku výroby krmiv ve sledovaném období.

КЛИМА Я., Сельскохозяйственный институт, Земедельска 5, 613 00 Брно

Экономика производства кормовой промышленности

Zeměd. Ekon., 33, 1987, № 5, с. 379–388. — 2 гр., 2 табл., рез. чешск., русск., англ., нем.

АПК, кормовая промышленность, корма, производство, экономические показатели, математико-статистические методы, анализ развития, экономический анализ

Статья посвящена экономике производства кормовой промышленности. В комбинатах СХСиЗ одного района анализировалось и оценивалось развитие производства кормов в связи с оснащенностью комбинатов основными средствами, их экономической эффективностью и фондоемкостью производства. Далее изучалась производительность труда и рентабельность затрат. Для объективной оценки изучаемых экономических показателей применялись математико-статистические методы. Определялся абсолютный уровень и относительная изменчивость изучаемых показателей; для оценки же их развития применялись модели тенденций развития линейного типа. Приводятся также факторы, резко обуславливающие экономику производства кормов за изучаемый период.

KLÍMA J., University of Agriculture, Zemědělská 5, 613 00 Brno

The Economics of Feed Industry Production

Zeměd. Ekon., 33, 1987, No. 5, pp. 379–388. — 2 diagrams, 2 tabs, summaries in cs, ru, en, de

agro-industrial complex, feed industry, feeds, production, economic indicators, mathematico-statistical methods, analysis of development, economic analysis

In this study we treat the production economics of feed industry. In mixing plants of the Agricultural Supply and Purchase Establishment in one district we analysed and evaluated the development of feed production in relation to the equipment of plants with basic means of production and their economic effectiveness and the costs of production. Further we studied labour productivity and profitability of investments. Mathematico-statistical methods were used to objectively evaluate the economic indicators. The absolute level and relative variability of the indicators were evaluated and for estimation of their development the models of developmental trends of linear type were applied. There are mentioned the factors that had great impacts on the economics of feed production during the period of investigation.

KLÍMA J., Hochschule für Landwirtschaft, Zemědělská 5, 613 00 Brno

Ökonomik der Produktion der Futtermittelindustrie

Zeměd. Ekon., 33, 1987, Nr. 5, S. 379–388. — 2 graph. Darst., 2 Tab., Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

AIK, Futtermittelindustrie, Futtermittel, Produktion, ökon. Kennziffern, mathemat.-statist. Methoden, Entwicklungsanalyse, ökon. Analyse

Behandelt wird die Ökonomik der Produktion der Futtermittelindustrie. In den entsprechenden Produktionsstätten eines Kreises wurde die Entwicklung der Produktion von Futtermitteln im Zusammenhang mit deren Ausstattung mit Grundmitteln sowie deren ökonomischen Wirksamkeit und der Produktionskosten analysiert und bewertet. Weiter wurde die Arbeitsproduktivität und die Kostenrentabilität verfolgt. Zur objektiven Bewertung der untersuchten ökonomischen Kennziffern wurden mathematisch-statistische Methoden angewandt. Bewertet wurde das absolute Niveau und die relative Veränderlichkeit der verfolgten Kennziffern und zur Beurteilung ihrer Entwicklung wurden Modelle der Entwicklungstendenzen von linearem Typ angewandt. Angeführt werden auch Faktoren, von denen die Ökonomik der Futtermittelproduktion in der verfolgten Periode wesentlich beeinflusst worden war.

Adresa autora:

Ing. Jan Klíma, CSc., Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 5, 613 00 Brno

Potravinářský průmysl zaujímá přední místo v národním hospodářství z hlediska zajišťování základních potřeb obyvatelstva, což se projevuje i v podílu tržních fondů v maloobchodních cenách (cca 48 % výdajů obyvatelstva tvoří výdaje za potraviny).

Nezbytnost zajistit výživu obyvatelstva dává potravinářskému průmyslu společensky významný charakter. Jakékoliv výkyvy v plynulém zásobování obyvatelstva se okamžitě negativně promítají v politicko-spoločenské sféře a ve spokojenosti obyvatelstva.

Rozvoj potravinářského průmyslu závisí na řadě faktorů, z nichž některé mají omezující, jiné usměrňující charakter. Omezujícími faktory jsou především relativní nasycenost trhu potravinami a měnící se úroveň produkce základních potravin. Spolu s požadavky na množství potravinářských výrobků se současně mění i struktura poptávky, zvyšuje se zájem o výrobky lépe vyhovující vzhledově, obsahově i nutričně. Tato orientace zvyšuje spolu s rostoucími nároky na balení výrobků pracovní zátěž výroby.

V řízení rozvoje národního hospodářství se potraviny projevují jako významný faktor při vytváření proporcionality mezi rostoucí kupní silou obyvatelstva a jejím krytím. Současně se změnou relací světových cen surovin a se stále složitější situací ve vývozu strojírenských výrobků se klade hlavní důraz na zvyšování soběstačnosti v potravinách. Znamená to potvrzení stále rostoucího společenského významu tohoto odvětví. Ve zmíněných ekonomických podmínkách omezených variabilních vstupů se stává hlavním úkolem dosažení vysoké úrovně efektivnosti potravinářské výroby.

Za účelem dosažení tohoto cíle je nutno věnovat velkou pozornost lidskému faktoru ve výrobním procesu, tzn. zaměřit se na účinnou hmotnou i nehmotnou stimulaci pracovních sil ve smyslu posílení motivační funkce odměny za práci.

V oblasti plánovaného mzdového vývoje a stanovení závazných mzdových koncepcí má silný motivační účinek nejen absolutní výše dosaženého výdělku, ale z pozice příslušnosti k odvětví i výdělková parita potravinářského průmyslu k jiným odvětvím v rámci národního hospodářství.

Zde je třeba zdůraznit, že už od mzdové přestavby RPMS v roce 1973 a následně potom v 6. pětiletce se výdělkové relace potravinářského průmyslu vůči ostatním odvětvím zhoršily. I přes pozitivní mzdový vývoj v 7. pětiletce, který znamenal posílení výdělkové úrovně pracovníků potravinářského průmyslu (zvláště mzdové zvýhodnění některých profesí), řadí se toto odvětví v úrovni průměrné mzdy na předposlední místo v rámci jednotlivých základních odvětví průmyslu a na jedno z posledních v rámci celého národního hospodářství.

Vzhledem k postavení potravinářského průmyslu jako strategického odvětví zajišťujícího výživu lidu je tento nepříznivý mzdový vývoj neúnosný, proto je nutno přehodnotit některé práce v potravinářském průmyslu z hlediska poskytovaných odměn a posílit dynamiku růstu průměrných výdělků i proti některým úvahám a koncepcím plánovacích komisí.

Zmírnění disparit zde vystupuje jako politická naléhavost s přihlédnutím ke stále obtížnější situaci v oblasti zabezpečení potravinářského průmyslu potřebnými pracovními silami požadované kvalitativní úrovně v souvislosti se stále náročnějšími úkoly tohoto odvětví.

Účelem následující stručné charakteristiky situace v oblasti odměňování potravinářského průmyslu je předložit argumenty, které by podpořily vyšší mzdový nárůst v odvětví, které má základní povinnosti ve výživě obyvatelstva a ve kterém jsou i přes významný technický pokrok stále velmi nepříznivé pracovní podmínky. Ztížené pracovní podmínky jsou průběžně předmětem výzkumu v oblasti pracovní ergonomie (Blažek K. — Ergonomická a zdravotnická problematika v jednotlivých oborech potravinářského průmyslu).

MZDOVÝ VÝVOJ V 7. A 8. PĚTILETCE

Vývoj odměňování v potravinářském průmyslu v 7. pětiletce probíhal pod vlivem působení ekonomických nástrojů (souborů opatření ke zdokonalení soustavy plánovitého řízení) pozitivně. Prostřednictvím uplatňování ekonomických nástrojů byl posílen tlak na efektivnost výroby a prostřednictvím účinné hmotné stimulace jakosti se zvýšila i kvalita potravinářských výrobků.

Mzdový vývoj zachoval proporcionalitu. V průběhu pětiletky byl zabezpečen nárůst produktivity práce v upravených vlastních výkonech (UVV) o 30 % při růstu průměrné mzdy o 13,9 %, což představuje předstih růstu produktivity práce proti růstu průměrné mzdy 2,2 : 1. Na 1 % nárůstu upravených vlastních výkonů připadalo 0,47 bodů přírůstkového normativu, a to v podstatě v obou republikách.

Růst produktivity práce zabezpečoval přírůstek UVV 2,94 %. Za první tři roky 7. pětiletky bylo tak dosaženo růstu produktivity práce plánovaného pro období celé pětiletky. Částečně tak byly zmírněny neodůvodněné výdělkové disproporce, které vznikly v průběhu 5. a 6. pětiletky.

V roce 1985 bylo dosaženo průměrné měsíční mzdy 2 874 Kčs (2 912 Kčs v ČSR a 2 738 Kčs v SSR), přičemž vzájemné relace potravinářského průmyslu k průmyslu celkem byly v ČSR 92,6 a v SSR 91,2 (úroveň roku 1980). Průměrné mzdy v průmyslu celkem činí 3 106 Kčs, v národním hospodářství 2 995 Kčs, v družstevním zemědělském sektoru 3 084 Kčs, ve státním zemědělském sektoru 2 967 Kčs. Ve srovnání vzájemných relací průměrných mezd k průmyslu celkem představuje potravinářský průmysl v roce 1980 relaci 90,3 %, v roce 1983 relaci 91,4 % a v roce 1984 relaci 91,7 %.

Dynamiku mzdového vývoje pozitivně ovlivnily některé základní faktory, které v tomto období měly zcela mimořádnou působnost.

Především šlo o možnost uplatnění vstřícného plánování, kdy přijetím vyšších úkolů v rozhodujících ukazatelích pro tvorbu mezd (tj. v upravených vlastních výkonech a rentabilitě) to představovalo jen v ČSR cca 220 mil. Kčs mzdových prostředků, i když je třeba brát v úvahu poměrně nízkou výchozí úroveň směrnice pro 7. pětiletku v závazných ukazatelích.

Další možnost získání nadplánovaných mzdových prostředků spočívala v překračování rozhodujících ukazatelů v etapě realizace plánu. Vysoký objem upravených vlastních výkonů a příznivý ukazatel rentability představoval v ČSR dalších cca 300 mil. Kčs na mzdách.

Účinným podnětem působícím na výdělkovou úroveň v potravinářském průmyslu byla stimulace I. stupně jakosti (výjimka dvojnásobné procentní sazby z objemu tržeb proti ostatním odvětvím národního hospodářství) a v ČSR to znamenalo další nadplánované mzdové prostředky ve výši cca 250 mil. Kčs.

Vliv hmotné stimulace na výrobci I. stupně jakosti představoval v 7. pětiletce v průměru 1 % výdělkového růstu meziročně. Zvláště výrazně se tato hmotná stimulace uplatnila v mlékárenském a masném průmyslu, dále v pivovarech a sladovnách a v čokoládovnách.

Příznivý mzdový vývoj v 7. pětiletce dále pozitivně ovlivnilo mzdové zvýhodnění rozhodujících profesí v masném průmyslu a mzdové zvýhodnění vybraných profesí v potravinářském průmyslu (72 mil. Kčs pro 37 150 dělníků) spolu se stimulací vícesměnného provozu.

Ve struktuře mezd vzrostl v období 7. pětiletky podíl pobídkové složky na úkor základní složky cca o 1 % meziročně a v roce 1985 představuje cca 25 %, z toho prémie a odměny 21 % a podíly 4 %. Projevuje se zde značná mezioborová diferenciací. Podíl prémie a odměn se pohybuje např. v ČSR od 19,5 % (cukrovarnický průmysl) do 28,1 % (čokoládovny), podíly na hospodářských výsledcích od 3,9 % (masný průmysl, konzervárny a lihovary) až do 8,8 % (tabákový průmysl).

Návrh pro 8. pětiletku předpokládá ve svém souhrnu vysokou dynamiku růstu produktivity práce při současně značně úsporném mzdovém vývoji.

Dynamika růstu nominálních mezd je stanovena v souladu s koncepcí FMPSV pro 8. pětiletku znovu na základě meziodvětvové diferenciací. V této souvislosti bylo potravinářskému průmyslu přiznáno nižší tempo růstu průměrných výdělků než představuje růst průměrných výdělků za průmysl celkem i za celé národní hospodářství.

Progresivnost úkolů 8. pětiletky je zřejmá z porovnání s výsledky 7. pětiletky:

	7. pětiletka (1985/1980)		8. pětiletka (1990/1985)	
	produktivita práce z UVV	průměrná mzda	produktivita práce z UVV	průměrná mzda
ČSSR	132,8	113,3	144,9	105,1
ČSR	132,6	114,6	143,8	105,0
SSR	134,1	112,4	147,5	105,2

Zatímco plánovaný mzdový nárůst za 8. pětiletku je v odvětví zemědělství 6,4–6,6 %, v průmyslu celkem 5,9–6,1 % a v celém národním hospodářství 6,5–6,7 %, v potravinářském průmyslu pouze 5,1–5,3 %.

Jestliže je očekávaný index růstu upravených vlastních výkonů 99,6 a index produktivity práce 18,3, potom nelze chápat jako příznivou podmínku pro rozvoj potravinářského průmyslu takový plán, který určoval růst objemu upravených vlastních výkonů v roce 1986 o 10 %, ale růst objemu mzdových prostředků pouze kolem 1 %.

Proti reálně dosahované relaci růstu produktivity práce a průměrných výdělků v průměru 1,5–2 : 1 je stanovená relace více než 10 : 1.

Dynamika růstu produktivity práce je založena především na snižování materiálové náročnosti a podílu materiálových nákladů na výkonech. Přitom požadavek stálého snižování materiálových nákladů je pro potravinářský průmysl často nerealizovatelný z hlediska charakteru výroby potravin a zachování stanovených technologických postupů bez vlivů na kvalitu výroby.

Tato skutečnost dokumentuje vysokou náročnost podmínek dalšího rozvoje ekonomiky potravinářského průmyslu.

Uvážíme-li faktory, které příznivě ovlivnily mzdový vývoj v 7. pětiletce, lze předpokládat, že nemohou mít stejný účinek i v následujícím období. Nelze očekávat, že vzniknou vyšší nadplánované mzdové prostředky z přijetí vstřícných plánů i z oblasti překračování rozhodujících ukazatelů v etapě realizace plánů, a to vzhledem k vysoké úrovni kvalitativních ukazatelů a velmi omezeným možnostem přijetí vyšších úkolů nad tuto úroveň.

Rovněž vysoký plánovaný růst objemu upravených vlastních výkonů (o jehož reálnosti jsou diskuse) bude v souvislosti se současnou situací na vnitřním trhu (relativní nasycenost trhu základními potravinami) znamenat větší či menší problémy s dodávkami do tržních fondů, tj. s odběrem produkce do obchodních organizací. S tím samozřejmě souvisí i vlastní tvorba mzdových prostředků.

Plnou pozornost je proto třeba věnovat posílení výdělkové úrovně cestou hmotné stimulace výrobků I. stupně jakosti, jejíž výše bude závislá na objemu tržeb za tyto výrobky a na sazbě z normativů mzdových prostředků na upravených vlastních výkonech.

Tato forma připočitatelných částek může znamenat pro organizace potravinářského průmyslu významnou položku pro získání nadplánovaných mzdových prostředků. Možný problém tvorby těchto zdrojů bude závislý na momentálních ekonomických podmínkách výrobních organizací.

Vzhledem ke stanoveným ukazatelům 8. pětiletky pro potravinářský průmysl a vzhledem k očekávanému nepříznivému mzdovému vývoji je nezbytně nutno mobilizovat v odvětví všechny dostupné rezervy ve zvyšování produktivity práce ve snaze zmírnit znovu narůstající společensky neodůvodněný výdělkový propad. Bude se nutně jednat o racionalizační opatření ve struktuře zaměstnanosti (vysoký podíl důchodců, brigádníků, zahraničních pracovníků), v růstu kvalifikace pracovníků, v urychlení procesu substituce pracovní síly technikou (tj. procesu vědeckotechnického rozvoje) i v racionalizaci práce neinvestičního charakteru (např. uspořádání výrobních a pomocně obslužných procesů, optimalizace dodavatelско-odběratelských vztahů, optimalizace rozvozu výrobků apod.).

ÚROVEŇ PRŮMĚRNÝCH VÝDĚLKŮ V POTRAVINÁŘSKÉM PRŮMYSLU

Jak již bylo uvedeno, v potravinářském průmyslu byl v průběhu 7. pětiletky zabezpečen nárůst produktivity práce z upravených vlastních výkonů téměř o 30 %. I když se dynamika růstu produktivity práce zvýšila, tempo růstu průměrných výdělků se snížilo a není vytvořen dostatečný prostor pro naléhavé řešení některých aktuálních problémů v oblasti odměňování. Průměrné mzdy pracovníků oborů potravinářského průmyslu jsou pod úrovní průměrné mzdy průmyslu a ještě výrazněji zaostává hodinová mzda, což dokazují údaje z roku 1985:

potravinářský průmysl	16,19 Kčs
všeobecné strojírenství	18,37 Kčs
průmysl celkem	19,14 Kčs
státní statky	17,13 Kčs
JZD (srovnatelně)	18,02 Kčs

Hodinový výdělek v potravinářském průmyslu je navíc ovlivněn vysokým stupněm přesčasové práce, která souvisí se zajištěním sezónní a kampaňové výroby a se zajištěním denního zásobování obyvatelstva.

Šetření ve vybraných podnicích oborů potravinářského průmyslu poskytlo podklady pro formování některých základních problémů v oblasti odměňování.

První i druhá etapa programu zvýšení ekonomické účinnosti mzdových soustav (ZEUMS) znamená celou řadu pozitivních a žádoucích změn v soustavě od-

měňování a její postupné uplatňování v organizacích potravinářského průmyslu je podmíněno zkvalitněním normotvorné základny. S posílením tarifní složky mzdy na úkor pobídkové složky a podle platných zásad druhé etapy ZEUMS přehodnotila tato mzdová přestavba pracovní zařazení jednotlivých profesí a dala celému systému zařazení pracovníků do osobních tříd exaktnější charakter.

I když první zkušenosti s uplatňováním druhé etapy ZEUMS jsou většinou hodnoceny kladně, a to především v kategorii dělníků, a i když se dá postupně očekávat nejen prohloubení diferenciací podle zásluhovosti, ale podle ekonomických podmínek organizací i možné zlepšení výdělkové úrovně z titulu přiznaných vyšších tarifních stupnic, nemohla tato mzdová přestavba vyřešit a ani nevyřešila ožehavé a nanejvýš naléhavé problémy týkající se některých kategorií pracovníků.

Ve skupině technicko-hospodářských pracovníků se situace v odměňování vyvíjí příznivě, a to především ve vyšších třídách. Naopak posílení výdělkových možností je nutné u pracovníků zařazených do 7. až 10. tříd, kde jde většinou o funkce málo atraktivní, ovšem pro zajištění chodu podniku nepostradatelné (např. mzdové účetní, rozpočtáři, plánovači, zásobovači apod.). V průměru však činila mzda technicko-hospodářských pracovníků např. v CSR v roce 1985 3 361 Kčs (v průmyslu 3 497 Kčs) a proti roku 1980 vzrostla o 15,1 %, zatímco průměrná mzda dělníků vzrostla od roku 1980 o 14 %. Průměrné mzdy technicko-hospodářských pracovníků rostly v období 7. pětiletky rychleji než průměrné mzdy dělníků, a to i přes realizaci mzdových zvýhodnění v kategorii dělníků. Relace průměrných mezd technicko-hospodářských pracovníků a dělníků činí v roce 1985 119,3 : 100, přičemž dochází ke značné mezioborové diferenciaci (masný průmysl 105,3 : 100, tabákový průmysl 103,7 : 100).

V současné době je třeba věnovat hlavní pozornost těm kategoriím pracovníků, které znatelně snižují průměrné výdělky za potravinářské obory i za odvětví celkem. Protože největší výdělkové propady se projevují v kategorii dělníků, byl této skupině pracovníků věnován větší prostor pro podrobnější analýzu výrobních podmínek ve vazbě na dosahovanou úroveň výdělků (tab. I).

Posuzujeme-li v kategorii dělníků jednotlivé skupiny dělnických povolání z hlediska jejich průměrných výdělků, je možno konstatovat, že kvalifikovaní děl-

I. Přehled výdělků dělníků vybraných odvětví za rok 1984 v Kčs (ČSSR)

Odvětví	Měsíční mzda	Prémie a odměny		Podíly na hosp. výsl.	
		měsíčně	% z celk. mzdy	měsíčně	% z celk. mzdy
Průmysl celkem	2 974	605	20,4	75	2,6
Všeobecné strojírenství	2 899	582	20,1	49	1,7
Strojírenství	2 983	602	20,2	72	2,4
Elektrotechnický průmysl	2 525	525	20,8	73	2,9
Lehký průmysl	2 354	580	24,7	58	2,5
Potravinářský průmysl	2 230	575	25,8	100	4,5

Pramen: Údaje FMPSV

níci v oborech potravinářského průmyslu zaostávají za ostatními srovnatelnými profesemi.

V praxi uplatňovaná meziodvětvová diferenciacie ovlivňuje nepříznivě úroveň výdělků téměř všech dělnických profesí a je jednou z hlavních příčin mimořádně vysoké fluktuace pracovníků potravinářského průmyslu v dělnických kategoriích.

Tab. II uvádí přehled průměrných hodinových výdělků vybraných dělnických profesí stejného charakteru ve výrobní organizaci ČKD Praha a v některých organizacích potravinářského průmyslu, dokumentující projev mezioborové diferenciacie.

II. Základní mzdové tarify ve vybraných dělnických profesích v ČKD Praha a některých oborech potravinářského průmyslu v Kčs za hodinu

Profese	ČKD Praha	Tukový průmysl	Mlékárenský průmysl	Pekárenský průmysl	Masný průmysl	Strojbal Praha
Dělník ve skladu	12,04	11,21	11,32	11,06	10,78	10,05
Strojník energetických zařízení	15,23	13,12	14,01	13,26	13,15	13,87
Dělník energetických zařízení	13,52	12,01	11,68	10,22	10,84	11,20
Topič	13,73	12,18	11,23	10,28	12,38	11,39
Nástrojář	17,84	x	x	x	x	16,23
Údržbář	17,65	15,25	16,71	15,66	15,13	16,07
Provozní zámečník	17,28	17,21	16,90	16,27	16,04	16,13
Provozní elektrikář	16,75	15,27	15,31	14,11	15,55	15,85
Instalatér	15,26	13,92	14,81	15,12	14,07	14,21
Řidič vysokozdvizných vozků	14,04	13,05	13,21	12,78	12,91	13,12
Řidič nákladních vozů	15,52	14,12	16,12	16,85	16,31	15,35
Manipulační dělník	12,04	10,91	10,13	11,05	11,98	10,43
Uklízečka	9,91	8,24	8,32	8,67	8,35	8,89

Pramen: Vlastní šetření

Z přehledu vyplývá, do jaké míry ovlivňuje úroveň pobídkové složky a úroveň podílů na hospodářských výsledcích celkový průměrný výdělek. Kromě Strojbalu Praha, který vyrábí strojní zařízení (výrobní zařízení srovnatelné s organizací ČKD), je nižší výdělková úroveň v potravinářských organizacích velmi výrazná.

V kategorii dělníků zaostávají za průměrným výdělkem především pracovníci v expedici, skladech, při pracích spojených s balením a adjustací výrobků apod. Ve většině organizací dosahují výrazně nižších průměrných výdělků, i když přiznaný výchozí mzdový tarif se do značné míry shoduje a pracovníci jsou zařazeni do stej-

ných tříd. Podstatnější rozdíl je ovšem v přiznání pobídkové složky. Tento jev má v oborech potravinářského průmyslu obecný charakter a lze jej dokumentovat přehledem z vybraných potravinářských organizací (tab. III). Je třeba připomenout, že tato skupina tvoří 1/3 všech dělnických zařazení v potravinářském průmyslu celkem. Bude proto výhledově nutné přehodnotit systém používaných mzdových forem včetně podpory pobídkové složky.

Specifickým problémem vyžadujícím naléhavé řešení je nejpočetnější skupina dělnických kategorií, zařazená jako dělník potravinářského průmyslu (dělník hlavní výrobní činnosti) a představující podstatnou část kategorie výrobních dělníků. Celkem představuje více než polovinu dělnických povolání celkem. Jedná se o dělníky na různých typech zpracovatelských pásových linek. Narůstá zde rozpor mezi nutnou potřebou těchto pracovníků pro zajištění průmyslové výroby a mezi úrovní jejich výdělků. V této kategorii pracovníků je nejvyšší fluktuace, jejíž příčiny spočívají mj. v nízké odměně při ztížených pracovních podmínkách.

Je třeba zdůraznit, že právě v těchto provozech se nejvíce projevují všechny negativní dopady specifík potravinářské výroby. Máme na mysli typy linek, kde jsou pracovníci zařazení do 3. až 4. osobní třídy (většinou jsou jen zaučení) a jsou vystaveni stálému působení ztížených pracovních podmínek. Jejich průměrný měsíční výdělek je ze společensko-sociálních důvodů neúnosný.

Typickými představiteli těchto linek jsou lahvární, stáčírny mléka, drůbežářské linky, třídírny vajec, balení mouky, linky při výrobě některých druhů pečiva, výroba nápojů, některé linky na čištění šláv, řezání a vyluhování řepy v cukrovaroch, konzervářské linky na výrobu konzervované zeleniny a ovoce apod. Průměrný hodinový výdělek se v těchto případech pohybuje ve vybraném vzorku od 9,04 do 12,75 Kčs.

Pro srovnání průměrných výdělků pracovníků ve vybraných vzorcích uvádíme v tab. IV průměrné výdělky na linkách srovnatelného charakteru při plném počtu pracovních dní v průměru ve 4. a 5. osobní třídě při 100% plnění výkonových norm (rok 1985).

Z přehledu je zřejmé, že v potravinářském průmyslu zaostává úroveň pobídkové složky. Přitom je třeba připomenout, že výběr vzorku se výlučně týkal organizací s uplatňováním II. etapy ZEUMS, tj. při zpevněných mzdových tarifech a snížené úrovni pobídkové složky. Poskytovaná pobídková složka zde nedává dostatečný prostor ani pro účinnou diferenciaci, ani pro účinnou motivaci k práci.

Při srovnávacím šetření výrobních podmínek v organizacích Tesly (výroba žárovek a přijímačů) a v uvedených potravinářských organizacích navíc jasně vyplynul faktor ztíženého pracovního prostředí v potravinářském průmyslu a jeho nedocení. I když např. pracovníci Tesly jsou při práci na linkách někdy vystaveni značnému teplu a pracují např. s plynem a se rtutí (ostatně je to zhodnoceno v příplatech), převládá zde příznivější a atraktivnější pracovní klima než při výrobě potravin.

Některé výrobní linky s vysokou výkonností a s vysokými technickými parametry, tzn. i s nároky na kvalifikovanější pracovní síly, obsluhují pracovníci zařazení do vyšších osobních tříd. Např. na porážkových linkách v masném průmyslu jsou pracovníci zařazení v průměru od 6. do 8. třídy. Mzdový tarif je v rozpětí 10,04–13,05 Kčs s průměrným měsíčním platem 2 483–3 374 Kčs. Pro srovnání lze uvést, že výrobní dělníci na linkách při kompletaci vakuových žárovek ve výrobní organizaci Tesla Holešovice zařazení do 6. až 8. třídy mají mzdový tarif v rozpětí 11,66–13,90 Kčs/h s průměrným měsíčním platem 2 721–3 827 Kčs.

Mezi průměrnými výdělky na jednotlivých typech výrobních linek existuje značná diferenciacie, a to podle výkonnosti zařízení a podle úrovně jeho technických parametrů.

III. Struktura průměrných hodinových výdělků vybraných potravinářských oborů v KČS

Organizace	Výrobní dělníci			Expedice, sklad, balení		
	mzdový tarif	pohybl. složka	celkem	mzdový tarif	pohybl. složka	celkem
Drůbež. průmysl						
ČSR						
Černožice	11,98	5,06	17,04	10,34	2,10	13,44
Hradec Králové	10,88	4,29	15,11	10,82	1,71	12,53
Hydin. průmysl						
SSR						
Trnava	10,10	3,46	13,56	10,41	2,54	12,94
Košice	9,75	2,83	12,58	9,23	2,52	11,75
Zvolen	10,12	3,50	13,62	10,98	1,73	12,70
Mlýn. a pekár. průmysl						
ČSR						
Pardubice	12,59	4,17	16,76	8,04	2,07	10,11
Cukrovar. průmysl						
Praha	11,22	2,97	14,19	8,59	2,46	11,15
Čokoládovny Figaro						
SSR						
Bratislava	9,91	3,39	13,30	9,30	2,86	12,16
Trnava	11,—	2,82	13,82	11,21	2,43	13,64
Mlékár. průmysl						
SSR						
Košice	11,58	3,13	14,71	10,07	2,34	12,41
Zvolen	11,64	1,88	13,52	11,60	2,07	13,67
Masný průmysl						
SSR						
Prešov	14,40	4,04	18,44	10,62	2,22	12,84
Bratislava	13,64	3,71	17,35	13,11	2,45	15,56
Konzerv. a lihovary						
ČSR						
Seliko Olomouc	11,23	3,67	14,90	9,87	2,53	12,40
Uh. Hradiště	10,37	2,73	13,10	9,30	2,28	11,58
Pivovary a sladovny						
Praha	11,71	5,07	16,78	8,27	3,08	11,35
Jihočeské pivovary	11,19	5,95	17,14	8,96	2,80	11,76

Pramen: Vlastní šetření

V rámci dělnických povolání v potravinářských organizacích je třeba se zmínit o postavení dělníků v dopravě.

Tato skupina patří k nejlépe placeným dělnickým povoláním v potravinářském průmyslu. Kromě masného průmyslu, kde průměrný výdělek výrobních děl-

IV. Struktura průměrných výdělků v synchronizované výrobě za rok 1985 v Kčs

Typ linky (v průměru 4. a 5. tř.)	Zákl. mzdový tarif Kčs/h	Celkový Ø měs. výdělek v Kčs včetně prémie, odměn a přípl.	Podíl pobídk. složky v %
Textilní průmysl			
přádky	8,60	2 756	41,0
tkadly	8,21	2 699	42,2
Oděvní průmysl			
konfekce — šičky	8,50	2 366	32,0
švadly	8,80	2 365	29,3
Obuvnický průmysl			
šicí linky	8,80	2 606	36,0
Elektrotechn. průmysl			
Tesla			
linky — žárovky	8,50	2 820	43,0
Tesla			
linky — elektropřijímače	8,80	2 989	56,0
Cukrovarnický průmysl			
řezání a vyluhov.			
šťáv z řepy	9,00	3 050	44,0
čištění šťáv	7,84	2 942	49,3
saturace	8,50	3 020	47,0
Mlékárenský průmysl			
stáček linky	8,50	2 458	34,3
lahvárna	7,80	2 094	29,2
Drůbežářský průmysl			
třídní vaječ	7,64	1 944	25,3
linka krmiv a ošetř. drůbeže	7,68	1 974	26,0
přípravna a holení	6,38	1 614	25,0
Konzervárny a lihovary			
nápojářská linka	8,35	1 843	13,9
konzervárna — výroba	7,84	1 972	24,4
plnicí linka — lihoviny	7,19	1 892	28,0
kečupová linka	6,64	1 980	36,0
hrášková linka	6,93	2 087	37,0
Mlýnský a pekář. průmysl			
výroba pečiva	9,92	2 629	33,3
balička mouky	8,80	2 094	20,1
Masný průmysl			
výroba konzerv	9,38	2 107	15,4
masná výroba	9,84	2 546	26,6

Pramen: Vlastní šetření

někdy ovlivňují vyšší průměry na porážkových linkách, převyšuje průměrný výdělek řidičů v dopravě výdělky ostatních kategorií dosti výrazně. V celostátním průměru v absolutních hodnotách je dokonce plat řidičů potravinářského průmyslu ještě před vlastním resortem dopravy ČSAD a resortem paliv a energetiky. Je třeba vzít ovšem v úvahu zcela specifický charakter jejich pracovní doby, v mnohých přípa-

dech denní zásobování obyvatelstva čerstvými potravinami a časný ranní rozvoz včetně denního svozu surovin, což také způsobuje vysokou fluktuaci v kategorii řidičů, a ani výhodné finanční podmínky dostatečně nekompenzují ztížené pracovní podmínky v určitých oborech potravinářského průmyslu.

ZÁVĚR

V oblasti odměňování jsou v potravinářském průmyslu některé závažné problémy, které nejen nebyly v průběhu uplynulých let řešeny, ale neustále se prohlubují. V období plnění náročných úkolů 8. pětiletky, při vysokých kvalitativních ukazatelích a současně úsporném mzdovém vývoji je třeba věnovat řešení některých naléhavých otázek maximální pozornost, protože nedostatečná motivace pracovníků může v krajních případech ohrozit zabezpečení plánovaných úkolů výroby.

Předcházející rozbor naznačil některé neúnosné disproporce ve vývoji odměňování pracovníků potravinářského průmyslu.

V rámci tvorby vlastních zdrojů na mzdy bude stát potravinářský průmysl před nesmírně obtížným problémem. Doposud veškerá dynamika nárůstu mezd se koncentrovala v oblasti snižování nákladů. Rovněž dynamika růstu UVV v 8. pětiletce se má znovu realizovat úsporou materiálových nákladů.

Je tedy pravděpodobné, že plán 8. pětiletky nejen nedává reálnou možnost problémy v odměňování odstranit nebo alespoň omezit, ale bude někdy obtížné zajistit i minimální plánovaný mzdový nárůst.

Problematika úrovně mezd v potravinářském průmyslu a jeho postavení v meziodvětvové diferenciaci jsou dány především zařazením oborů a činností do tarifních stupnic a kvalifikačních tříd dělníků.

Řešení některých naléhavých otázek v oblasti úprav stupnic mzdových tarifů a kvalifikačních tříd je objektivně zdůvodněno i podstatnými změnami výrobně technických podmínek práce v řadě oborů potravinářského průmyslu v průběhu posledních dvou pětiletěk.

Nepříznivá je i struktura výdělků pracovníků potravinářského průmyslu — nízká úroveň tarifních tříd i stupnic znamená, že celkový výdělek je utvářen za cenu vyššího fondu odpracovaných hodin.

Problematika odměňování vyžaduje naléhavě některá opatření. Vzhledem k omezeným možnostem řešení těchto problémů prostřednictvím výraznějších úprav plánu je nezbytné využít všech možností ke zvýšení objemu prostředků na mzdy v zájmu zmírnění zaostávání výdělkové úrovně a posílení stabilizace pracovníků a podpořit tak rozvoj ekonomiky potravinářského průmyslu.

Jde tedy o to, aby obory potravinářského průmyslu v rámci svých intenzifikačních programů využívaly všech doposud dostupných rezerv především v oblasti materiálových úspor, aniž by byla snížena jakost výrobků, aby byl efektivně využíván potenciál výrobního zařízení i potenciál pracovních sil s použitím účinného systému osobní hmotné i nehmotné stimulace.

Došlo 22. 10. 1986

KLAPKOVÁ H., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Vývoj odměňování v potravinářském průmyslu

Zeměd. Ekon., 33, 1987, č. 5, s. 389–400. — 4 tab., res. čes., rus., angl., něm.

potravinářský průmysl, odměňování, analýza vývoje, analýza srovnávací, výsledky výzkumu

Článek předkládá souhrnnou analýzu vývoje odměňování pracovníků potravinářského průmyslu a porovnává ho s odměňováním v ostatních odvětvích národního hospodářství. Poukazuje na vlivy meziodvětvové diferenciaci i vlivy mimokvalifikačních faktorů ve specifických podmínkách výroby v jednotlivých potravinářských oborech. Cílem článku je přinést některé argumenty pro zvýšení výdělků pracovníků potravinářského průmyslu a pro posílení motivační funkce mzdy s ohledem na rozvoj ekonomiky tohoto odvětví jako jednoho z hlavních faktorů ovlivňujících výrobu potravin podle potřeb společnosti.

КЛАПКОВА Г., Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Манесова 75, 120 58 Прага 2

Развитие оплаты труда в пищевой промышленности

Zeměd. Ekon., 33, 1987, № 5, с. 389–400. — 4 табл., рез. чешск., русск., англ., нем.

пищевая промышленность, оплата труда, анализ развития, сравнительный анализ, результаты исследования

В данной статье представлен комплексный анализ развития оплаты труда работников пищевой промышленности и сравнение его с оплатой труда в остальных отраслях народного хозяйства. Отмечается влияние межотраслевой дифференциации и влияние неквалификационных факторов в специфических условиях производства в отдельных отраслях пищевой промышленности. Цель статьи заключается в нахождении некоторых аргументов для повышения результатов нормы выработки работников пищевой промышленности и для укрепления мотивировки функции заработной платы с учетом развития экономики данной отрасли как одного из главных факторов, обуславливающих производство продуктов питания по потребности общества.

Development of Remuneration in Food Industry

Zeměd. Ekon., 33, 1987, No. 5, pp. 389–400. — 4 tabs, summaries in cs, ru, en, de

food industry, remuneration, analysis of development, comparative analysis, results of research

In this article we present a summary analysis of the development of remuneration of food-industry workers and we compare this remuneration with the wages in the other branches of national economy. Attention is paid to the factors of inter-branch differentiation as well as to the other, not only qualification, factors in the specific conditions of production in individual food branches. The objective of this article is to offer some arguments for increasing the wages of food-industry workers and for enhancing the stimulating function of wages with respect to development of the economy of this branch as one of the principle factors affecting food production according to the needs of the society.

KLAPKOVÁ H., Forschungsinstitut für die Ökonomik der Landwirtschaft und Ernährung,
Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Entwicklung der Vergütung in der Nahrungsgüterindustrie

Zeměd. Ekon., 33, 1987, Nr. 5, S. 389–400. — 4 Tab., Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

Nahrungsgüterindustrie, Vergütung, Entwicklungsanalyse, Vergleichsanalyse, Forschungsergebnisse

Im Beitrag wird eine Gesamtanalyse vorgelegt der Entwicklung der Vergütung der Beschäftigten in der Nahrungsgüterindustrie. Diese wird verglichen mit der Vergütung in den anderen Zweigen der Volkswirtschaft. Es wird auf die Einflüsse der zwischenzweiglichen Differenzierung sowie von außerhalb der Qualifizierung liegenden Faktoren unter spezifischen Produktionsbedingungen in einzelnen Nahrungsgüterbereichen hingewiesen. Ziel des Beitrages war es, einige Argumente zur Erhöhung der Einkünfte der Beschäftigten in der Nahrungsgüterindustrie sowie zur Verstärkung der Motivierungsfunktion des Lohnes anzuführen unter Berücksichtigung der Entwicklung der Ökonomik dieses Zweiges als einer der Hauptfaktoren, von denen die Nahrungsgüterproduktion entsprechend dem Bevölkerungsbedarf beeinflußt wird.

Adresa autorky:

Ing. Hana Klapková, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

INFORMACE O VÝZKUMNÉ ČINNOSTI ÚSTAVU RACIONALIZACE ŘÍZENÍ A PRÁCE

I přes delimitaci části pracovníků a odpovídajících činností k 1. 1. 1986 z ústavu na ředitelství oborového podniku Agrodat, jehož je ÚRRP účelovou organizací, zůstává záběr odborné činnosti ústavu značně široký. Předmět jeho činnosti byl zpřesněn rozhodnutím ministra zemědělství a výživy ze dne 23. 12. 1985 a zahrnuje tyto základní věcné oblasti:

- racionalizace pracovních procesů a ekonomika práce v zemědělství;
- ergonomie v zemědělství;
- podniková a vnitropodniková organizace a řízení;
- vnitropodnikový chozrasčot, plánování a ekonomika;
- tvorba normativní základny na úseku živé práce a nákladových normativů;
- plánovitě a operativně řízení výrobních procesů v zemědělství s uplatněním výpočetní techniky.

Výzkumná, vývojová a realizační činnost ústavu je v rozhodující míře zaměřena na podnikovou sféru v zemědělství. Tuto orientaci překračuje na jedné straně oblast ekonomiky práce, která se zabývá i řešením dané problematiky na úrovni celého odvětví, na druhé straně je nevelká část kapacit ústavu zaměřena na vybrané otázky ekonomiky, organizace a řízení podniků potravinářského průmyslu.

Ústav usiluje cílevědomě a soustavně o komplexní přístup k řešení aktuálních problémů rozvoje a zdokonalování podnikové a vnitropodnikové organizace, řízení a ekonomiky. Výrazným znakem tohoto přístupu je jednak úsilí o důsledné provázání naturální a hodnotové stránky reprodukčního procesu a systému řízení zemědělského podniku, jednak o propojování metodicko-analytických činností a výstupů s využitím výpočetní techniky a s jejich transformací (pokud je to účelné) do podoby automatizačních projektů.

Výsledky výzkumné činnosti

Ústav racionalizace řízení a práce v Praze koordinoval a řešil v 7. pětiletce jeden rozsáhlý státní úkol rozvoje vědy a techniky a dva hlavní úkoly státního plánu ekonomického výzkumu. Kromě toho řešil několik dílčích úkolů a etap v hlavních úkolech, koordinovaných jinými organizacemi vědeckovýzkumné základny. Výsledky řešení výzkumných úkolů dokumentují následující charakteristiky:

Státní úkol RVT — VÍCEÚROVNŇOVÉ AUTOMATIZOVANÉ SYSTÉMY ŘÍZENÍ V ZEMĚDĚLSTVÍ — koordinátor ing. M. Hrabánková, CSc.

Na řešení tohoto úkolu participovalo dalších šest ústavů a organizací, zahrnoval 15 primárních a dva plošné realizační výstupy a byl rozčleněn do sedmi dílčích úkolů:

- *Koncepční, metodické a organizační principy tvorby víceúrovňového ASŘ zemědělství*
- *Principy jednotného zabezpečení tvorby víceúrovňového ASŘ zemědělství*
- *Jednotný systém využití automatizovaných informačních zdrojů na centrální úrovni řízení*
- *ASŘ středního článku řízení*
- *Víceúrovňový ASŘ biologických procesů v zemědělství*
- *Operativní řízení zemědělské výroby s využitím minipočítače ve vazbě na ASŘ podniku*
- *Řešení vybraných prvků řízení technologického procesu v reálném čase*

Dílčí úkol 03 byl řešen OZ PRŘVT Praha, DÚ 04 OZ PRR Nitra a Košice, DÚ 07 VÚZT Praha ve spolupráci s VÚPT Rovinka a JZD MÍR Velké Bílovice. Ostatní dílčí úkoly zpracovávaly řešitelské kolektivy ÚRRP a jejich výsledky lze charakterizovat takto:

Koncepční, metodické a organizační principy tvorby víceúrovňového ASŘ v zemědělství — odpovědný řešitel ing. M. Hrabánková, CSc.

Na základě kritické analýzy dosavadního zavádění ASŘ v zemědělství byla v dílčím úkolu zpracována nová koncepce rozvoje a zavádění víceúrovňového ASŘ v zemědělství a navrženo systémové uspořádání jeho jednotlivých strukturálních částí. V návaznosti na koncepci byla zpracována podrobná systémová analýza a syntéza reprodukčního procesu v zemědělské prvovýrobě a řídicích činnostech v zemědělství. Výsledků analytických prací bylo využito rovněž při ověřování vybraných typů matematických modelů, které se stalo základním východiskem při formulaci nového pojetí automatizace plánovacích prací v zemědělství.

Principy jednotného zabezpečení tvorby víceúrovňového ASŘ v zemědělství — odpovědný řešitel ing. M. Hrabánková, CSc.

Předmětem tohoto dílčího úkolu bylo vytvoření jednotné metodické základny pro řešitelské kolektivy všech dílčích úkolů a etap. Zahrnovala popis organizace řízení státního úkolu, standardní postupy při projektování a ověřování automatizovaných úloh, metodické a organizační pokyny pro realizaci výsledků řešení.

Víceúrovňový ASŘ biologických procesů v zemědělství — odpovědný řešitel ing. J. Vinš, CSc.

Dílčí úkol zahrnoval řešení ve dvou oblastech biologických procesů, a to v živočišné výrobě a v rostlinné výrobě. Předmětem řešení v oblasti živočišné výroby bylo rozšíření dříve vyvinutého systému SELEKS o další subsystemy (REPROVET, Analýza hybridizačního programu v chovu prasat, Vazba centrálního systému SELEKS na decentralizované zpracování údajů o chovu skotu a prasat na mini- a mikropočítačové technice zemědělských podniků) a využití vytvořených databází k celostátnímu řízení šlechtitelských, hybridizačních a reprodukčních programů. Řešení úkolu vyústilo do zpracování Jednotné informační soustavy v živočišné výrobě, která byla vedením MZVŽ ČSR schválena. Cílem řešení v oblasti rostlinné výroby bylo programové řešení databanky polních pokusů a její využití k tvorbě metodik vědeckého řízení výživy rostlin. Databanka polních pokusů je první rozsáhlou aplikací databankového systému ŠOFIS v resortu zemědělství. Pro velkou finanční a organizační náročnost však projekt není provozován v celém rozsahu.

Operativní řízení zemědělské výroby s využitím minipočítače ve vazbě na ASŘ podniku — odpovědný řešitel ing. K. Novotný, CSc.

Předmětem řešení dílčího úkolu bylo zabezpečení aplikačního programového vybavení pro minipočítačovou výpočetní techniku v resortu zemědělství. Programově byl vyřešen obecný a zabezpečující software (Pořízení dat, Číselníky, Specifické kontroly, Parametrické programy), umožňující nejen provozování funkčních subsystemů na minipočítačích, ale i komunikaci mezi minipočítači a středními počítači jako základ účelné dělby automatizovaného zpracování informací pro řízení mezi těmito typy počítačů. V návaznosti na zabezpečující software bylo v průběhu řešení vyprojektováno, ověřeno a předáno do Centrální knihovny programů (CKP) při PRŘVT Praha a PRR Bratislava několik desítek funkčních subsystemů. Tyto subsystemy jsou orientovány na všechny hlavní věcné oblasti řízení zemědělského podniku a zahrnují rovněž všechny fáze řízení: operativní plánování a řízení, operativní evidenci a kontrolu, analýzy a rozborů. Umožňují racionalizovat a ob-

jektivizovat rozhodovací aktivity vedoucích pracovníků zemědělských podniků. Do sféry operativního řízení patří i další projekty, které byly pod koordinací ÚRRP řešeny v rámci dílčího úkolu jinými organizacemi. Jde především o soubor 12 plodinových programů, řešený OZ PRR Nitra, který představuje specifickou variantu úloh operativního řízení rostlinné výroby a typový projekt péče o zemědělskou techniku, zpracovaný VVÚ STS a OZS Praha.

Hlavní úkol SPEV – PROBLÉMY REPRODUKCE PRACOVNÍCH SIL V ZEMĚDĚLSTVÍ A POTRAVINÁŘSKÉM PRŮMYSLU A VŠEOBECNÉ PRINCIPY MOTIVACE
– odpovědný řešitel doc. dr. A. Burian, CSc.

Úkol byl rozčleněn do čtyř dílčích úkolů:

- *Klasifikace pracovních činností a funkcí v zemědělství*
- *Prognóza vývoje pracovních sil v zemědělství do roku 2000*
- *Výzkum hmotných a nehmotných motivací a stimulů pracovní a společenské aktivity zemědělské populace*
- *Reprodukce pracovních sil v potravinářském průmyslu a jejich racionální využití*

První tři dílčí úkoly zpracovávaly řešitelské kolektivy ÚRRP, čtvrtý dílčí úkol řešitelský kolektiv VÚEZVŽ Praha.

V jednotlivých úkolech bylo dosaženo těchto výsledků:

Klasifikace pracovních činností a funkcí v zemědělství – odpovědný řešitel ing. L. Parfus

Východiskem řešení dílčího úkolu bylo objektivní hodnocení náročnosti a klasifikace dělnických a technickohospodářských funkcí v zemědělství. Celkem bylo hodnoceno a klasifikováno 52 dělnických pracovních funkcí s 694 pracovními činnostmi a bylo provedeno porovnání meziodvětvové parity zařazení prací do tarifních tříd. Na základě kritického hodnocení kvalifikačního katalogu byl porovnán soulad soustavy profesní přípravy pro dělnická povolání s tímto katalogem. Pokud jde o technickohospodářské pracovníky, bylo provedeno hodnocení náročnosti vybraných pracovních funkcí a posouzena vhodnost aplikace analytické metody klasifikace těchto funkcí.

Prognóza vývoje pracovních sil v zemědělství do roku 2000 – odpovědní řešitelé ing. J. Kolář, CSc. a ing. F. Brabec

Podstatnou část řešení úkolu tvoří analýza vývoje počtu a struktury pracovníků v zemědělství v letech 1966–1983 a prognóza vývoje počtu a struktury pro období 1985, 1990 a 2000. Výsledkem jsou rovněž normativy počtu pracovníků pomocných a obslužných provozů a činností v podnicích zemědělské prvovýroby a metodika jejich použití. Součástí řešení je hodnocení vlivu jednotlivých faktorů vědeckotechnického rozvoje na racionalizaci pracovního procesu v živočišné výrobě.

Výzkum hmotných a nehmotných motivací a stimulů pracovní a společenské aktivity zemědělské populace – odpovědný řešitel doc. dr. A. Burian, CSc.

Předmětem řešení úkolu bylo zkoumání úrovně funkčnosti a efektivnosti jednotlivých typů a forem materiálních a nemateriálních stimulů pracovní a společenské aktivity zemědělské populace na základě jejího stávajícího hodnotového systému a stanovení perspektivy jeho vývoje. Výsledkem řešení jsou návrhy na prohloubení motivační účinnosti peněžní odměny a klasifikace nejdůležitějších forem mimopeněžních odměn a charakteristika jejich stimulační funkce.

V tomto druhém hlavním úkolu, který byl řešen v ÚRŘP, byl na základě analýzy úlohy a postavení VHJ v potravinářském průmyslu, dodavatelsko-odběratelských vztahů, organizačních struktur a systému řízení zpracován návrh na racionalizaci organizačních a řídicích struktur. Výsledky úkolu byly využity při zpracování metodických směrnic MZVŽ ČSR a uplatněny při racionalizaci organizace řízení ve vybraných VHJ potravinářského průmyslu.

V následujícím přehledu budou stručně charakterizovány výsledky řešení dílčích úkolů a etap, které byly řešeny pracovními kolektivy ústavu v rámci hlavních úkolů, koordinovaných jinými pracovišti VVZ:

Prognóza vývoje kvalifikační struktury pracovních sil v zemědělství ČSSR do roku 2000 – odpovědný řešitel dr. ing. J. Holeček

Úkol byl zaměřen na zpracování zpřesněné koncepce kvalitativní stránky reprodukce pracovních sil v podmínkách vědeckotechnického rozvoje do roku 2000. Řešil problematiku vlivu změn charakteru, obsahu a dělby práce na kvalitativní strukturu pracovních sil a na potřebu změn v kvalifikaci pracovníků a otázky efektivnosti odborné složky vzdělání pracovníků činných v zemědělství. Výsledky řešení poskytly centrálním orgánům řízení podklady pro kvalifikovanou společenskou objednávku absolventů vysokých a odborných škol.

Ekonomické nástroje vnitropodnikového řízení v JZD a státních statcích – odpovědný řešitel ing. V. Maršík

Na základě analýzy naturálních a hodnotových vztahů v reprodukčním procesu ve 25 zemědělských podnicích s vysokou úrovní uplatňování vnitropodnikového chozrasčotu byl zpracován návrh konstrukce ekonomických nástrojů vnitropodnikového řízení, zabezpečující zvyšování efektivnosti zemědělské výroby. V návaznosti na analýzu uplatňování hodnotových vztahů mezi vnitropodnikovými jednotkami dané ekonomické struktury byl zpracován metodický návrh tvorby ekonomických nástrojů vnitropodnikového řízení, včetně variant systému hmotné zainteresovanosti a projektu ekonomických pravidel vnitropodnikového hospodaření, členěných na pravidla v oblasti přípravy zemědělské výroby, řízení zemědělské výroby a hodnocení výroby.

Zdokonalování mzdových soustav v zemědělství – odpovědný řešitel ing. B. Stojar, CSc.

Na základě analýzy využívání soustavy příplatků v zemědělství, prověření možnosti uplatnění letového mzdového postupu u dělníků, možnosti řešení jednotné stupnice a úprav odměňování THP byly řešeny otázky racionalizace normativního řízení odměňování, vyúsťující v návrh koncepce celostátního předpisu pro odměňování THP a ve zpracování námětů racionalizace systému odměňování dělníků. Obsahem řešení jsou návrhy na racionalizaci metody hodnocení pracovních činností v dělnických povoláních, úpravy katalogů, racionalizaci tarifní soustavy, mzdových příplatků a mzdových forem.

Systém normativní základny zemědělského podniku – odpovědný řešitel ing. V. Patříčný

Předmětem řešení úkolu bylo zpracování návrhu na systémovou tvorbu normativní základny zemědělské výroby se zaměřením na podnikovou a vnitropodnikovou úroveň řízení. Návrh se zabývá funkcí normativní základny, její strukturalizací, metodami tvorby norem a zásadami použití výpočetní techniky při tvorbě, aktualizaci a využívání normativní základny.

Tvorba a aktualizace technicko-ekonomických normativů pro vnitropodnikové řízení zemědělských podniků — odpovědný řešitel ing. F. Kovář, CSc.

Výsledkem řešení této etapy bylo zpracování nákladových normativů nejdůležitějších položek platného oborového kalkulačního vzorce. Nákladové normativy byly odvozeny z reprodukčního procesu v návaznosti jejich hodnotového zobrazení na naturální veličiny, jsou diferencovány podle výrobních podmínek a členěny podle etap prací, čímž umožňují širokou uplatnitelnost v různých podmínkách. V návaznosti na nákladové normativy byly zpracovány normálové kalkulace — 164 normálových kalkulací v rostlinné výrobě a 80 normálových kalkulací pro 21 kategorií a druhů hospodářských zvířat.

Zdokonalování normativů potřeby práce a pracovních sil pro plánování v zemědělské výrobě — odpovědní řešitelé ing. J. Poláčková, CSc. a ing. V. Maďa

Řešení etapy bylo zaměřeno na zpracování souboru celostátních jednotek pracnosti v rostlinné a živočišné výrobě pro období 8. pětiletky na základě analytické normativní metody. Základním východiskem byly normativní údaje o potřebě práce, členěné podle jednotlivých pracovních operací a podle variant mechanizačního vybavení prací. Pro výpočet celostátních jednotek pracnosti byly použity koeficienty četnosti zastoupení variant technologie a mechanizačního vybavení práce.

Metody plánování potřeby práce a pracovních sil v zemědělství pomocí výpočetní techniky — odpovědný řešitel ing. J. Poláčková, CSc.

Předmětem řešení etapy bylo zdokonalení normativní metody plánování potřeby práce a pracovních sil s využitím automatizačních prostředků. Na základě metodiky plánování byl zpracován a ověřen automatizovaný projekt výpočtu plánu potřeby práce a pracovních sil v rostlinné a živočišné výrobě a příslušné uživatelské příručky. Projekt je určen pro roční a střednědobý horizont v podnikové a vnitropodnikové sféře řízení a při plošném uplatnění automaticky zpracovává plány pro střední článek řízení. Normativní základnu pro tvorbu plánů tvoří jednotky pracnosti v rostlinné a živočišné výrobě.

Zdokonalení principů a metod vnitropodnikového řízení v potravinářském průmyslu — odpovědný řešitel ing. Z. Šklubal, CSc.

Řešení úkolu bylo zaměřeno především na zdokonalení operativního řízení v závodech potravinářského průmyslu, a to v oblasti operativního plánování, operativní přípravy výroby a operativně technické evidence s využitím výpočetní techniky. Byly stanoveny technické, organizační a normativní předpoklady budování ASŘ v závodech potravinářského průmyslu a pro praktickou aplikaci v projekční práci byla provedena podrobná dekompozice subsystému operativního řízení.

Ekonomika a racionalizace práce v chovu skotu — odpovědný řešitel ing. J. Košířal

Při řešení úkolu byl respektován komplexní přístup a akcentována tři základní hlediska: racionalizace pracovních procesů a postupů, normování potřeby živé práce a zdokonalování pracovních podmínek a pracovního prostředí (využití ergonomických disciplín ke stanovení celkové zátěže organismu pracovníků při obsluze strojů, linek a zvířat) v objektech pro chov všech základních kategorií skotu. Specifickým výstupem tohoto úkolu bylo zpracování normativů a pracovních náplní technickohospodářských pracovníků a nepřímých výrobních pracovníků pro specializované výrobní jednotky v chovu skotu, vytvořené na základě průzkumu 348 provozů. Výsledky řešení tohoto úkolu byly využity při zpřesňování typizačních směrnic pro projektování staveb pro chov skotu, vydávaných Agropojektem.

Na základě analýzy strojních a technologických prvků, pracovních a technologických postupů byla navržena racionalizační opatření pro zdokonalení a vývoj strojů a linek při současném respektování požadavku minimalizace spotřeby živé práce, efektivnosti technologického provozu, ergonomických faktorů a zlepšování životního a pracovního prostředí. Výsledky řešení jsou využitelné pro projektování staveb, strojů a strojních linek a byly realizovány v typizační směrnici Československá soustava strojů pro živočišnou výrobu i u výrobců strojů a zařízení pro živočišnou výrobu.

Přehled výzkumné činnosti v 8. pětiletce

Těžištěm činnosti ÚŘŘP bude i v osmé pětiletce aktivní účast na řešení výzkumných úkolů RVT a SPEV.

Ústav je koordinačním pracovištěm resortního úkolu RVT — ROZVOJ SYSTÉMU PLÁNOVITÉHO CHOZRASČOTNÍHO ŘÍZENÍ V ZEMĚDĚLSKÝCH PODNICÍCH S UPLATNĚNÍM VÝPOČETNÍ TECHNIKY, jehož řešení bylo zahájeno 1. 1. 1986 a ukončení je plánováno v III. čtvrtletí 1989. Úkol je tvořen pěti vzájemně provázanými dílčími úkoly:

- *Jednotné metodické zásady řešení a programové zabezpečení úkolu*
- *Typová aplikace matematických modelů v plánovém řízení zemědělského podniku*
- *Automatizace výpočtu potřeby pracovních, energetických a materiálových vstupů výrobních procesů pro tvorbu hospodářských plánů zemědělských podniků*
- *Uplatnění technicko-ekonomických normativů ve vnitropodnikové ekonomice*
- *Plánovité řízení hodnotové stránky výroby v zemědělských podnicích s využitím minipočítačů a mikropočítačů*

Cílem úkolu je vyřešit, ověřit a zavést soustavu projektů zaměřených k podpoře plánovitého chozrasčotního řízení zemědělského podniku. Soustava projektů bude zahrnovat takové metodické, analytické, normativní a programové zabezpečení řídicích činností podniku, které umožní jejich opakovatelné využití v různých technicko-organizačních podmínkách podniků.

Úkol bude završen třemi primárními a jedním plošným realizačním výstupem. Primárními realizátory jsou JZD SČSP Žimutice, JZD KVĚTEN Nehvizdy a JZD VŘSR Ivanovice na Hané, garantem plošné realizace je MZVŽ ČSR.

Prostřednictvím realizačních výstupů resortního úkolu budou prakticky aplikovány i výsledky řešení tří dílčích úkolů SPEV, řešených v ÚŘŘP. Jde o tyto dílčí úkoly:

Racionalizace řízení a správy v zemědělském podniku s využitím organizační a decentralizované výpočetní techniky, který je řešen v rámci HÚ SPEV Ekonomika, organizace a řízení podniků ZPoK v etapě intenzifikace reprodukčního procesu, koordinovaného VÚEPP Bratislava.

Rozvoj ekonomicky efektivních směrů osobní hmotné a nehmotné zainteresovanosti pro období 9. pětiletky, řešený v rámci HÚ SPEV Soustava ekonomických nástrojů ZPoK, koordinovaného VÚEZVŽ Praha.

Normativy potřeby práce a pracovních sil v zemědělské prvovýrobě, který je součástí HÚ SPEV Soustava plánů a metod plánování v ZPoK a ZPK, koordinovaného VÚEZVŽ Praha.

Obdobnou problematikou jako resortní úkol se zabývá i řešení dílčího úkolu *Zdokonalování chozrasčotního řízení v podnicích potravinářského průmyslu s využitím automatizovaného systému a výpočetní techniky* v rámci HÚ SPEV Společenská dělba práce a organizační a řídicí struktury v ZPoK, koordinovaného VÚEZVŽ Praha.

V rámci státního úkolu RVT Automatizace řízení technologických a výrobních procesů v zemědělském podniku, koordinovaného VÚZT Praha, řeší ÚRRP dva dílčí úkoly:

- *Plánovitě řízení výrobních procesů v rostlinné výrobě*
- *Plánovitě řízení výrobních procesů v živočišné výrobě*

Souhrnný cíl obou dílčích úkolů je vyjádřen jejich společným realizačním výstupem, předpokládajícím vyřešení, ověření a zavedení soustavy automatizačních projektů pro zdokonalení systému řízení výrobních procesů v rostlinné a živočišné výrobě. Speciálním realizačním výstupem je zavedení projektu plodinových systémů, jehož řešitelem je OZ PRR Nitra.

S prvním dílčím úkolem úzce souvisí řešení subetapy *Využití intenzifikačních faktorů ke zvýšení produkce a jakosti rostlinných výrobků*, zajišťované ÚRRP v rámci hlavního úkolu SPEV, jehož koordinátorem je VÚEZVž Praha.

Ústav významně participuje na řešení HÚ SPEV Úloha lidského činitele při efektivní intenzifikaci zemědělsko-průmyslového komplexu, koordinovaného VÚEZVž Praha, v němž řeší dva dílčí úkoly:

- *Kvantitativní aspekty reprodukce pracovních sil v zemědělství*
- *Koncepce zaměstnanosti a kvalifikace v zemědělství*

Předmětem řešení obou dílčích úkolů jsou kvantitativní i kvalitativní aspekty reprodukce pracovních sil v zemědělství, včetně zabezpečení potřebné normativní základny pro tuto oblast.

V oblasti racionalizace práce v živočišné výrobě se bude ústav podílet jednou etapou (*Produktivita a racionalizace práce v modelových farmách*) na řešení resortního úkolu koordinovaného VÚŽV Nitra a dvěma etapami (*Optimalizace pracovního procesu v technologiích chovu skotu* a *Racionalizace práce při odchovu telat a mladého skotu*) na řešení státního úkolu Intenzifikace a rozvoj biologických základů živočišné výroby, koordinovaného VÚŽV Uhřetěves.

Informace o vývojové a informační činnosti ústavu je zařazena do čísla 7/1987.

*Doc. ing. Zdeněk Sokol, CSc., Ústav racionalizace řízení a práce,
Třanovského 173, 160 00 Praha 6*

PŘEHLED HLAVNÍCH ÚKOLŮ STÁTNÍHO PLÁNU EKONOMICKÉHO VÝZKUMU (SPEV) NA LÉTA 1986–1990 (EKONOMICKÁ TEMATIKA ZPK A ZPoK)

Časopis Zemědělská ekonomika uveřejňuje v rubrice Z vědeckého života přehledy výsledků vědeckovýzkumné činnosti ústavů, vysokých škol i ostatních institucí (např. v roce 1986 v číslech 2, 7 a 10).

Domníváme se, že je účelné seznámit čtenáře nejen s výsledky, ale také s hlavními úkoly zařazenými do Státního plánu ekonomického výzkumu (SPEV) na období 1986–1990, řešícími ekonomickou problematiku dalšího rozvoje zemědělsko-průmyslového a zemědělsko-potravinářského komplexu a jeho jednotlivých částí.

Název hlavního úkolu, jeho struktura
a evidenční číslo

Hlavní řešitelské
pracoviště, koordinátor

Optimální rozvoj zemědělsko-průmyslového komplexu ČSSR a jeho vliv na efektivnost čs. ekonomiky
901 129 317

VÚ ekonomiky zemědělství a výživy, Praha
Ing. V. Jeníček, CSc.

Makrostrukturální otázky intenzivního rozvoje zemědělsko-průmyslového komplexu ČSSR

Efektivní zabezpečení výživy obyvatelstva ČSSR

Optimální rozvoj zemědělské výroby a zajištění kvalitní suroviny pro potravinářský průmysl využíváním VTR

Vnější vztahy zemědělsko-průmyslového komplexu

Reprodukce základních fondů v zemědělsko-průmyslovém komplexu a efektivní využití zemědělské půdy
901 129 318

VÚ ekonomiky zemědělství a výživy, Praha
Ing. M. Klečka

Zdokonalování bonitačního informačního systému a jeho využití v oblastním rozvoji zemědělství ČSR

Prehľbovanie bonitačného informačného systému a jeho využitie v oblastnom rozvoji poľnohospodárstva SSR

Reprodukce základních fondů v zemědělsko-průmyslovém komplexu

Prohlubování a agronomické využívání agroekologického bloku bonitačního informačního systému CSR

Prohlubování a agronomické využívání agroekologického bloku bonitačního informačního systému SSR

Tvorba parametrů naturálních výnosů bonitačního informačního systému pro zdokonalování normativní základny zemědělství

Úloha lidského činitele při efektivní intenzifikaci ZPK
901 129 319

VÚ ekonomiky zemědělství a výživy, Praha
RNDr. V. Trnková, CSc.

Kvantitativní aspekty reprodukce pracovních sil v zemědělství

Reprodukce pracovních sil v potravinářském průmyslu a jejich racionální využití

Koncepce zaměstnanosti a kvalifikace v zemědělství

Aktivizace lidského činitele v procesu VTR a její vliv na rozvoj socialistického způsobu života pracovníků v zemědělství a potravinářském průmyslu

Rozvoj venkova a zlepšování životních podmínek pracovníků v zemědělství

Řízení sociálního rozvoje zemědělsko-potravinářského komplexu

Optimální rozvoj poľnohospodársko-priemyselného komplexu SSR a jeho vplyv na efektivnosť čs. ekonomiky
901 529 320

VÚ ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava
Ing. D. Koreň

Dlhodobý výhľad rozvoja výživy obyvateľstva, poľnohospodárskej a potravinárskej výroby v SSR

Dlhodobý výhľad materiálneho a fondového zabezpečenia PPK v SSR

Dlhodobý vývoj reprodukcie pracovných síl a ekonomiky PPK v SSR

Plánovité řízení zemědělsko-průmyslového komplexu
902 129 507

Soustava plánů a metod plánování ZPoK a ZPK *
902 129 508

Soustava plánů ZPoK a ZPK

Zdokonalení metod a metodik plánování výroby potravin s využitím ASPV

Komplexní normativní základna pro plánování v ZPoK a ZPK

Soustava ekonomických nástrojů ZPoK
902 129 509

Tvorba cen v podmínkách intenzivního rozvoje zemědělství

Soustava mimocenových ekonomických nástrojů v zemědělství a organizacích služeb

Osobní hmotná a nehmotná zainteresovanost

Vliv vědeckotechnického rozvoje na náklady a ceny zemědělských výrobků

Nákladovost a efektivnost chovu skotu — příčiny mezipodnikové diferenciace

Plánovité riadenie PPoK v podmienkach SSR
902 529 510

Zabezpečenie odvetvovej a oblastnej proporcionality v tvorbe plánov PPoK SSR

Tvorba cien a doplnkových cenových nástrojov v poľnohospodárstve SSR

Riešenie medzioblastných dôchodkových rozdielov v poľnohospodárstve SSR

Tvorba veľkoobchodných cien a regulácia zdrojov vo VHJ potravinárskeho priemyslu

VÚ ekonomiky zemědělství a výživy, Praha
JUDr. J. Dolek

VÚ ekonomiky zemědělství a výživy, Praha
Ing. J. Kundrát, CSc.

VÚ ekonomiky zemědělství a výživy, Praha
Ing. V. Bečvářová, CSc.

VÚ ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva
Doc. ing. A. Tatarko, CSc.

Využívanie základných výrobných činiteľov vo VHJ
potravinárskeho priemyslu a jeho stimulácia

Sústava národohospodárskych analýz PPOK a jej in-
formačný základ

Společenská dělba práce a organizační
a řídicí struktury v ZPOK
902 129 511

Společenská dělba práce v ZPOK

Organizační a řídicí struktury v ZPOK

Rozvoj a využití automatizace a výpočetní techniky
na úrovni resortu

Zdokonalování chozrasčotního řízení v podnicích
potravinářského průmyslu

Právní postavení a některé vnější vztahy středního
článku řízení a podniků v ZPOK

Ekonomika, organizácia a riadenie pod-
nikov PPOK v etape intenzifikácie repro-
dukčného procesu
902 529 512

Faktory ekonomického rozvoja poľnohospodár-
skych podnikov

Plánovité riadenie rastu efektívnosti výroby v poľno-
hospodárskom podniku

Zdokonaľovanie organizácie a riadenia v pod-
nikoch prvovýroby a výrobných služieb

Zdokonaľovanie vnútropodnikového chozrasčotu
a brigádnej organizácie práce a odmeňovania

Racionalizácia riadenia a správy v poľnohospodár-
skom podniku s využitím organizačnej a výpočtovej
techniky

Využitie integrovanej informačnej sústavy pri zdo-
konaľovaní vnútropodnikového chozrasčotného ria-
denia

Zdokonaľovanie normatívnej základne spotreby
a nákladov práce a jej využitie v riadení poľnoho-
spodárskych podnikov

VÚ ekonomiky země-
dělství a výživy, Praha
Ing. V. Jambor, CSc.

VÚ ekonomiky poľno-
hospodárstva a potravi-
nárstva, Bratislava
Ing. G. Blaas, CSc.

Sociálno-ekonomické činitele riadenia pracovných kolektívov

Zvyšovanie efektívnosti vybraných výrobných odvetví v rozdielnych prírodných podmienkach poľnohospodárstva
902 533 513

Ekonomická efektívnosť vybraných odvetví RV

Ekonomická efektívnosť vybraných odvetví ŽV

Ekonomicko-matematické modelovanie a optimalizácia faktorov u vybraných odvetví

Efektívnosť kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania v poľnohospodárstve

Zdokonaľovanie informačnej sústavy pri prehľbovaní chozrasčotných vzťahov v záujme zvyšovania efektívnosti vybraných odvetví poľnohospodárstva

Využití soustavy plánovitého řízení ZPoK k efektivnímu ekonomickému rozvoji socialistických zemědělských podniků
902 333 514

Zdokonalování organizačních a řídicích struktur v zemědělství

Rozvoj aktivity a iniciativy lidského činitele v systému řízení zemědělství

Budování komunikačního systému a dialogového režimu práce uživatelů s počítačem v rámci integrované AISŘ OP státních statků

Zdokonalování soustavy plánování a ekonomické stimulace výrobních služeb

Rozvoj informačných sústav a automatizácie na centrálnej úrovni riadenia PPOK
905 529 406

Zdokonaľovanie využívania výpočtovej techniky pri spracovaní a prenose plánových informácií v hierarchickej štruktúre tvorby plánov PPOK

Ústav ekonomiky a riadenia poľnohospodárstva VŠP, Nitra
Doc. ing. A. Podolák, CSc.

Vysoká škola zemědělská, provozně ekonomická fakulta, katedra ekonomiky podniků, Praha
Prof. ing. J. Pič, DrSc.

Podnik racionalizácie riadenia poľnohospodárstva a výživy, Bratislava
Ing. J. Cvečko, CSc.

Zdokonaľovanie využívania výpočtovej techniky
v sústave ekonomických analýz hierarchickej štruktúry riadiacich orgánov PPK

Zdokonaľovanie a rozvoj centrálnej a vytváranie regionálnej údajovej základne banky dát PPK

Vliv vědeckotechnického rozvoje na
strukturu a vývoj zemědělsko-průmyslového komplexu
908 129 208

Československá akademie zemědělská, Praha
akademik K. Kudrna
Ing. R. Jůza, CSc.

Problémová oblast zemědělství

Problémová oblast potravinářský průmysl

CONTENTS

Schelle K.: The 40th Anniversary of the Hradec Programme Declaration 335

Tvrdoň O.: Intensification of Production and Economic Relations in the Agricultural and Food Production Complex 345

Jurášek P.: Analysis of the Level of Plant Production in the Czechoslovak Socialist Republic and in the Member Countries of the Council for Mutual Economic Assistance 357

Jurčo V.: A Relation of Milk Production Costs to Bulk Feed Production and Milk Yield 369

Klíma J.: The Economics of Feed Industry Production 379

Klapková H.: Development of Remuneration in Food Industry 389

From the Sphere of Science

Sokol Z.: Information on the Research Activities in the Institute of Labour Rationalization and Management 401

A Survey of the Main Targets of the State Plan of Economic Research in the Years 1986—1990 409

Supplement

Statistical Surveys of Czechoslovak and Foreign Agriculture
(Development of the Efficiency of the Main Species of Farm Animals)

INHALT

Schelle K.: Zum 40. Jahrestag der Verkündung des Hradecker Programms 335

Tvrdoň O.: Vertiefung der Produktions- und Wirtschaftsbeziehungen im Agrar-Lebensmittelkomplex 345

Jurášek P.: Analyse des Niveaus der Pflanzenproduktion in der ČSSR und den RGW-Ländern 357

Jurčo V.: Abhängigkeit der Produktionskosten der Milch von der Produktion von Rauhfutter und der Melkleistung 369

Klíma J.: Ökonomik der Produktion der Futtermittelindustrie 379

Klapková H.: Entwicklung der Vergütung in der Nahrungsgüterindustrie 389

Aus dem wissenschaftlichen Leben

Sokol Z.: Information über die Forschungstätigkeit des Instituts für die Rationalisierung der Leitung und der Arbeit 401

Übersicht über die wichtigsten Aufgaben des Staatsplanes für die ökonomische Forschung in den Jahren 1986—1990 409

Anlage

Statistische Übersichten über die tschechoslowakische und ausländische Landwirtschaft
(Entwicklung der Nützlichkeit der wichtigsten Arten von Wirtschaftstieren)

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 25 75 41, 25 44 51. Celoroční předplatné Kčs 120,—. Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Těšín.

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1987

Rozšiřuje PNS. Informace o předplatném podá a objednávky přijímá každá administrace PNS, pošta, doručovatel a PNS-ÚED Praha, závod 01 — AOT, Kafkova 19, 160 00 Praha 6, PNS-ÚED Praha, závod 02, Obránců míru 2, 656 07 Brno, PNS-ÚED Praha, závod 03, Kubánská 1539, 708 72 Ostrava-Poruba. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — ústřední expedice a dovoz tisku Praha, závod 01, administrace vývozu tisku, Kafkova 19, 160 00 Praha 6.

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

ČÍSLO

5

o československém a zahraničním zemědělství

PŘÍLOHA ČÍSLO 5 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

1987

VÝVOJ UŽITKOVOSTI HLAVNÍCH DRUHŮ HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT

Vývoj hlavních ukazatelů užítkovosti hospodářských zvířat

	Měrná jedn.	Užitkovost za rok					
		1980	1982	1983	1984	1985	1986
ČSSR							
Ø roční dojivost	l	3 089,6	3 102,5	3 383,6	3 535,6	3 642,7	3 748,6
Odchov telat na 100 krav	ks	98,48	98,68	100,34	101,84	100,87	101,64
Úhyn telat z narozených	%	5,4	4,6	4,3	4,0	4,1	4,3
Ø denní přírůstek skotu ve výkrmu	kg	0,72	0,64	0,70	0,71	0,72	0,75
Odchov selat na 1 prasnici	ks	16,71	16,85	17,54	17,95	18,12	18,17
Úhyn selat z narozených	%	6,9	5,9	5,6	5,4	5,3	5,6
Ø denní přírůstek prasat ve výkrmu	kg	0,516	0,486	0,507	0,532	0,549	0,555
Ø roční snáška	ks	228,3	227,6	229,7	239,9	246,5	247,2
ČSR							
Ø roční dojivost	l	3 122,0	3 139,0	3 471,2	3 619,7	3 715,7	3 821,6
Odchov telat na 100 krav	ks	100,46	100,43	101,70	102,71	101,33	102,52
Úhyn telat z narozených	%	5,2	4,4	4,2	3,9	3,9	4,2
Ø denní přírůstek skotu ve výkrmu	kg	0,71	0,63	0,71	0,72	0,73	0,76
Odchov selat na 1 prasnici	ks	16,97	17,22	17,95	18,23	18,43	18,61
Úhyn selat z narozených	%	6,9	5,8	5,5	5,3	5,2	5,4
Ø denní přírůstek prasat ve výkrmu	kg	0,523	0,496	0,518	0,538	0,552	0,559
Ø roční snáška	ks	235,2	232,6	231,7	243,4	250,5	250,5
SSR							
Ø roční dojivost	l	3 012,2	3 018,5	3 182,8	3 345,2	3 478,5	3 577,0
Odchov telat na 100 krav	ks	93,58	94,43	97,08	99,80	99,79	99,59
Úhyn telat z narozených	%	5,8	5,2	4,5	4,1	4,5	4,5
Ø denní přírůstek skotu ve výkrmu	kg	0,74	0,66	0,66	0,69	0,69	0,72
Odchov selat na 1 prasnici	ks	16,18	16,14	16,77	17,40	17,48	17,28
Úhyn selat z narozených	%	7,1	6,2	5,8	5,4	5,6	6,0
Ø denní přírůstek prasat ve výkrmu	kg	0,502	0,465	0,482	0,520	0,542	0,546
Ø roční snáška	ks	214,4	217,9	226,0	233,0	238,7	241,0

Dlouhodobý vývoj užitkovosti hospodářských zvířat v ČSSR

R o k	Průměrná roční		Průměrná ž. h.		Počet odchovaných	
	dojivost 1 krávy v l	snáška 1 slepice v ks	jatečného skotu v kg	jatečných prasat v kg	telat na 100 krav	selat na 1 prasnici
1961	1871,3	106,2	401,4	104,4	76,36	9,34
1962	1722,7	106,9	394,2	106,2	80,03	9,29
1963	1704,7	116,3	391,7	109,8	77,17	9,56
1964	1858,6	122,1	407,9	112,9	83,10	11,15
1965	1954,5	141,1	419,5	114,6	84,48	11,60
1966	2081,2	151,2	435,3	114,0	86,24	12,54
1967	2171,4	157,7	440,4	114,3	86,47	13,79
1968	2309,2	160,6	446,7	115,3	85,62	13,82
1969	2442,0	171,2	458,4	117,2	89,62	14,44
1970	2487,9	174,9	480,6	117,2	88,60	14,22
1971	2552,9	181,6	484,7	113,2	89,06	14,84
1972	2643,4	189,5	485,9	111,9	91,08	15,23
1973	2780,6	197,9	492,5	111,7	92,13	15,48
1974	2813,1	207,9	497,8	110,8	93,17	16,10
1975	2803,0	218,3	492,6	108,9	92,61	15,87
1976	2805,1	220,2	483,8	109,7	95,16	16,34
1977	2887,2	225,0	473,3	113,2	96,35	16,90
1978	2934,6	225,5	476,9	112,7	97,62	16,68
1979	2956,5	224,2	466,2	113,6	97,41	16,32
1980	3089,0	228,3	472,9	113,9	98,48	16,71
1981	3091,6	229,8	462,4	109,9	98,15	17,21
1982	3102,5	227,6	449,2	110,4	98,68	16,85
1983	3383,6	229,7	460,7	116,8	100,34	17,54
1984	3535,6	239,9	467,4	121,2	101,84	17,95
1985	3642,7	246,5	470,2	123,2	100,87	18,12
1986	3748,6	247,2	479,1	122,9	101,64	18,17

Dlouhodobý vývoj užitkovosti hospodářských zvířat v ČSR

Rok	Průměrná roční		Průměrná ž. h.		Počet odchovaných	
	dojivost 1 krávy v l	snáška 1 slepice v ks	jatečného skotu v kg	jatečných prasat v kg	telat na 100 krav	selat na 1 prasnici
1961	1960,1	110,8	413,4	103,5	81,55	9,82
1962	1797,0	111,2	410,0	105,0	85,57	9,74
1963	1770,9	120,9	405,7	107,9	81,06	10,07
1964	1951,3	127,3	421,1	110,8	87,95	11,76
1965	2039,5	147,9	433,1	112,7	88,48	12,29
1966	2163,5	158,0	447,9	111,3	90,09	13,14
1967	2243,6	163,6	453,6	111,7	90,54	14,58
1968	2353,3	168,4	463,5	113,2	90,10	14,67
1969	2449,0	172,1	473,1	115,5	90,73	15,02
1970	2477,3	177,9	493,2	116,1	89,94	14,69
1971	2538,9	184,2	497,0	111,7	90,70	15,40
1972	2632,2	192,1	492,4	110,5	92,77	15,83
1973	2809,3	201,8	500,2	110,8	94,03	16,07
1974	2850,9	213,0	507,1	109,8	94,57	16,60
1975	2846,3	224,4	501,9	108,1	94,15	16,40
1976	2846,7	227,0	490,1	108,2	96,67	16,45
1977	2920,0	229,0	475,5	111,4	98,08	17,02
1978	2960,2	228,9	479,3	112,0	99,31	16,80
1979	2952,8	228,8	465,9	112,3	99,98	16,33
1980	3122,0	235,2	476,1	112,8	100,46	16,97
1981	3109,8	237,5	464,3	109,3	100,08	17,66
1982	3139,0	232,6	453,1	110,1	100,43	17,22
1983	3471,2	231,7	469,2	117,0	101,70	17,95
1984	3619,7	243,4	476,9	121,7	102,71	18,23
1985	3715,7	250,5	479,9	123,1	101,33	18,43
1986	3821,6	250,5	489,8	122,7	102,52	18,61

Dlouhodobý vývoj užitkovosti hospodářských zvířat v SSR

Rok	Průměrná roční		Průměrná ž. h.		Počet odchovaných	
	dojivost 1 krávy v l	snáška 1 slepice v ks	jatečného skotu v kg	jatečných prasat v kg	telat na 100 krav	selat na 1 prasnici
1961	1673,2	95,0	374,3	106,0	64,80	8,49
1962	1551,6	95,7	359,5	108,8	67,26	8,47
1963	1549,5	104,2	362,3	113,5	68,06	8,66
1964	1639,2	109,7	379,8	117,5	71,63	10,08
1965	1752,0	124,9	390,7	118,6	74,96	10,38
1966	1890,4	135,4	407,4	119,8	77,32	11,47
1967	2005,8	143,9	415,2	119,9	77,13	12,42
1968	2207,5	141,9	414,8	119,9	75,27	12,36
1969	2426,0	169,1	427,8	120,9	86,09	13,36
1970	2511,9	167,9	453,0	119,7	84,49	14,44
1971	2584,7	175,7	458,8	116,1	84,07	13,80
1972	2669,2	183,8	471,6	114,7	86,04	14,09
1973	2715,9	189,5	475,6	113,8	86,70	14,29
1974	2727,7	197,1	476,8	112,8	89,27	15,14
1975	2704,7	205,7	471,5	110,7	88,48	14,88
1976	2710,3	206,4	467,6	112,8	91,17	16,11
1977	2806,8	217,5	467,8	117,0	91,86	16,66
1978	2872,6	219,0	470,7	114,1	93,35	16,45
1979	2963,8	215,0	467,0	116,3	93,46	16,29
1980	3012,2	214,4	464,6	116,1	93,58	16,18
1981	3051,4	214,8	457,6	111,0	93,40	16,30
1982	3018,5	217,9	439,1	110,9	94,44	16,14
1983	3182,8	226,0	438,9	116,2	97,08	16,77
1984	3345,2	233,0	443,9	120,1	99,80	17,40
1985	3478,5	238,7	447,5	123,3	99,80	17,48
1986	3577,0	241,0	454,9	123,3	99,59	17,28

Užitkovost hospodářských zvířat v socialistickém sektoru podle krajů v roce 1985

Území, kraj	Průměrná roční dojivost v l	Odchov telat na 100 krav v ks	Úhyn telat z narozených v %	Průměrný denní přírůstek skotu ve výkrmu kg	Odchov selat na jednu prasnici v ks	Úhyn selat z narozených v %	Průměrný denní přírůstek prasat ve výkrmu kg	Průměrná roční snáška 1 slepice v ks
Praha hl. m.	3 606,2	90,11	7,2	0,74	13,89	3,8	0,535	256,3
Středočeský	3 511,3	95,88	4,4	0,65	18,03	5,1	0,538	246,9
Jihočeský	3 602,6	103,18	4,0	0,73	18,58	3,8	0,559	227,1
Západočeský	3 577,0	97,69	4,2	0,72	18,59	6,0	0,555	246,9
Severočeský	3 350,7	98,98	3,4	0,65	17,69	6,4	0,544	241,3
Východočeský	3 960,2	103,52	3,8	0,76	18,61	5,4	0,571	255,5
Jihomoravský	3 912,8	105,48	3,9	0,77	18,57	5,5	0,540	261,9
Severomoravský	3 777,8	101,54	3,5	0,74	18,62	5,0	0,571	259,1
ČSR	3 715,7	101,33	3,9	0,73	18,43	5,2	0,552	250,5
Západoslovenský	3 865,4	100,93	4,6	0,77	17,47	5,9	0,543	240,6
Středoslovenský	3 281,4	99,96	4,1	0,67	18,14	4,6	0,552	239,9
Východoslovenský	3 095,2	97,65	4,8	0,58	16,89	5,5	0,531	234,2
SSR	3 478,5	99,79	4,5	0,69	17,48	5,6	0,542	238,7
ČSSR	3 642,7	100,87	4,1	0,72	18,12	5,3	0,549	246,5

Užitkovost hospodářských zvířat v socialistickém sektoru podle krajů v roce 1986

Území, kraj	Průměrná roční dojivost v l	Odchov telat na 100 krav v ks	Úhyn telat z narozených v %	Průměrný denní přírůstek skotu ve výkrmu kg	Odchov selat na jednu prasnici v ks	Úhyn selat z narozených v %	Průměrný denní přírůstek prasat ve výkrmu kg	Průměrná roční snáška 1 slepice v ks
Praha hl. m.	3 748,6	90,63	8,3	0,75	15,53	7,6	0,554	242,5
Středočeský	3 675,6	98,55	4,3	0,73	18,39	5,1	0,552	250,5
Jihočeský	3 704,8	104,61	4,4	0,76	18,64	3,8	0,558	225,0
Západočeský	3 617,2	97,81	4,6	0,73	18,58	6,1	0,553	248,2
Severočeský	3 493,0	101,83	4,0	0,71	17,90	6,5	0,562	241,5
Východočeský	4 069,8	105,55	3,9	0,80	18,92	5,4	0,570	253,0
Jihomoravský	4 015,0	104,63	4,4	0,79	18,69	5,8	0,552	260,4
Severomoravský	3 865,4	102,65	3,7	0,77	18,77	5,1	0,574	261,1
Č S R	3 821,6	102,52	4,2	0,76	18,61	5,4	0,559	250,5
Západoslovenský	3 923,8	99,95	4,5	0,78	17,28	6,3	0,545	240,3
Středoslovenský	3 423,7	99,54	4,4	0,71	17,79	4,9	0,553	246,3
Východoslovenský	3 193,8	99,02	4,5	0,62	16,79	6,0	0,539	237,4
S S R	3 577,0	99,59	4,5	0,72	17,28	6,0	0,546	241,0
Č S S R	3 748,6	101,64	4,3	0,75	18,17	5,6	0,555	247,2

Měsíc	1965	1970	1975	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
I.	4,68	5,95	6,61	7,29	7,23	7,10	8,03	8,42	8,42	8,87
II.	4,71	6,12	6,91	7,68	7,53	7,44	8,25	8,66	8,76	9,07
III.	4,79	6,23	7,31	8,12	7,98	7,99	8,77	9,20	9,43	9,58
IV.	4,98	6,56	7,74	8,50	8,44	8,39	9,34	9,60	10,00	10,15
V.	5,40	7,14	8,46	9,32	9,30	9,06	10,31	10,44	10,81	11,17
VI.	6,12	8,00	9,00	10,05	9,96	9,88	10,76	11,11	11,48	11,65
VII.	6,17	8,03	8,76	9,67	9,78	9,61	10,55	10,97	11,32	11,59
VIII.	6,20	7,74	8,58	9,20	9,40	9,25	10,09	10,60	10,97	11,23
IX.	5,97	7,39	8,07	8,75	8,97	8,98	9,66	10,07	10,61	10,88
X.	5,50	6,60	7,31	7,96	8,11	8,36	8,90	9,30	9,83	10,20
XI.	4,87	6,06	6,65	7,35	7,50	7,90	8,30	8,81	8,98	9,46
XII.	4,70	5,92	6,67	7,35	7,38	7,95	8,20	8,73	9,08	9,28
Celoroční průměr	5,35	6,82	7,68	8,44	8,47	8,50	9,27	9,66	9,98	10,27
Průměrná roční dojivost	1 954	2 488	2 803	3 089	3 092	3 102	3 384	3 536	3 643	3 749

Měsíc	1965	1970	1975	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
I.	8,6	11,5	16,9	17,0	17,3	17,1	18,0	18,2	18,6	19,0
II.	9,8	12,6	16,5	17,3	17,2	16,8	17,3	18,0	18,0	18,8
III.	14,2	16,0	19,0	19,2	19,8	19,5	19,5	19,9	21,1	20,6
IV.	15,8	17,3	19,3	19,7	20,2	19,9	20,1	20,6	21,5	21,2
V.	16,0	18,2	20,3	20,8	20,9	20,7	21,1	21,7	22,5	22,5
VI.	14,7	17,3	20,1	20,8	20,8	20,8	20,6	21,3	21,9	22,2
VII.	13,9	16,8	19,8	21,1	20,8	20,7	20,5	21,6	22,1	22,0
VIII.	13,0	16,2	19,1	20,1	20,2	20,0	20,3	21,1	21,7	21,7
IX.	11,2	14,6	18,1	19,2	19,0	18,7	19,0	20,4	20,8	20,8
X.	9,0	12,6	17,2	18,5	18,5	18,2	18,4	19,8	20,2	20,1
XI.	7,0	11,5	16,1	17,1	17,4	17,4	17,6	18,9	19,0	19,1
XII.	7,7	10,5	15,8	17,3	17,5	17,9	17,7	18,9	19,2	19,2
Celoroční průměr	11,8	14,6	18,2	19,0	19,2	19,0	19,1	20,0	20,5	20,6
Průměrná roční snáška	141,6	174,9	218,3	228,3	229,8	227,6	229,7	239,9	246,5	247,2